

AKADEMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEμία HÍRMAGAZINJA

A TARTALOMBÓL:

- A Magyar Tudomány Napja
- Intézetkonszolidáció
- Akadémiai Könyvtár
- Bolyai-ösztündíj
- A Dunáról
- Hírek

2/1998

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

II. ÉVFOLYAM I. SZÁM • 1998. TAVASZ

TARTALOM

A Magyar Tudomány Napja	1
Központi rendezvények 1 • Az MTA területi bizottságainak rendezvényei 10 • Egyéb rendezvények 12	
A vezetőség napirendjén (P. K.)	15
A vezetés kialakuló új rendje 15 • Az elmúlt időszak eseményei 20	
Intézetkonszolidáció	23
I. A „pénzosztás” (P. K.) 23	
II. Fejlesztések	
Tudánypolitika, stratégia, intézetkonszolidációs fejlesztések (Glatz Ferenc) 25 • Az 1997. év fejlesztési programjai (P. K.) 28	
Az Akadémiai törvény módosítása (Harmathy Attila)	30
Az Akadémiai Könyvtár (Keviczky László, Náray-Szabó Gábor, P. K.)	33
Közülési doktorok (P. Á., S. Zs.)	37
Bolyai-ösztöndíj	42
A Tudomány Világkonferenciája a Magyar Tudományos Akadémián, 1999	44
A Dunáról	45
Alternatívák a Gabčíkovo–Nagymaros vízierőművel kapcsolatos problémák megoldására (Albizottság tagjai) 46 • „Az Akadémia nem pecsétrakó intézmény” (Glatz Ferenc) 50	
Tagválasztás (H. M.)	52
Tudomány és média (Sz. B. I.)	57
Személyi hírek	59
Osztályok és intézetek hírei	62

AKADÉMIA

A Magyar Tudományos Akadémia hírmagazinja

Szerkesztőség: Budapest, 1051 Roosevelt tér 9. Tel./fax: 302 5638

Felelős szerkesztő: Szabó B. István, szerkesztő: Burucs Kornélia,

munkatársak: Hernádi Miklós, Párizs Ágnes, tördelőszerkesztő: Horváth Imre

Kiadó: MTA Történettudományi Intézete. Budapest, 1014 Üri u. 53. Tel.: 156 1539.

Nyomdai munkálatok: Akaprint Kft. Felelős vezető: Freier László

Terjeszti: Baranyi és tsa. Budapest, 1062 Bajza u. 68.

ISSN 1417-1007

2/1998

319956

A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJA

„Ma, Széchenyi szellemében, felhívunk mindenkit, aki a tudományok művelője vagy hasznélvezője, hogy a Magyar Tudomány Napját méltóan ünnepelje meg. Diákok és oktatók, kutatók és mesterségek gyakorlati művelői, a tudomány technológiai vívmányait használó polgárok fejezzék ki megbecsülésüket a magyar tudomány nagyszerű hagyományai, világgraszoló eredményei és jelenbeli erőfeszítései iránt, és fogalmazzák meg igényüket a magyar tudomány további fejlesztésére. Tegyék nyilvánvalóvá: a tudomány támogatása szükséges annak fejlődéséhez, ami pedig záloga a legfejlettebb országok közösségébe kerülésüknek, a boldogabb, biztosabb magyar jövőnek” — szól a Magyar Tudomány Napja Rendezvénytanácsának felhívása az először megrendezésre került Magyar Tudomány Napja alkalmából. Folyóiratunk előző számában ismertettük a kormány 55/1997. (IV. 3.) rendeletét, mely november 3-át a Magyar Tudomány Napjává nyilvánította. (Akadémia, 1997/3. sz. 46-48. p.) A továbbiakban krónikaszerűen számolunk be az egy hétig tartó rendezvénysorozat főbb eseményeiről.

KÖZPONTI RENDEZVÉNYEK

1997. november 3-9.

A november 3-i nyitóünnepségen sokan jelentek meg a politikai és a szellemi élet kiemelkedő személyiségei közül, s örömdetesen nagy számban akadémikusaink és a köztestület tagjai. A megnyitón részt vett Gál Zoltán, az Országgyűlés elnöke, Horn Gyula miniszterelnök, Magyar Bálint művelődési és közoktatási, Kökény Mihály népjóléti, Lotz Károly közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter, Bihari István, az OMFB elnöke. Több parlamenti képviselő vett részt a nyitóünnepségen mind a kormányzó, mind az ellenzéki pártok képviselői közül.

Előadások (november 3.)

A z ünnepségen Glatz Ferenc elnök üdvözlölte a megjelenteket, majd Horn Gyula méltatta e nap jelentőségét. A miniszter

terelnök hangsúlyozta: „A Magyar Tudományos Akadémia, a magyar tudományos élet mindenki számára rendkívül fontos, ha úgy tetszik, *közügy*. Amit a magyar tudományos élet, a magyar tudományos kapacitás hoz ennek az országnak, az kifejezi fejlettségi szintjét és bemutatja szellemi arculatát is. Ezt külön is hangsúlyozni szeretném, hiszen abban az óriási nemzetközi versenyben, amelyben Magyarország is részt vesz, alapvetően a teljesítmény a meghatározó. Márpedig *teljesítményt tudomány nélkül nem lehet produkálni*. Átalakuló világunkban, a 20. század végén egyre inkább megfogalmazódik, körvonalazódik az, hogy a világ a tudás társadalma felé halad, amelynek hordozója az informatika, míg keretét a globalizáció adja meg. Olyan átrendeződés megy

MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

deződés — meggyőződéseim szerint — az elkövetkező években és évtizedekben meg fogja határozni egy-egy ország teljesítményét akár a szellemi, akár az anyagi javak terén.

Mit jelent ez konkrétan? Azok az országok maradhatnak versenyben, illetve számíthatnak a versenyben előkelő helyzetre, amely országokban középpontba állítják az oktatást, a kutatást, a fejlesztést és a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazását. Ez a célkitűzés valamennyi fontosabb nemzetközi szervezet programjában megfogalmazódik. Az Európai Unió, amely értékelést készített — Magyarország történetében először — az ország helyzetéről és teljesítményéről, megállapította: Magyarország a legfejlettebb országok közé tartozik a képzés és az oktatás terén.

A miniszterelnök elmondotta: jóllehet Magyarország a kutatás és a fejlesztés terén arányaiban a legnagyobb potenciállal rendelkezik a térségben, mégis az eddigieknél nagyobb ráfordítást érdemel és igényel a hazai tudományos élet. Az elmúlt években végbement átalakulás, amely a társadalom minden egyes területét jellemzi, mindegyikre kihat, rendkívül nagy áldozatokkal, megrázkódtatásokkal járt. Elég csak arra utalni, hogy közel háromezer fővel csökkent a kutatói állomány, és ehhez személyes, családi, egzisztenciális tragédiák, drámai helyzetek társultak. Ez az átalakulás azonban nemcsak a tudóstársadalom, hanem az egész ország számára is nagy megpróbáltatást jelentett.

Ma a nemzetek közössége alapvetően arra helyezi a hangsúlyt, hogy milyen stratégiai elképzelésekkel, és ehhez szükséges elszántsággal rendelkeznek az egyes területek. Olyan területek igényei fogalmazódnak meg, ahol a tudományos társadalom egyedül is alkothat. A nemzetek közössége, ezen belül az integrációs szervezetek, kiemelt jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy az egyes országok miként tudnak hozzájárulni azon kihívások megfogalmazásához, amelyek az egész világban megjelennek. „Miért tartjuk ezt különösen fontosnak? — tette fel a kérdést a kormányfő. — Mert alapvető igény, hogy hasznosítható megoldásokat, modelleket készítsünk az átmenet, az átalakulás társadalmi, gazdasági kihívásaira reagálva.”

Az elkövetkezendő években kell meghatározni, hogy az ország merre fog haladni, milyen orientációt vállal, milyen orientáció mentén kívánja a további fejlődését irányítani. Magyarország történetében új szakasz kezdődött 1997 nyarán. S ez azt jelenti, hogy a mostani döntések mind a NATO-ban, mind az Európai Unióban gyakorlatilag megteremtik a felzárkózás lehetőségét, esélyét a demokratikus államok közösségéhez. A felzárkózáshoz szükséges reformfolyamat végigvitelét azonban nem tudja az ország megvalósítani a tudomány képviselőinek részvétele nélkül.

A magyar kormány az ország teherbíró képességével összhangban továbbra is folyamatosan növelni fogja a kutatásra, a fejlesztésre és a képzésre szolgáló pénzügyi, költségvetési eszközöket. A fejlesztéshez viszont hosszú távú stratégiára van szükség az oktatás, a képzés és a tudományos kutatások terén is. A kormányzat és a tudóstársadalom közös feladata, hogy erősítse a társadalom befogadó képességét. Nagyon sok olyan kihívás fogalmazódik meg, olyan változás megy végbe, amelynek megismerése létfontosságú, hiszen a társadalom támogatása nélkül ezek megválaszolása nem lehetséges.

1996 nyarán egyfajta fordulópont következett be a kormány és a Magyar Tudományos Akadémia kapcsolatában — folytatta a miniszterelnök. — Ennek a lényege, hogy a modernizációval, az európai integrációval és a világgazdasággal összefüggésben olyan koncepciók és alternatívák kidolgozását, illetve az abban való közreműködést vállalta az MTA, amely eddig döntően kormányzati feladat volt. Rendkívül fontosnak tartja a kormányzat a stratégiai kutatások keretében rendezett reprezentatív szakértői konferenciákat, megbeszéléseket, amelyek alapul szolgálhatnak egyfajta cselekvési program kialakításához. A miniszterelnök külön üdvözölte az MTA azon kezdeményezését, amellyel — a művelődési tárcával együttműködve — létrehozta a Domus Hungaricát, a határon kívül élő magyarok szellemi kapacitásának összefogása érdekében is. A miniszterelnök ígéretet tett: a kormány a jövőben is folytatni kívánja az 1997-ben elkezdett tudománytámogató politikáját, így az MTA pénz-

ügyi támogatásának reálértéke folyamatosan növekedni fog.

„A magyar kormány partnerének tekinti a Magyar Tudományos Akadémiát, s nyitottak vagyunk minden gondolat, minden törekvés iránt, amelyek az ország érdekeit szolgálják. Meggyőződésünk szerint ez a kis ország csak akkor boldogulhat, ha szellemi erőinek a képviselői összefognak. Itt érdemes Széchenyit idézni, aki azt mondta, hogy »erővel meggyőzni nem mindig lehet, hanem bölcsesség győz meg mindenkit«. Kívánok Önöknek a gondok, feszültségek közepette is eredményes munkát, boldogulást” — zárta beszédét Horn Gyula.

A miniszterelnök felszólalását követően Glatz Ferenc elnök *Nyitás a társadalom felé* címmel tartotta meg előadását.

„A tudásnak értékrendteremtőként kell megjelennie az ezredforduló magyar társadalmában — kezdte beszédét az elnök. — A tudomány a leginkább exportképes cikke ennek az állampolgári közösségnek. A tudósközösség öntörvényszerűen önelvűen végzi a maga munkáját, mindenekelőtt a tudományos kutatást. De a kutató tudja: munkája öntörvényszerűséget követ, ám

kutatása és általában a tudomány nem öncélú. Termelési-társadalmi-kulturális kihívások közepette él, azoktól kap ösztönzéseket, és végső soron az emberi társadalomért, annak egyetemes és lokális közösségért él. Végső soron a világegyetem egyensúlyban tartásáért. Annak megismerésére tör. A tudomány tisztában van azzal, hogy kormányok jönnek, mennek, pártok alakulnak, elhalnak, de a társadalom, a helyi közösség, a nemzet marad. A tudomány azonban tisztában van azzal: nem mindegy, hogy milyen kormánya van az államnak, nem mindegy, hogy milyen politikai képviselője, pártjai vannak a társadalomnak. A tudomány, a tudósok társadalma segíteni akar a politikai elitnek abban, hogy megfelelő válaszokat találjon, találjunk az ezredforduló magyar társadalma előtt álló kihívásokra. Sem a tudományos, sem a politikai elit nem létezhet anélkül, hogy a társadalom ne lássa: mindennapjaiban mennyi akár a politikai elit, akár a tudományos elit munkájának a haszna, kihatása. A társadalom legszélesebb köreinek látniuk kell hasznukat.

Ezek voltak azok a vezérmotívumok, amelyekkel a Tudománypolitikai Kollégium elnökéhez, a miniszterelnökhöz fordultunk a

A központi rendezvény közönsége

Az elnöki szobában: Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter, Somody Imre (a Bolyai-díj alapítója), Lotz károly közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter és Bihari István, az OMFB elnöke

javaslattal: Magyarországon kerüljön megünneplésre a Magyar Tudomány Napja. Ne a tudósokat ünnepeljük, de a tudományt használó közösséget. Azokat, akik valóban becsülik a tudományt és akarják használni eredményeit. Szeretném megköszönni ebből az alkalomból mind a kormánynak, mind pedig az Országgyűlésnek, hogy határozatban foglalt állást a Magyar Tudomány Napja intézményének megalapításában. És külön köszönöm az egyes politikai pártok vezetőinek, a kormány tagjainak, Miniszterelnök úrnak, a Parlament elnökének a megjelenését. Köszöntöm őket azért, mert jelenlétükkel hangsúlyt adtak a magyar tudományművelők és -használók fontosságának. És segítenek meggyőzni a magyar középíreget, a magyar társadalmat: az ezredforduló magyar társadalma csak akkor lesz szociálisan és kulturálisan eredményes a világversenyben, ha a tudás értékrendteremtő lesz. És akkor, ha a tudásipar, a tudomány megkapja az őt megillető helyét."

Az elnök ezután részletezte a „Nyitás a társadalom felé”-program, a tudáselkötelezett társadalom és a társadalomelkötelezett tudósi magatartás alaptéziseit: „Nyitás

a széles közönség felé, új szövetség felajánlása, azaz nyitás a politikai elit felé és végül nyitás a vállalkozói szféra felé. E hármas tartópilléren nyugodhat tudomány és társadalom új típusú kapcsolata az ezredfordulón."

Részletesen szólt egy új tudományos médiapolitika fontosságáról, amelynek egyik célja lenne, hogy széles közönségben tudatosítsa: a tudományra az adófizetők pénzéből áldozni kell. El kell érnie, hogy a közönség ne csak tanuljon, de ne is féljen a tudománytól; a harmadik cél a tudományban rejlő szórakoztató funkciók kiteljesítése az új mozgóképi és hangtechnika lehetőségeivel. Ehhez viszont új viszony szükséges tudomány és társadalom, valamint a tudomány művelői és a média között. Meg kell tanulni igénybe venni az írás és az előadás után az új ismeretközvetítési technikákat.

Az elnök részletesen taglalta a piacgazdaságra való áttérés Magyarországon a piac kínálta lehetőségeket a tudomány számára. „Szakítani kell azzal a naiv elképzeléssel — mondotta —, hogy a költségvetés, illetve az államháztartás pótolni tudja azt a kiesést,

amelyet az összeomlott állami vállalatok tudománytámogatása jelentett. Átmenetileg az államnak nagyobb szerepet kell vállalnia a tudománypártolásban", és időt kell engedni arra, hogy a kutatószervezet hozzászokjon a plurális finanszírozáshoz. De a piaci szférát közelebb kell hozni a kutatóbázisokhoz, általában a tudományhoz. A vállalatok tudományhoz közelítésének egyik ösztönzője lehet egy K+F-barát állami adópolitika, valamint az állami fenntartású intézetek alapfinanszírozásának rendbetétele.

Ugyanakkor a kutatói társadalomnak is hozzá kell szoknia, hogy a piac nemcsak az állami támogatás kiesésének pótlója, hanem egyben szakmai kihívásokat megfogalmazó közeg. A kölcsönös érdekek felismeréséhez viszont ki kell alakítani egy olyan menedzsmentet, amely piacutatóval és a kutatóbázis erejének kiközvetítésével foglalkozik. Egyidejűleg szakítani kell azzal a vállalkozás- és piacellenes beidegződéssel is, amely a kelet-európai értelmiségben másfél évszázada él, és amelyet a szovjet korszak igazán károsan felerősített.

Az elnök ünnepi előadása után Gál Zoltán, az Országgyűlés elnöke zárszavában hangsúlyozta: a magyar társadalomnak lehetősége nyílt arra, hogy a nagyobb kihívásokra reagálva, az új világ törvényszerűségeit feltárva azt a maga hasznára fordítsa. A Magyar Tudomány Akadémia feltette magának azokat a kérdéseket, amelyek az új világ kihívásaihoz igazodnak, és amelyek eligazítják a tudományt és a tudóst. A politikai élet és a tudományos élet vezetőinek összefogott, összehangolt lépéseket kell tennie, hogy a társadalom előtt álló feladatokra megoldást találjanak, és a felmerült kérdésekre az ország előrehaladásához szükséges legjobb válaszokat megadják.

Díjátadások

Az Akadémia elnökségének határozata értelmében a Magyar Tudomány Napján kerülnek kiosztásra egyes akadémiai díjak, valamint a különböző civil és kormányzati szervezeteknek az Akadémiához delegált tudományos díjai.

A vidéki akadémiai bizottságokban kifejtett tudományos szervezői munkáért adományozott új díj kiosztása. Az elnök díjat ad át Terplán Zénónak, a Miskolci Akadémiai Bizottság volt elnökének

Az ünnepi beszédek után Glatz Ferenc először az 1997. év *Eötvös Koszorú* kitüntetettjeit köszöntötte és adta át az erről szóló okleveleket. (A kitüntetettek névsorát lásd: Akadémia, 1997/2. 51. p.)

Először került kiosztásra a tudomány-szervezői működésért odaítélt *elnöki különdíj*. Kapták: Salánki János, az MTA rendes tagja, a Veszprémi Akadémiai Bizottság volt elnöke, Flerkó Béla, az MTA rendes tagja, a Pécsi Akadémiai Bizottság volt elnöke, Terplán Zénó, az MTA rendes tagja, a Miskolci Akadémiai Bizottság volt elnöke.

A nap egyik fontos eseménye volt dr. Soday Imre bejelentése: megalapítja és a Magyar Tudományos Akadémia kezébe teszi le a két évenként kiosztandó 50 000 dolláros *Bolyai Tudományos Díjat*. (Beszédéből kiemelt részleteket lásd a 7. oldalon.)

A nagy tapsal fogadott bejelentést egyéb díjak kiosztása követte.

Bendzsel Miklós, a Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke, *Szabadalmi Nívódíjjal* tüntette ki dr. Neményi Miklóst, dr. Csermely Jenőt, Szendrő Pétert, dr. Gordos Gézát, dr. Kovács Sándort, dr. Kemény Tamást.

Kökény Mihály népjóléti miniszter kiemelkedő szakmai és tudományos tevékenységük elismeréseként *Batthyány-Strattmann László-díjban* részesítette dr. Sótonyi Péter egyetemi tanárt és dr. Szolcsányi János akadémikust.

Az ünnepélyes díjkiosztást követően a jelenlévők megkoszorúzták az Akadémia előtti téren Széchenyi István szobrát.

Nyílt napok (november 3.)

Az MTA kutatóintézetei közül számos helyen nyílt napot szerveztek. (Állatorvos-tudományi Intézet, Régészeti Intézet, Miskolci Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium, Földrajztudományi Kutatóintézet, soproni Geofizikai Kutatóintézet, Kristályfizikai Kutató Laboratórium, Néprajzkutató Intézet, Pszichológiai Intézet, Központi Kémiai Kutató Intézet stb.) A Nyílt Intézeti Napokon számos érdeklődő pillanthatott be a tudományos műhelyek munkájába, intézeti

kutatókkal, szakemberekkel folytatott beszélgetésekben értesülhetett az egyes munkafolyamatokról, az intézetek előtt álló feladatokról, az esetleges nehézségekről.

Nyílt napot szervezett november 3-án az MTA SZBK Enzimológiai Intézete is, amelyen kb. 60 diák és tanár vett részt a fővárosi Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumból, az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnáziumból, az érdi Vörösmarty Mihály Gimnáziumból és a Móricz Zsigmond Gimnáziumból.

Konferenciák (november 4-7.)

A nyílt napok mellett konferenciák, viták, előadások, pódiumviták zajlottak le az MTA székházában és intézeteiben is.

November 4-én „Nemzetközi tudományos és technológiai kapcsolataink a tudomány szolgálatában” címmel tartottak konferenciát az MTA székházában. Vitaindítót tartott Michelberger Pál akadémikus, az MTA alelnöke és Kovács István Vilmos, az MKM képviselője.

A helyzetismertetésen túlmenően arról folyt a vita, hogy ki tudjuk-e kellőképpen használni az együttműködési szerződések, megállapodásokból adódó lehetőségeket. Tudjuk-e, hogy milyen érdekek fűződnek a részvételekhez, és ha igen, akkor képesek vagyunk-e ezeket az érdekeket hatékonyan képviselni. Mire elegendő az e célra biztosított költségvetési támogatás; biztosítható-e a megfelelő szintű részvétel. Egyes vélemények szerint hiány van az együttműködésre alkalmas kutatókban is: túlságosan szűk kör vesz részt a nemzetközi programokban.

November 5-én az MTA székház kistermében „A tudomány és művészet kapcsolata” címmel tartott előadást Domokos Mátyás, a SZIMA titkára, Németh G. Béla és Szabó István, a SZIMA tagjai, valamint Ungvári Tamás író, műfordító.

November 6-án tartották a „Rendszerváltozás: piacgazdaság, társadalom, politika” c. stratégiai kutatások program II. alprogramja, „Az életmód, az életvitel, a kultúra és a tudat alakulása” c. tanácskozást az MTA székház felolvasótermében.

BOLYAI JÁNOS ALKOTÓI DÍJ (Somody Imre ünnepi beszéde)

„Megilletődve állok itt Önök előtt, életemben először hallatva szavamat a Magyar Tudomány Házában. Szólásra emelkedésem oka egyszerű: látok, érzek és tudok olyan változásokat környezetünkben, melyek cselekvésre késztetnek a tudomány felemelése érdekében. Tervemet Önök nélkül nem valósíthatom meg, így segítségükért, támogatásukért folyamodom.

1997 a magyar történelem meghatározó éve lesz. Ezt mondatja velem gazdasági, üzleti tapasztalatom, melyet itthon és külföldön szereztem. A globális változások középpontjába került Közép-Európa. Magyarország gazdasági és politikai területeken elért sikerei a közös piaci és a NATO-csatlakozás pozitív elbírálásával megnyitották az utat a fejlett társadalmak felé.

Meggyőződésem szerint a közeljövő kulcskérdése: megértjük-e mi magyarok, hogy sikerre vagyunk ítélve? [...]

Mi, magyarok mindig is erről az alkotóképeségről, a kreativitásunkról váltunk híressé. Nem véletlen, hogy nemzetünk fiai, a Nobel-díjig bezárólag, a világ számtalan elismerését szereztek meg alkotásaikkal.

Használjuk ki ezt az egyedülálló képességünket! Tudatosan építsük országunk felemelkedésének stratégiáját erre az alkotóképeségre,

- mely egyik legkiapadhatatlanabb forrása a világ jövőjének,
- melyben mi, magyarok gazdagok vagyunk,
- mely lehetővé teszi, hogy innovációs ugrások során keresztül országunk felemelkedjen akár az élenjáró nemzetekhez.

Eljött az idő, amikor Magyarország legnagyobb meglévő és fejleszthető tőkéjét értékrendünk középpontjába kell helyezzük.

Én 1979-ben ismerkedtem meg annak a géniusznak a munkásságával és gondolataival, aki talán utolérhetetlen példája az alkotó, kreatív magyar szellemnek. Ez az ember Bolyai János, aki elismert matematikai teljesítményén túl ma még alig ismert, szerteágazó értékeket hagyott ránk a filozófia, a nyelvtan, az információelmélet és egyéb területeken is. [...]

Ezúton javaslom a »Bolyai János Alkotói Díj« megalapítását.

A díjat azok a magyar nemzetiségű személyek kapják, akik kiemelkedő tudományos alkotással segítene a tudás emberi értéké formálásában.

A díj két évente — először 1998. november 3-án —, a Magyar Tudomány Napján kerüljön odaítélésre, és a Magyar Köztársaság elnöke által átadásra.

A díjjal 50 000 USD adómentes pénzjutalom járjon.

Ezúton bejelentjük, hogy feleségemmel kezdeményezzük a díj anyagi háttérének megteremtését. A díjalaphoz 50 000 dollár befizetésével hozzájárulunk, és egyben garantáljuk, hogy forráshiány esetén a díj minimum még négyszeri alkalommal, tehát 10 éven keresztül kiadásra és kifizetésre kerülhet. Kérem Elnök urat, hogy a kuratórium létrehozásában nyújtson segítséget, hogy az mielőbb felhívást intézhessen vállalkozótársaimhoz a díj támogatása érdekében.

Olyan akadémiai vezetésünk van, olyan elnökkel, aki érti és érzi a kor szavát. Képes lesz összefogni a gazdaság, a politika és a tudomány előremutató érdekeit.

Hiszem, hogy a »bőség kosara«, a »jognak asztala« és a »szellem napvilága« kiemelkedő képviselőinek összefogásával megteremthetjük a jövő Magyarországnak »Nobel-díj«-át.

Ezek a majdan kiosztott díjak lámpafüzérként járulhatnak hozzá ahhoz a világossághoz, mely kell az eligazodáshoz felemelkedésünk rögzös útján. [...]

A díj — az elképzelések szerint — azoknak kerül mindenkor odaítélésre, akik kimagasló tevékenységet fejtenek ki a tudományos eredmények gyakorlati megvalósításában, a tudás emberi értéké formálásában.

A Bolyai-díj tehát ilyen értelemben nem tekintendő szakmai díjnak, alapelvei között elsődlegesen a kreativitás és a tudományos eredmények szintetizálása, az interdiszciplináris jelleg a meghatározó.

A fenti szempontok figyelembevétele mellett a díjazottak csak magyar állampolgárok, valamint a határokon túl élő magyar nemzetiségű személyek lehetnek.

A díjat javaslatom szerint egy olyan kuratórium ítelné oda, amelyben részt vesznek a Magyar Tudományos Akadémia delegáltjai, a Bolyai-díj alapba befizetők, valamint nemzetközileg elismert magyar származású tudósok.

A díj alapjai megteremtésének, illetve működtetésének, a kuratórium működtetésének, az odaítélés szabályainak pontos kidolgozását Glatz Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke irányításával létesülő csoport fogja elvégezni.

Budapest, 1997. november 3.

Somody Imre
Somody Imréné

Az indító előadások a roma népesség helyzetét feltáró kutatás eredményeiről számoltak be (Havas Gábor, Kemény István), majd a Losonczi Ágnes által vezetett Életstratégiák c. kutatás néhány részeredményét bemutató két előadás hangzott el. A rendszerváltás utáni új önkormányzati hivatalnok-i réteg kialakulásáról, egy budapesti kerületben készített mélyinterjú-sorozat tapasztalatáról beszélt H. Sas Judit. Az új vidéki földtulajdonosi réteg kialakulásának körülményeit vázolta Andor Mihály, kitekintést adva a kelet-európai régió más államainak helyzetére az új földbirtokok és gazdaságok kialakulására. Szalai Júlia a szociálpolitika lokális és közösségi formáinak alakulásáról beszélt. Rövid tájékoztató hangzott el többek között Tamás Pál és Tóth Olga *„A kultúra modernizációs sémái”*, Vitányi Iván *„A kulturális magatartásfolyamatok átalakulása”* c. kutatásáról.

Ugyancsak november 6-án került sor az „Újjelenségek a társadalomtudományokban” c. programra, amely egyben a II. Osztály

ülése is volt. Pataki Ferenc akadémikus, osztályelnök rövid bevezetője után Ludassy Mária, Pléh Csaba és Gyáni Gábor egy-egy előadására került sor történetfilozófiai témakörökben.

Szintén november 6-án *„Vallás és tudomány”* címmel rendezett vitaülést az MTA Elnöki Ismeretterjesztő Bizottsága a székház elnöki tanácstermében. A zártkörű ülésen Glatz Ferenc elnök beszédében megerősítette: elnöki minőségében továbbra is szorgalmazza a vallástudomány „becsatlakozását” az MTA égisze alá. Az egyházi előadók történeti és filozófiai megközelítésben keresték azokat a pontokat, amelyek inkább összekötik, mintsem szétválasztják a vallást (teológiát) és a tudományt. Ludassy Mária pedig Condorset életművén keresztül mutatta be a racionalitás mint filozófiai irányzat jellemzőit.

Az előadásokat élénk vita követte a tudomány képviselői és a teológusok között többek között arról, hogy tesznek-e és tehetnének-e többet az egyházak pl. a hiszékenysé-

Az Akadémia székházának előcsarnokában a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete nagyszabású tudományos könyvkiállítást és vásárt rendezett, amelyet Glatz Ferenc, az MTA elnöke nyitott meg november 4-én. A könyvkiállítás egész héten tartott, lehetőséget nyújtva a látogatók számára a legújabb kiadványok megtekintésére és megvásárlására

szükséges megnyilvánulásai, az áltudományos nézetek elburjánzása stb. ellen. Felhasználják-e az egyházak képviselői a tudomány eredményeit (bizonyítékait), vagy cáfolatok esetén is ragaszkodnak bizonyos események csodaként való továbbéléséhez. Van-e párbeszéd a két „tábor” között?

November 7-én „Megmérettünk? Számba vehetők-e már országunk EU-integrációjának előnyei és hátrányai” címmel pódiumvitát rendeztek az MTA Politikatudományok Intézetében. A meghívott pártok képviselői: Joó György (KDNP), Ravasz Károly (FKGP), Földi Tamás (SZDSZ) Hegyi Gyula (MSZP) 10–15 perces ismertetőt tartottak pártjuk EU-stratégiájáról.

A vitában a csatlakozási folyamatok sikerességéhez szükséges saját EU-kép kialakításáról, a hazai agrárszektor integráció utáni esélyeiről és a csatlakozási tárgyalások lebonyolításához elengedhetetlenül fontosnak ítélt humán erőforrásról volt szó.

Osztályrendezvények

Az MTA tudományos osztályai önálló programok szervezésével is aktívan részt vettek a Magyar Tudomány Napja rendezvényeinek színesítésben. „A légköri szén-dioxid a jövő században” címmel tudományos előadássorozatot rendezett a Földtudományok Osztálya november 4-én az MTA székház kistermében. A Kémiai Tudományok Osztálya az ünnepi hét keretében, november 4-én rendezte meg a Polányi Mihály-díjak átadási ünnepségét. A fizikai-kémia és szerves kémia területén legrangosabb hazai kitüntetés ez évben Párkányi László, a kémiai tudomány doktora, a Központi Kémiai Kutató Intézet munkatársa nyerte el, az ifjúsági díjat pedig dr. Bényei Attila, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem dolgozója kapta. A díjazottak rövid előadásban ismertették legfontosabb kutatási eredményeiket.

AZ MTA TERÜLETI BIZOTTSÁGAINAK RENDEZVÉNYEI

[1997. november 2–7.]

A területi bizottságok gazdag programmal készültek a Magyar Tudomány Napja alkalmából, sőt több helyütt meg is előzték rendezvényeik a november 3-i központi nyitó ünnepséget. Tudományszervezői munkájukat elismerve a Rendezvénytanács október 26-i ülésén az elnök javasolta: a vidéki akadémiai bizottságok adjanak tudományos díjakat a Magyar Tudomány Napja alkalmából. E célra az öt bizottság 300–300 ezer forintos díjra kapott támogatást az Akadémia központi költségvetéséből.

Miskolci Akadémiai Bizottság

A Miskolci Akadémiai Bizottság (MAB) a Magyar Tudomány Napja tiszteletére emlékülést és tudományos könyvkiállítást rendezett, illetve kiadványt jelentetett meg.

Mind az emlékülésre, mind a kiadványra a MAB, a Borsod Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, valamint a Miskolci Egyetem Köz-

ponti Könyvtára és Levéltára együttműködésével került sor. Céljuk az MTA (akkori nevén: Magyar Tudós Társaság) megalapítását lehetővé tevő 1825. november 3-i országgyűlés és az akadémia alapítói közül Vay Abrahám, Borsod vármegye követe és Andrássy György, Tolna vármegye követe, továbbá a Vay család és az Andrássy család emléke előtti tisztelegés kifejezése volt.

Az 1997. november 4-i, a MAB-székház dísztermében rendezett emlékülést Kozák Imre, a MAB elnöke nyitotta meg, majd az alábbi előadások hangzottak el: Somorjai Lehel (levéltáros): 18. századi tudományszervezési törekvések Magyarországon, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása; Dobrossy István: Vay Ábrahám és a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása, a Vay család szerepe Borsod vármegye történetében; Zsámboki László: „Vérrel, vassal, értelemmel” — gróf Andrássy György (1792–1872) és az Andrássyak az ország föl-

A Magyar Tudomány Napja Miskolcon. (Középen Kozák Imre, a MAB elnöke)

emelkedéséért; Hőgye István: Zempléniek az Akadémiáért és az Akadémiában.

A MAB elnöke tudományos díjakat adott át a természettudományok és a műszaki tudományok területéről Czibere Tibor akadémikusnak; a társadalomtudományok területéről Szabadfalvi Józsefnek, a történelemtudomány doktorának; az élettudományok területéről Velkey Lászlónak, az orvostudomány kandidátusának.

Dobrossy István bemutatta a *„Tanulmányok a Magyar Akadémia megalapításáról”* című kiadványt. Az emlékülés után *„Orvosok tudományos munkái Észak-Magyarországon”* címmel tudományos könyvkiállítás nyílt a MAB-székház Deák-termében.

Debreceni Területi Bizottság

Az egyes egyetemek, kutatóintézetek és a DAB-hoz tartozó két megyei tudományos testület (Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) külön programokkal is megemlékeztek a Magyar Tudomány Napjáról, de a központi ünnepséget és eseményeket a DAB szervezte székházába november 4-én. A fő célkitűzés a tudomány és a tár-

sadalom közötti kapcsolat kiépítése, erősítése volt.

Az ünnepség keretében Péter Mózes, a DOTE professzora *„Pillantás az emberi testbe”* címmel nyilvános tudományos előadást tartott, amelyen bemutatta a röntgensugár százéves múltját és a jelenlegi korszerű átvilágítási technikákat.

A DAB régi törekvése, hogy különböző társadalmi szervezetekkel együttműködjön. E célból került sor együttműködési megállapodások kidolgozására. Ezek közül négyet ez alkalommal írtak alá ünnepélyesen (a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Ipari és Kereskedelmi Kamarával, a MTESZ Hajdú-Bihar Megyei Szervezetével és a TIT Hajdú-Bihar Megyei Szervezetével).

A rendezvény keretében került sor a Hajdú-Bihar Megyei Ipari és Kereskedelmi Kamarával a korábbi együttműködési szerződés alapján létrehozott innovációs pályázat nyilvános eredményhirdetésére. Az innovációs díjat a Hajdúsági Iparművek és a MÁV Debreceni Járműjavító Kft. nyerte el.

Ugyancsak ez alkalommal adta át Berényi Dénes, a DAB elnöke a DAB újonnan alapí-

tott *A tudomány támogatásáért* elnevezésű kitüntetését a tudomány támogatásában kitűnt Arany Sándornak, a BIOGAL Gyógyszergyár vezérigazgatójának és Tárkányi Bélának, az MTI helyi tudósítójának.

Veszprémi Területi Bizottság

Az MTA Veszprémi Területi Bizottsága november 5-én tartotta ünnepi ülését a VEAB Székházban. Az ünnepi ülésen Markó László akadémikus, a VEAB elnöke *„A Veszprémi Akadémiai Bizottság szerepe és feladatai az észak-dunántúli régió tudományos életében”* címmel és Dóry Tibor, az MTA RKK Nyugat-dunántúli Intézete munkatársa *„Észak-Dunántúl tudományos potenciálja”* címmel tartottak előadást. Az ünnepi rendezvényen Markó László pályázati felhívást tett közé az „Év Kutatója” cím elnyerésére, az MTA Veszprémi Területi Bizottsága működési területén. A pályázatot elnyerők, 1998. november 3-án, a Magyar Tudomány Napján vehetik majd át a kitüntetésüket és az ezzel járó ösztöndíjat. (A pályázati felhívást l. e számunk 62. oldalán.)

Szegedi Akadémiai Bizottság

Az MTA Szegedi Területi Bizottsága, a MTESZ Bács-Kiskun Megyei Szervezete, Kecskemét főiskolái és a megye tudományos egyesületei 1997. november 2-án tudományos emlékülést tartottak a Magyar Tudomány Napja tiszteletére. Az emlékülést a megye és a város közgyűlése és önkormányzata is támogatta. A megyei közgyűlés és a város polgármestere díszében fogadta az emlékülés tudós előadóit és a megyei, városi tudományos élet, valamint a Szegedi Akadémiai Bizottság képviselőit.

Az emlékülésen előadást tartott Harmathy Attila, az MTA alelnöke, Telegdy Gyula, az MTA SZAB elnöke, Bazsa György, a KLTE rektora, a Magyar Rectori Konferencia elnöke, Havass Miklós, az MTESZ elnöke, Nagy Ferenc, a Bolyai Alapítvány elnöke, Goldberger István (Integrációs Stratégiai Munkacsoport), Csatári Bálint igazgató (MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet), Herman Ákos

főigazgató (OMIKK), Vámos Éva főigazgató (OMM).

Az emlékülésen részt vett a határon túli magyar tudományos élet több képviselője, így Bíró Károly, az EMT elnöke, Ribár Béla, a VMTT elnöke is Erdélyből, illetve a Vajdaságból. Ugyancsak felszólalt az emlékülésen a két magyar származású NASA-kutató, Bejczy Antal és Pavlics Ferenc is. ISDN-telefon-televíziós kapcsolaton keresztül Oláh György Nobel-díjas professzor is szólt az egybegyűltekhöz.

Az emlékülés a kecskeméti szimfonikus zenekar rövid hangversenyével ért véget.

1997. október 30–november 6. között, a MTESZ Megyei Szervezete a már hagyományos Megyei Tudományos Fórumot a Magyar Tudomány Napja keretében rendezte meg. Hét szekcióban 42 előadás hangzott el.

Pécsi Akadémiai Bizottság

A Magyar Tudomány Napját a központi rendezvényekhez kapcsolódva a PAB 1997. november 4–8. között 11 regionális tudományos üléssel, fórummal ünnepelte Dél-Dunántúl városaiban, részben saját rendezvényeivel, részben a térség egyetemeivel, főiskoláival és tudományos szervezeteivel közösen, több mint ezer résztvevővel.

A PAB rendezvénysorozatát Tigyi József akadémikus, a PAB elnöke kitüntetések átadásával nyitotta meg, majd az ünnepség a *„Fenntartható fejlődés és a természetvédelem”* tárgyú tudományos konferenciával folytatódott (Pécs, 1997. november 4.). Ezen Tardy János helyettes államtitkár megnyitó előadását követően a Környezetvédelmi, Területfejlesztési és Településtudományi Szakbizottság tagjai (Erdősi Ferenc, Fodor István, Hajdú Zoltán, Horváth Gyula, Hrubai László, Lehmann Antal) előadásokkal vázolták fel a Duna-Dráva Nemzeti Park létrejöttének körülményeit, a térszerkezet és településhálózat, a gazdaságfejlesztés, az infrastruktúra és idegenforgalom kérdésköreit, feladatait.

„A tértudomány Pécssett” címmel szakmai kiállítás nyílt november 5-én, a *„Területfejlesztés Baranyában”* és a *„Településtudomány Pécssett”* címmel pedig tudományos fórumot

(Pécs, 1997. november 5.) szervezett a PAB, közös rendezésben a JPTE-vel. Ennek keretében bemutatásra került a PAB régiófejlesztésben betöltött szerepe, a regionális kutatások műhelyei (Golobics Pál, Hübner Mátyás, Hajdú Zoltán, Papp Norbert, Sántha Attila).

„Az egészségpolitika a helyi szinteken” című országos szimpózium (Zalaegerszeg, 1997. november 7–8.) a PAB társrendezésében és tagjainak előadásaival került megrendezésre. Az előadók érintették a környezet-egészségügy és környezetvédelem összefüggéseit (Tigyi József), a Nemzetközi Környezet-egészségügyi Akcióprogram (Pintér Alán) és a lokális környezet-egészségügyi akciótervek kidolgozásának kérdéseit (Bunyevác Zoltán), az egészségkép-egészségterv helyi egészségpolitikájában betöltött szerepét (De Blasio Antonio), a környezet-egészségügyi feltételek javítását célzó tudományos szakmai és gyakorlati feladatokat.

„A képzés és tudomány” (Szekszárd, 1997. november 6.) című tudományos ülésen Kará-

csony Sándor pedagógiájáról (Komlósi Sándor) és a József Attila-kutatás és a tanítás kapcsolatáról (Horváth Béla) hallhattak előadást a megjelentek.

Kaposváron a Pannon Agrártudományi Egyetemen közösen nagy sikerű konferenciát rendeztek, melynek témája: „A magyar mezőgazdaság az Európai Unió kapujában” (november 6.).

Ugyancsak kapcsolódott a Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozathoz a „Szívbarátok táplálkozásának” első regionális konferenciája és a PAB székházában rendezett tudományos ankét a Magyar Tudomány 1997. októberi számáról, „Mit kell tudni a Földről?” címmel. Enyedi György akadémikus megnyitója után Czelnai Rudolf és Markó Attila akadémikusok, valamint Illés Erzsébet kandidátus előadásai hangzottak el. A középiskolások és egyetemisták körében óriási érdeklődést váltott ki Tigyi Józsefnek a „Környezet-egészség” című ifjúsági előadása.

EGYÉB RENDEZVÉNYEK

(november 3–7.)

A Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozatába aktívan kapcsolódtak a minisztériumok (Művelődési és Köznevelési Minisztérium, Belügyminisztérium, Földművelésügyi Minisztérium, Népjelölti Minisztérium), a felsőoktatási intézmények, középiskolák, múzeumok és egyéb szervezetek is.

Minisztériumok rendezvényei

A Földművelésügyi Minisztérium budapesti és vidéki intézeteiben nyílt napokat, tudományos konferenciákat szerveztek. Az FM Öntözési Kutató Intézetében, Szarvason november 3–7. között „Növénynevelési, agrotechnikai és öntözési kutatások eredményei” címmel poszterkiállítás nyílt. A minisztérium Műszaki Intézetében műszerbemutatóval egybekötött tudományos konferenciát tartottak november 4-én, „Korszerű techni-

ka alkalmazása a mezőgazdasági termelés folyamataiban” címmel.

A Népjelölti Minisztérium Gollsegez György Országos Kardiológiai Intézete Tudományos Tanácsának szervezésében az echocardiográfia 25 éves jubileuma tiszteletére ünnepi ülést tartottak november 4-én, a Ferencvárosi Művelődési Központban. November 6–8. között, az NM Országos Frederic Joliot-Curie Sugárbiológiai és Sugár-egészségügyi Kutató Intézetében angol nyelvű NATO ARN konferenciát rendeztek.

A november 4–6. között megrendezésre került „Ünnepi hadtudományi rendezvénysorozat” megszervezésében részt vett a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a HM, a BM és az MTA is. A koszorúzási ünnepség után előadássorozatra, tudománytörténeti kiállításra, tudományos sajtó- és könyvkiállításra, valamint tudományos elismerések átadására került sor.

Egyetemek, főiskolák

Az ország különböző területein működő felsőoktatási intézmények — 14 egyetem, 12 főiskola — előadássorozatok, nyílt napok, felolvasó ülések megrendezésével kapcsolódtak az MTN rendezvénysorozathoz. A SOTE Hőgyes Endre születésének 150. évfordulójáról, a Soproni Egyetem a faipari képzés megindulásának 40. évfordulójáról, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola pedig megalakulásának 35. évfordulójáról emlékezett meg.

Az Állatorvostudományi Egyetem e napokban rendezte a Magyar Állatorvosok I. Világtalálkozóját, a Debreceni Orvostudományi Egyetem és a Kossuth Lajos Tudományegyetem, valamint a Pécsi Orvostudományi Egyetem egyetemi nyilvános tanácsulést tartott, a Miskolci Egyetemen ez alkalomból adták át a fiatal, tehetséges oktatók-kutatók részére három éve alapított Magyar Zoltán posztdoktori ösztöndíjakat, és rendezték meg az ösztöndíjasok tudományos eredményeit bemutató találkozót.

November 6-án a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen megtartották az agrár-intézmények közös ünnepségét.

A Debreceni Agrártudományi Egyetem, a DAB Mezőgazdasági Szakbizottsága és a Magyar Agrártudományi Egyesület Hajdú-Bihar Megyei Szervezete november 3-án közös szakmai rendezvényt tartott az Agrártudományi Egyetemen. Az elhangzott előadások a minőség szerepe a mezőgazdaságban c. téma köré csoportosultak. A tudományos tanácskozáson közel 200 fő vett részt.

A DATE Rektori Tanácsának határozata alapján a Magyar Tudomány Napjáról az egyetem karain és kutatóintézeteiben is megemlékeztek. A Mezőgazdasági Víz- és Környezetgazdálkodási Főiskolai Karon, Szarvason november 6-án, a Mezőgazdasági Főiskolai Karon, Hódmezővásárhelyen pedig november 7-én a PhD-képzésben részt vevő oktatók, kutatók tudományos értekezlet keretében számoltak be munkájukról.

A Nyíregyházi Kutató Központban november 5-én „A Nyíregyházi Kutató Központ helye és szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megye mezőgazdaság-fejlesztésében”

címmel tartottak ülést. Az előadások témái a zöldségnövények és a burgonyatermesztés aktuális problémái köré csoportosultak. Az előadók között a kutatóközpont dolgozóin túl a terméktanácsok és a Földművelésügyi Minisztérium illetékes képviselői is szerepeltek.

A Veszprémi Egyetem, a felhíváshoz csatlakozva, 1997-től kezdődően november 3-át ünnepi egyetemi tanácsulési napnak nyilvánította. Az ünnepélyt követően Fejes Tóth Gábor professzor előadást tartott „Kristályok fázisváltozásának egy geometriai analogonja” címmel.

A Könnyűipari Műszaki Főiskola két-napos rendezvénysorozattal kapcsolódott a Magyar Tudomány Napjához. Az első napon a hallgatók tudományos eredményei kerültek előtérbe, a megrendezésre került TDK keretében 28 előadás hangzott el 4 szekcióban. A második napon az oktatók és a PhD-hallgatók tudományos eredményeinek bemutatására került sor, összesen 8 tudományos előadás hangzott el. A rendezvénysorozat egybeesett a főiskola 25 éves jubileumának megünneplésével, amely keretében több kitüntetést adtak át.

„Mit tehet a magyar felsőoktatás a roma fiatalok hatékonyabb oktatásáért és képzéséért?” címmel tudományos romanológiai konferenciára került sor a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolán, a zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskolával közös szervezésben, 1997. november 7-én. A konferencián a meghívott vendégek mellett több ismert roma kisebbségi-önkormányzati vezető is képviseltette magát. A rendezvény helyszínén számos, a roma kulturális életet ismertető kiadványt is bemutatnak.

Múzeumok

Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter felhívására november 3-án, hétfőn ünnepi nyitvatartás volt a Központi Kohászati Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában, a Magyar Nemzeti Múzeumban, a Magyar Természettudományi Múzeumban, a Néprajzi Múzeumban, az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézetben, az Öntödei Múzeumban, a Petőfi Iro-

dalmi Múzeumban és a Szentendrei Szabad-
téri Múzeumban.

Az ország kilenc múzeuma és a *Magyar Nemzeti Galéria* szervezett ünnepi üléseket, tudományos előadásokat és konferenciát az ünnepi héten. Az *Öntödei Múzeumban* általános és középiskolások részére vetélkedővel, tárlatvezetéssel és filmvetítéssel színesített foglalkozások voltak. Kecskeméten a Technika Házában „*Magyar műszaki alkotók*” címmel vándorkiállítás nyílt meg.

A *Magyar Természettudományi Múzeum* november 3-án megnyitotta a Budapest öt különböző pontján található tudományos gyűjteményeit az érdeklődők előtt. Egy budapesti gimnázium 25 tanulója nézhetett meg a közönségtől elzárt kulturális értékeket. A múzeum kiállításait november 3-án ingyen tekinthették meg a látogatók. A múzeum „*A tudományos utánpótlásért*” címmel november 3-án előadássorozatot is tartott az őslénytan, növénytan, állattan, ökológia és embertan területéről.

Tudományos Ismeretterjesztő Társulat

A Magyar Tudomány Napja rendezvényssorozat keretében november 4-én a TIT Stúdiójában szerveztek tudományos konferenciát, „*Életesélyek a XXI. században. Az értelmiség felelőssége az ezredfordulón*” címmel.

A konferencia bevezető előadását Vizi E. Szilveszter akadémikus tartotta. Átfogó mondandójában nagy figyelmet fordított a tudományetikai kérdések növekvő jelentőségére. Ádám György akadémikus előadásában az agykutatás területén elért eredményekről szólt. Marx György akadémikus csillagászati megközelítésben tárgyalta a földi élet átalakuló feltételrendszerét. Berényi Dénes akadémikus olyan tudományos problémákat tárgyalt, amelyek megoldása a jövő feladatai közé tartozik. Vida Gábor akadémikus a biodiverzitás összetett problémakörét mutatta be. Kindler József egyetemi tanár felszólalásában a gazdasági növekedés kérdéskörével foglalkozott. Harosa István főosztályvezető

(KSH) a magyarországi társadalmi mobilitás fontos tényezőit elemezte.

A tudományos előadásokat a több mint 200 fős közönség élénk figyelemmel kísérte.

Ifjúsági Tudományos Verseny és Diákköri Konferencia

1997. november 5-én a Magyar Innovációs Szövetség kötetlen beszélgetést szervezett az országos tudományos és innovációs versenyeken kiemelkedően szerepelt és a nemzetközi versenyeken is díjazásban részesült fiatalok, valamint a hazai tudományos és gazdasági élet, illetve a felsőoktatási intézmények képviselői és támogatói részvételével. A találkozáson hirdették meg a VII. Országos Ifjúsági Tudományos és Innovációs Versenyt.

A XXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia ünnepi zárórendezvényét 1997. november 5-én tartották. Az ülést dr. Szendrő Péter, az OTDT elnöke nyitotta meg. Köszöntőt mondott Glatz Ferenc, továbbá az MKM államtitkára és az FM helyettes államtitkára. Beszédükben méltatták a diákköri tevékenység eredményeit, a már komoly múlttal rendelkező rendezvénysorozat ifjú kutatókat mozgósító lendületét.

A rendezvényen 43 fiatal kutató és téma-vezetője vehette át a Pro Scientia Aranyérmeket. A díjakhoz az OTP elnök-vezérigazgatója jóvoltából pénzjutalom is kapcsolódott (fejenként 100 000 forint). Iskolateremtő Mestertanári elismerést 44 tanár kapott. Az OTDK a két évenként kiosztásra kerülő Honoris Causa Pro Scientia Aranyérmeket 1997-ben Glatz Ferencnek, az MTA elnökének, Spät Andrásnak, a SOTE akadémikus professzorának és Kékes Szabó Mihálynak, a JPTE egyetemi docensének adományozta.

*

Lapzárta után érkezett a hír: az Akadémia elnökének kérésére a Tudománypolitikai Kollégium 1998. március 12-i ülésén külön foglalkozik majd a Magyar Tudomány Napjának értékelésével és az 1998. évi rendezvénysorozat szervezeti előkészítésével, a költségvetési források biztosításával.

A VEZETŐSÉG NAPIRENDJÉN

Határozatok, állásfoglalások, a végrehajtás számonkérése — meglehetősen új típusú munkarendhez kell hozzászoknia az akadémiai apparátusnak. Pannonhalmi Kálmánt, az Elnöki Titkárság vezetőjét, főosztályvezetőt kérdeztük a kívülről is látható vezetési stílusváltás lényegéről.

AZ 1998. ELSŐ FÉLÉV

A VEZETÉS KIALAKULÓ ÚJ RENDJE

Az elnök a legutóbbi közgyűlésen jelezte: a *rendszeresség, a megbízhatóság és a kiegyensúlyozottság* kell, hogy jellemezze a vezetést. Ez az elnök értelmezésében már 1996 őszétől elsősorban azt jelenti: a vezetést rendszeresen ülésező és állást foglaltó *testületek, és nem csak egyének munkája*ként értelmezi. A vezető testületeket, így az Elnökséget, valamint a Vezetői Kollégiumot nem egyszerűen tanácsadó testületnek tekinti, ahogy ezt a törvény előírja, hanem attól eltérően: magára az elnökre nézve is kötelező határozatokat és állásfoglalásokat hozó szervezetnek. Vagyis az elnök a *kollektív vezetés elveit követi*. Az Elnökségnek *határozatai* vannak, a Vezetői Kollégiumnak *állásfoglalásai*. Másodsorban ezek a vezetési elvek azt is jelentik, hogy a vezetés nem személyi — azaz elnöktől és főtítkártól függő —, hanem *testületfüggő*.

Akorábban is rendszeresen ülésező Elnökség (minden hónap utolsó keddeje, 14 óra) mellett rendszeresen, immáron kéthetente ül össze a Vezetői Kollégium, előre meghatározott napirendek és az ad hoc felmerülő problémákkal foglalkozva. (Szerda délelőtt 9 óra, előtte 8-kor az elnök a három alelnökkel tárgyal.) Emellett állandósult a kedd délelőttönként

tanácskozó ún. vezetői értekezlet. Ez új fórum, amelyen az elnök, a főtítkár, a főtítkárhelyettes és a két titkárságvezető főosztályvezető együtt intéz, beszél meg napi ügyeket, és előkészítik a vezetői kollégiumi, illetve az elnökségi üléseket. (Mindez az elnök és a főtítkár jó együttműködésének az eredménye.)

A kedd délelőtt második állandó elnöki napirendje a *stratégiai kutatások* adminisztrációjának ülése. (Az elnök mellett Láng István, többnyire Enyedi György, továbbá a Programtanács titkára, az Elnöki Titkárság és — ha szükséges — a pénzügyi adminisztráció képviselője vesz részt ezen.)

Csütörtök délelőttönként ülésezik az *Intézetkonszolidációs Bizottság*. Ez szintén új fórum. (Zárójelben jegyzem meg, hogy az elmúlt esztendőben több mint kéttucatszor kellett üléseznie, sok-sok órán át, ennek a bizottságnak.) Az elnök rendszeresítette az *osztályelnökök ülését is*, mely minden hónap második keddjén kerül megrendezésre. A kötetlen beszélgetésen részt vesz a főtítkár is, s a jelenlévők aktuális akadémiai és tudománypolitikai kérdéseket, valamint a testületeket érintő problémákat vitatnak meg.

Az elnök gyakorlatba hozta — általában havonta egy alkalommal — a *konzultációt az osztálytitkárokkal*, félévente pedig külön megbeszélést folytat a *vidéki akadémiai bizottságok elnökeivel*. (Emellett természetesen Michelberger Pál alelnök rendszeresen tartja a vidéki alelnökökkel a kapcsolatot.)

Új vezetési stílust jelent az is, hogy az elnökségi és a vezetői kollégiumi üléseken a napirendek összeállítása megtervezetten hármassal alapvető követ:

1. minden ülésen helyet kapnak általános, az Akadémiát érintő tudománypolitikai kérdések,

2. a *belső reform* kérdései,

3. az Akadémia *adminisztratív ügyvitelével* kapcsolatos kérdések.

Újítás az *alelnökök szerepének növelése*, melynek egyik első látható jele volt az, hogy elnöki intézkedés nyomán az alelnököknek önálló irodát alakítottak ki, önálló titkársággal, és szerény, de rendszeres honoráriumban részesülnek. Meghatározott munka-

megosztást és önálló intézkedési jogkört kaptak.

Az általános, hagyományos tudományterületi munkamegosztás mellett minden fél évben megtörténik a fél év legfontosabbnak ítélt *feladatainak kijelölése*, és az elnök javaslatot tesz a munka szétosztására. Ez a *decentralizálás* teszi lehetővé, tapasztalataink szerint, hogy a vezetés megbirkózzon a korábban elképzelhetetlen feladatmennyiség nagy részével.

A főtitkár a hagyománynak megfelelően működteti a főtitkári értekezletet, amelyen a két titkárságvezető, a két tudományágazati, a pénzügyi főosztályvezető vesz rendszeresen részt, és a titkárság aktuális kérdéseit, valamint a főtitkára háruló összakadémiai előterjesztéseket tárgyalják meg.

Az üzemszerűség, a rendszeresség és a kiszámíthatóság — valóban ezek az új vezetési stílus alaptörvényei, jellemzői. Ezek az alapelvek lényegében megfelelnek a közgyűlés által jóváhagyott *törvénymódosítás* szellemének. Az elnök és főtitkár eddig önálló, gyakran egymástól is független, valójában csak a közgyűléstől függő személyi vezetése helyett kollektív testületet, illetve testületeket helyez az Akadémia élére. Magam, mint tisztviselő, ezt az üzemszerűséget és a kiszámíthatóságot csak üdvözölni tudom, mert igaz, hogy több munkát követel tőlünk, az adminisztrációtól, de előre tervezhetővé, megbízhatóvá teszi a munkánkat. És olyan érzésünk van, hogy valóban üzemeltetünk egy adminisztrációt, egy nagyüzemet.

A vezetésen belüli munkamegosztást tükrözi az elnök által elkészített, az 1998. év első félévében várható, jelentősebb feladatok „jegyzéke”, amelyet előterjesztett a január 27-i vezetői értekezleten (elnök, főtitkár, főtitkár-helyettes és titkárságvezetők), majd a január 28-i alelnöki értekezleten, továbbá a 28-i Vezetői Kollégiumon.

A jelzett témák rendszeresen szerepelnek a testület üléseinek napirendjein.

P. K.

1. Testületi feladatok (közgyűlés, osztályok, elnökségi ülések, Vezetői Kollégium előkészítése, valamint központi kiadványok). Felelős: Glatz Ferenc, Harmathy Attila.
2. Országgyűlés, parlamenti pártok, törvénymódosítás. Felelős: Glatz Ferenc, Harmathy Attila, Keviczky László.
3. A ház rekonstrukciójának befejezése, az egyesületi élet, valamint a klub továbbfejlesztésének programja. Felelős: Glatz Ferenc, Keviczky László, Vizi E. Szilveszter, Tigyi József, Ádám György, Pannonhalmi Kálmán, Zilahy Péter, Csomó István, Szabó B. István.
4. Intézeti konszolidáció. Felelős: Keviczky László, illetve a Konszolidációs Bizottság elnöke, Glatz Ferenc.
5. Stratégiai kutatások. Felelős: Glatz Ferenc, Láng István, Enyedi György.
6. Tudománypolitika, tudománypolitikai alapelvek vitájának megkezdése. Felelős: Glatz Ferenc, Michelberger Pál, Tolnai Márton.
7. Könyvtárkonszolidáció. Felelős: Harmathy Attila, Keviczky László, Náray-Szabó Gábor.
8. Akadémiai Kiadó. Felelős: Keviczky László, Szabó B. István.
9. Az alapítványrendszer kialakítása. Felelős: Glatz Ferenc, Láng István, Halász Béla, Csomó István.
10. Lexikon. Felelős: Glatz Ferenc, Vámos Tibor.

* Az akadémiai törvény módosításáról írásunk e számunk 31-32. oldalán.

AZ ELNÖKSÉG MUNKATERVE

(1998. január–június)

Február 24. (kedd) 14.00 óra

1. Az Elnökség 1998. I. félévi munkatervének elfogadása. (Glatz Ferenc)

2. Tájékoztató az akadémiai törvény módosítása parlamenti tárgyalásának helyzetéről. (Harmathy Attila)

3. Szóbeli tájékoztatás a Bolyai János Tudományos Ösztöndíj-pályázatról. (Gergely János)

4. Előterjesztés az alapszabály értelmezéséről kettős állampolgárok levelező, illetve külső taggá választása kérdésében. (Harmathy Attila)

5. Tájékoztató a tagválasztás előkészítéséről. Vita a tudományterületi elosztás elveiről. (Vizi E. Szilveszter, Michelberger Pál)

6. Előterjesztés az 1998. májusi közgyűlés időpontjára, szervezeti jellegére. (Harmathy Attila, Náray-Szabó Gábor)

7. Az 1997. decemberi közgyűlés határozatának véglegesítése. (Enyedi György)

8. Bizottság kiküldése a tudományos könyvtárak helyzetének felmérésére, a tudományos folyóiratok megrendelési problémáinak feltárására. (Harmathy Attila, Náray-Szabó Gábor)

Március 10. (kedd)

Kihelyezett, rendkívüli ülés Martonvásáron

1. Diszciplína-viták. Vitaindító bevezetést tart: Glatz Ferenc, Pataki Ferenc, Lipták András, Friedrich Péter

2. Tájékoztató a tudánypolitikai viták indulásáról. (Michelberger Pál)

Március 24. (kedd) 14.00 óra

1. Javaslat az 1998. évi Akadémiai Aranyérem, az Akadémiai Díjak és az Akadémiai Újságírói Díjak odaítélésére. (Vizi E. Szilveszter)

2. Javaslat az MTA új rendes, levelező, külső és tiszteleti tagjainak megválasztására. (Vizi E. Szilveszter, Michelberger Pál)

3. Tájékoztató a kutatóintézet konszolidációs folyamatáról. (Keviczky László)

4. Előterjesztés a tudósok szociális helyzetéről, egészségügyi ellátásukról. (Vizi E. Szilveszter)

5. Tájékoztató a Duna Bizottság munkájáról. (Glatz Ferenc)

6. Javaslat az 1998. évi Magyar Tudomány Napja megrendezésének koncepciójára. (Náray-Szabó Gábor)

7. Javaslat az 1998. májusi közgyűlés tárgysorozatára, a meghívottak körére. Tájékoztató a közgyűlés előkészületeiről. (Harmathy Attila, Náray-Szabó Gábor)

8. A Tudós Klub és Étterem létrehozása és várható működési rendje. (Vizi E. Szilveszter)

Április 14. (kedd) 14.00 óra

1. Az Akadémia 1997. évi tevékenységéről készített kormánytájékoztató vitája. (Keviczky László)

2. Az Akadémia 1999. évi költségvetési irányelveinek vitája. (Keviczky László)

3. Tájékoztató az intézethálózat konszolidációs folyamatáról. (Keviczky László)

4. Tájékoztató az Akadémiai Könyvtár konszolidációjáról. (Náray-Szabó Gábor)

5. Tájékoztató az Informatikai Infrastruktúra-fejlesztési Programról. (Keviczky László)

Június 30. (kedd) 14.00 óra

1. Javaslat az 1998. évi Eötvös Koszorú adományozására. (Vizi E. Szilveszter)

2. Tájékoztató a tudánypolitikai alapelvek vitasorozatáról. (Michelberger Pál)

3. Tájékoztató a stratégiai kutatásokról. (Láng István, Enyedi György)

4. Tájékoztató a Bolyai János Tudományos Ösztöndíj-pályázatról. (Gergely János)

5. Előterjesztés a tudományos könyvtárak helyzetének felméréséről, a tudományos folyóiratok megrendelési problémáinak feltárásáról. (Az ad hoc bizottság elnöke)

6. Az 1998. májusi közgyűlés határozatainak véglegesítése. (Előterjesztő: a határozatszövegező bizottság elnöke)

7. Tájékoztató az országgyűlési beszámoló előkészítéséről. (Harmathy Attila, Náray-Szabó Gábor)

A közgyűlés időpontja: 1998. május 4–8.

Akadémikusok választásának eljárási szabályai

Az akadémikusok

Tv. 9. § (1) Az akadémikusok körét rendes és levelező, valamint külső, illetőleg tiszteleti tagok alkotják.

Asz. 9. §

(1) Hazai akadémikusok az Akadémia levelező tagjai és rendes tagjai.

(2) Levelező taggá az a magyar állampolgár választható meg, aki a Magyar Tudományos Akadémia doktora címmel vagy az Akadémiai Törvény 28. §-a alapján azzal egyenértékűnek minősített tudományos fokozattal rendelkezik, és aki tudományát elismerten és különösen magas színvonalon, alkotó módon műveli.

(3) Rendes taggá az a levelező tag választható meg, aki levelező tagságának elnyerése óta jelentős tudományos eredményeket ért el.

(4) Minden hazai akadémikus az Akadémia valamelyik osztályába és valamelyik tudományos bizottságába tartozik.

Ü. 4. A hazai akadémikus ahhoz a tudományos osztályhoz tartozik, amely őt levelező vagy rendes tagságra jelölte.

Asz. 10. §

(1) Külföldi akadémikusok az Akadémia külső tagjai és tiszteleti tagjai.

(2) Külső taggá az a tudós választható, aki külföldön él, nem magyar állampolgár, de magát magyarnak vallja, tudományát elismerten és különösen magas színvonalon, alkotó módon műveli, és szoros kapcsolatot tart a magyar tudományos élettel.

(3) Tiszteleti taggá az a külföldön tevékenykedő tudós választható, aki szaktudományát nemzetközileg kiemelkedő színvonalon műveli, és aki a magyar tudomány különleges megbecsülésére tarthat számot.

Ü. 5. A külföldi akadémikus ahhoz a tudományos osztályhoz tartozik, amely őt külső vagy tiszteleti tagságra jelölte.

(2) Az akadémikusokat a hazai rendes, illetőleg levelező tagok választják soraik közé.

Asz. 11. §

Az akadémikusok gyűlése szabályzatban határozza meg az akadémikussá választás eljárási szabályait.

Ü. 6. Az akadémikusok gyűlését a hazai akadémikusok, valamint az Akadémia külső és tiszte-

leti tagjai alkotják. Szavazati joggal a hazai akadémikusok rendelkeznek. Az akadémikusok gyűlése általában a közgyűlés idején ülésezik.

Ü. 7. Össze kell hívni az akadémikusok gyűlését akkor is, ha azt az elnökség javasolja, vagy ha a hazai tagok egyharmada a napirend megjelölésével írásban kéri. Ebben az esetben, valamint a határozatképesség megállapításánál a távol lévő, 70. életévüket betöltött akadémikusok számát nem kell figyelembe venni.

Ü. 8. A tagválasztást az akadémikusok gyűlése keretében kell lebonyolítani.

Ü. 9. Az akadémikusok gyűlésére egyebekben a közgyűlés ülésére vonatkozó szabályokat kell értelemszerűen alkalmazni, az alábbi kivételekkel:

- a hozzászólás időtartama legfeljebb tíz perc,
- a jegyzőkönyvet az ülésen jelen lévő két hazai tag hitelesíti.

(3) A 70 évesnél fiatalabb hazai akadémikusok száma a 200 főt nem haladhatja meg.

Asz. 12. §

(1) A hazai akadémikus szavazati joggal vesz részt a közgyűlésen, továbbá annak az osztálynak, annak a tudományos bizottságnak és annak a területi bizottságnak az ülésein, amelynek tagja, továbbá — az akadémikussá választásra vonatkozó jelöléssel foglalkozó ülés kivételével — az akadémiai testületi szervek olyan ülésein, amelyekre mint az Akadémia tagja kapott meghívást. A hazai akadémikus a köztestület bármely tisztségére megválasztható, kivéve, ha az alapszabály a megválasztást kizáró szabályt tartalmaz.

(2) Az Akadémia külső tagja és tiszteleti tagja tanácskozási joggal részt vehet az Akadémia testületi szerveinek ülésein.

Asz. 13. §

(1) Az Akadémia rendes és levelező tagja köteles a megválasztását követő egy éven belül székfoglaló előadást tartani. Az akadémikus köteles az Akadémia munkájában folyamatosan részt venni és tudományos munkájáról az Akadémia kérésére tájékoztatást adni. A 70 évesnél idősebb tagot önkéntes feladatvállalás esetén terheli az a kötelezettség, hogy az Akadémia munkájában részt vegyen.

(2) Az Akadémia külső és tiszteleti tagja a lehetőségeinek megfelelően tart székfoglaló előadást. A külső tag — lehetőségeitől függően — részt vesz a szakterületének megfelelő tudományos osztály és tudományos bizottság ülésein, és hozzájárul a hazai kutatások fejlesztéséhez.

Tv = Akadémiai törvény

Asz = alapszabály

Ü = ügyrend

Az MTA 1998. május 4-5-i rendes közgyűlésének tárgysorozata

1998. május 4. (hétfő) 10.00

1. Elnöki megnyitó
2. Bizottságok kiküldése
(határozat-szövegező, szavazatszámoló)
3. Az Akadémia aranyérmének átadása
4. Az akadémiai díjak és az Újságírói Díj átadása
5. Doktori oklevelek átadása
6. Megemlékezés 1848-ról.
Bevezető: Glatz Ferenc
Előadó: Kosáry Domokos
Ebédszünet 13.00–14.00 között. (Meleg ebéd)

1998. május 4. 14.00

Az akadémikusok gyűlése

1. Kérdések Akadémiánkról.
Előadó: Glatz Ferenc

2. Levelező, rendes, külső és tiszteleti tagválasztás
3. A tagválasztás eredményének bejelentése

1998. május 5. (kedd) 10.00

1. A tagválasztás eddigi tapasztalatai.
Előadó: Michelberger Pál
2. A tagválasztás eredményének bejelentése
3. Az Akadémia 1999. évi költségvetési irányelveinek vitája.
Előterjesztő: Keviczky László
4. Vita
5. Tájékoztató az intézethálózat konszolidációs folyamatáról.
Előterjesztő: Keviczky László

6. Vita

7. Az AKT 15. tagjának megválasztása.
Ebédszünet 13.00–14.00 között. (Meleg ebéd)

1998. május 5. 14.00

1. Tájékoztató az Akadémiai Könyvtár konszolidációjáról.
Előterjesztő: Náray-Szabó Gábor
2. Vita
3. Közgyűlési indítványok, javaslatok megvitatása
4. Főtitkári válasz a felszólalásokra
5. Elnöki válasz a felszólalásokra
6. A közgyűlés határozatának elfogadása
7. Zárszó kb. 17.00 óra

A VEZETŐI KOLLÉGIUM MUNKATERVE

Február 18. (szerda)

1. Az Elnökség 1998. I. félévi munkaterve. (Glatz Ferenc)
2. Tájékoztató az akadémiai törvény módosításának parlamenti helyzetéről. (Harmathy Attila)
3. Tájékoztató a tagválasztás előkészítéséről. Vita a tudományterületi elosztás elveiről. (Vizi E. Szilveszter, Michelberger Pál)
4. Könyvtári Bizottság megalakulásáról tájékoztatás. (Náray-Szabó Gábor)
5. A házban működő akadémiai egyesület megalakulása. (Glatz Ferenc)
6. Tájékoztató a tudánypolitikai viták megindulásáról. (Michelberger Pál)

Március 4. (szerda)

1. Diszciplína-viták előkészítése. (Glatz Ferenc)
2. Javaslat az Akadémia rendes, levelező, külső és tiszteletbeli tagjainak megválasztására. (Vizi E. Szilveszter, Michelberger Pál)

3. A tudósok szociális helyzete, egészségügyi ellátása. (Vizi E. Szilveszter)
4. A Tudós Klub és Étterem létrehozása és működési rendje. (Vizi E. Szilveszter)
5. Az akadémiai egyesület kérdései. (Glatz Ferenc)

Március 18. (szerda)

1. Az 1998. évi Magyar Tudomány Napja megrendezésének koncepciója. (Náray-Szabó Gábor)
2. Tájékoztató az Akadémiai Könyvtár konszolidációjáról. (Náray-Szabó Gábor)

Április 1. (szerda)

1. Az Akadémia 1997. évi tevékenységéről készített kormánytájékoztató vitája. (Keviczky László)
2. Az Akadémia 1999. évi költségvetési irányelvei. (Keviczky László)
3. Tájékoztató az intézethálózat konszolidációjáról. (Keviczky László)
4. Tájékoztató a kormány Tanácsadó Testületének munkájáról. (Glatz Ferenc, Michelberger Pál)

Április 29. (szerda)

1. A tudományos könyvtárak helyzetéről szóló felmérés eredményei, a tudományos folyóiratok megrendelési problémái. (Az ad hoc bizottság elnöke)

Május 13. (szerda)

1. A közgyűlés tapasztalatai. (Glatz Ferenc)

2. Tájékoztató a Bolyai János Tudományos Ösztöndíj-pályázatról. (Gergely János)

Május 27. (szerda)

1. Tájékoztató a stratégiai kutatások helyzetéről. (Láng István, Enyedi György)

2. A közgyűlési határozatok áttekintése. (Harmathy Attila)

Június 10. (szerda)

1. Az 1998. évi Eötvös Koszorú adományozásának előkészítése. (Vizi E. Szilveszter)

2. Eszmecsere a köztestületiség megvalósulásáról.

Június 24. (szerda)

1. Az intézethálózat konszolidációja második szakaszának előkészítése. (Keviczky László)

2. Az Elnökség II. félévi munkatervének elvei. (Glatz Ferenc)

OSZTÁLYELNÖKÖK ÉRTEKEZLETEI

Február 10. (kedd)

Március 10. (kedd) – Rendkívüli elnökségi ülés

Április 7. (kedd)

Május 12. (kedd)

Június 9. (kedd)

AZ ELMÚLT IDŐSZAK ESEMÉNYEI

(1997. november–1998. január)

AZ ELNÖKSÉG NAPIRENDJÉN

1997. november 18.

1. A Konszolidációs Bizottság közgyűlési előterjesztésének vitája a költözések, összevonások, fejlesztések kérdéseire összpontosult.

Az Elnökség a közgyűlés elé terjesztéssel egyetértett.

2. Az Akadémia 1998. évi költségvetésére vonatkozó javaslat tárgyalása során beterveztették a Pénzügy-minisztériummal folytatott költségvetési tárgyalások végeredményét. A jogcímek döntő mértékben nem változtak, egyes támogatási összegek végső száma több ponton eltér az igényelt mértéktől (pl. nemzetközi kapcsolatok). 1990 óta reálértékben folyamatosan csökkent az MTA támogatása, de ez a folyamat 1997-ben megfordult, bár az infláció mértékét nem érte utol.

3. A decemberi közgyűlés előkészítéséről Harmathy Attila adott tájékoztatást.

4. Az Elnökség foglalkozott az akadémiai üdülők helyzetével.

5. Az Eötvös Koszorú odaítélésének szabályzatát az Elnökség a következőképpen módosította:

- feltétele a tud. doktora fokozat vagy az MTA doktora tudományos cím,
- elismert tudományos életmű,
- 70 év feletti életkor,
- akadémikusok nem részesülhetnek a kitüntetésben,

– évente maximum 11 kitüntetés odaítélésére van lehetőség,

– átadására minden évben a Magyar Tudomány Napján kerül sor,

– a kitüntetést az Akadémia elnöke adja át.

6. Harmathy Attila alelnök, a Könyvtári Bizottság elnöke tájékoztatta az Elnökséget a könyvtár körüli problémák megoldására tett intézkedésekről. (Lásd cikkünket a 33–36. oldalon.)

7. A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj bevezetésének előkészítéséről Bodnár György tájé-

koztatta az Elnökséget. Az Elnökség a Vezetői Kollégium elé visszautalta az ügyet azzal, hogy december 10-ig a kuratórium tagjait és elnökét az Akadémia elnöke kérje fel.

8. Harmathy Attila alelnök tájékoztatta az Elnökséget az akadémiai törvény módosításának folyamatban lévő tárgyalásairól. (Lásd cikkünket a 31–32. oldalon.)

A VEZETŐI KOLLÉGIUM NAPIRENDJÉN

1997. november 12.

1. A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj bevezetéséről, a pályázat kiírásáról döntött a Vezetői Kollégium. Állást foglalt arról is, hogy az ösztöndíjjal összefüggő adminisztratív feladatokra nem szerveződhet új egység, hanem azt a Doktori Tanács Titkársága lássa el. A Szervezeti és Működési Szabályzatot, valamint az Ösztöndíj Szabályzatot a következő ülésre kérték előterjeszteni.

2. Az akadémiai üdülők helyzetéről a főtitkár előterjesztésében kapott tájékoztatást a VK. Az üdülők fenntartása nehéz. A férőhelyeket az akadémiai terület nem tudja kitölteni, ezért külső jelentkezőket is be kell engedni. A VK ezzel kapcsolatban kompromisszumos megoldást támogatott.

3. Harmathy Attila tájékoztatta a Vezetői Kollégiumot az Akadémiai Könyvtár ügyében végzett munkáról. Megállapította: a VK minden esetben haladéktalanul, a könyvtár érdekeit szem előtt tartva foglalkozott a problémával. Tudomásul vette a rendkívüli segély biztosítását.

4. Az akadémiai törvény módosításának helyzetét is áttekintette át a VK. A Pénzügyminisztériummal folytatott tárgyalás eredménye: bár a Kincstár szervezetéből nem maradhat ki az Akadémia, de azon belül nagyobb mozgásteret kap. Ezt a kompromisszumot a VK feltétlenül elfogadásra javasolta, és a tárgyalások mielőbbi befejezését szorgalmazta.

1997. november 26.

1. A Vezetői Kollégium részletes vita után elfogadta a Bolyai János Tudományos Ösztöndíj Szervezeti és Működési Szabály-

zatát. (Lásd cikkünket a 42–43. oldalon.) A kuratórium elnökéül Gergely János akadémikust kérték fel. A kuratóriumi tagokat — az alelnökök javaslata alapján — az Akadémia elnöke jelöli ki, 7–9 fős létszámban.

2. A Nagylexikon Kiadó Rt. kéréssel fordult az Akadémia elnökéhez, szerkesztőbizottság felállítása érdekében. A VK egyetértett azzal, hogy konzultatív szerkesztőbizottság alakuljon, melynek elnöke az Akadémia elnöke, társelnöke a kérdéskörben jártas akadémikus legyen. Az elnök levélben fordul a korábbi szerkesztőbizottság tagjaihoz, vállalnának-e feladatot az újrainduló munkában. A konzultatív szerkesztőbizottság ezt követően állhat fel.

3. Az Akadémia 1996. évi tevékenységéről szóló, tárcaegyeztetések után véglegesült kormánytájékoztatót a VK elfogadta, beterjesztésre javasolta.

4. Az elnök tájékoztatta a Vezetői Kollégiumot, a hágai döntést követően, a kormány által a Duna kérdésében létrehozandó Tanácsadó Testület közeli megalakulásáról.

5. Az Akadémiai Könyvtár számára adott rendkívüli támogatás felhasználásáról Harmathy Attila adott tájékoztatást. Az elvégzett ellenőrzés szerint a könyvtár 8,7 millió forint összegben rendezte 1997. II. félévi könyv- és folyóiratszamláit, valamint 13 millió forint összegben megrendelte az 1998. évre a külföldi folyóiratokat.

1997. december 5.

1. Az Akadémia elnöke tájékoztatta a Vezetői Kollégiumot Magyar Bálint miniszterhez írt leveléről. A miniszter 33/1997. (IX. 12.) MKM sz. rendeletben szabályozta az egyetemi oktatók pótlékalapját. A rendelet hátrányos megkülönböztetést jelent az Akadémia tagjai számára. A rendelkezés elleni fellépéssel egyidejűleg a miniszterhez intézett tiltakozó levelében az elnök felhívta a figyelmet a bér, a tiszteletdíj és az ösztöndíj közötti különbségre. A levél tartalmával a VK egyetértett.

2. A Vezetői Kollégium megbízta Náray-Szabó Gábor főtitkárhelyettest, hogy az Akadémiai Könyvtárban elnöki biztosként dolgozzon ki koncepciót a felhalmozódott problémák megoldására, és megbízottként a fő-

igazgatói feladatokat — az új főigazgató kinevezéséig — lássa el. Szükségét látja haldéktalanul újabb főigazgatói pályázat kiírásának.

3. A Vezetői Kollégium véleménycserét folytatott az internet hálózaton a konszolidációs folyamattal összefüggő, alaptalan vádaskodásról, az aláírásgyűjtésről.

A részletes szövegelemzés során megállapították, hogy az elnöknek tulajdonított kijelentés nem hangzott el, az szándékos csúsztatásnak minősíthető, az ügy mögött a lobbyszás feltételezhető. A VK tagjai egyetértettek az elnök azon javaslatával, hogy a közgyűlési elnöki expozé térjen ki a kérdésre, de csak nagyon rövid reagálást tartottak indokoltnak.

1998. január 14.

A Konszolidációs Bizottsággal együttes ülés.

1. A konszolidációs folyamatról hozott állásfoglalások megvitatása. (Lásd a Konszolidációs Bizottságról szóló tájékoztatónkat a 25. oldalon.)

2. A székház rekonstrukciójának közeli befejezése indokolja az Akadémiai Klub és Étterem működtetésének előkészítését. A VK egyetértett az elnök javaslatával: olyan egyesület alapításával, amely a köztestületi tagokat és a pártoló tagokat fogadja be. A

klub és étterem kérdésében a döntések előkészítésére részletes költségterv, az egyesület, az üzemeltető és az Akadémia viszonyát részletesen szabályozó terv, az egyesület és a Klubtanács viszonyát egyeztető megállapodás készítését rendelte el a VK. A végrehajtásért a főtitkár felelős.

1998. január 28.

1. Az Akadémiai Könyvtár konszolidációjáról Náray-Szabó Gábor előterjesztése alapján vitát folytatott a VK. Megállapította: a VK kizárólag koncepcionális kérdésekben lehet illetékes, s nem veszi át sem a főigazgató, sem a Könyvtári Tanács funkcióját. A testület a Könyvtári Tanács mielőbbi összehívását javasolta, amelyben a könyvtár belső szervezetét érintő kérdéseket, szakértők bevonásával, megvizsgálják. A Könyvtári Tanács foglaljon állást a könyvtári profil, a virtuális könyvtárépítés és a költségvetés kérdéseiben is.

A VK megállapította, hogy hosszú évek óta először készült a probléma megoldására érdemi javaslat, koncepció. A főtitkár ismételten utalt arra: 1994-ben már jelezte a válásigot és koncepciótlanságot.

2. A Nagy Imre Emlékház rábízott vagyonként az Akadémiához került. Működtetéséről állást foglalt a VK: semmiképpen nem alakítunk újabb kutatóintézetet.

Felhívás az agy működése iránt érdeklődőkhöz

Az egész világon március 16–22. között az idegtudományokkal foglalkozó kutatók és klinikusok népszerűsítik az idegtudományokat. Nemcsak azért, hogy felhívják a társadalom figyelmét a civilizációs ártalmak következtében egyre nagyobb mértékben fellépő pszichiátriai és idegrendszeri megbetegedésekre, amelyeknek száma évről évre emelkedik, hanem azért is, mert agyunk működése, az Én megismerése korunk legnagyobb tudományos kihívása.

Felkérjük az egyetemeken, kutatóintézetekben, kórházakban idegtudományokkal, idegrendszeri megbetegedésekkel foglalkozó kollégáinkat, hogy helyi rendezvényeken, sajtóban, rádióban, televízióban ismertessék, népszerűsítsék munkánkat, kutatásainkat, gyógyító tevékenységünket.

Március 18-án az MTA II/220-as termében du. 4 órakor a *Magyar Idegtudomány Napja* alkalmából előadássorozatot tartunk, amelyre mindenit szeretettel várunk.

Vizi E. Szilveszter
MTA Élettudományok alelnöke

Freund Tamás
MTA Neurobiológiai Bizottság elnöke

INTÉZETKONSZOLIDÁCIÓ

Az intézethálózat konszolidációjának soron lévő feladata: az alapellátás javítását szolgáló pénzösszeg felosztása, a korábban elhatározott belső fejlesztések előkészítése. A Konszolidációs Bizottság éppen ezért súlyának megfelelően kezelve, több ülésen foglalkozott e kérdéssel. (1997. november 12., december 16., 1998. január 8., január 14.) Az alábbiakban az e célra rendelkezésre álló pénzeszközök felosztásáról, valamint a fejlesztési elképzelésekről és lépésekről készült beszámolót adjuk közre.

I.

A „PÉNZOSZTÁS”

1997. november 12.

A tárgyalást megelőzte az Akadémia elnökének magyarázata az intézeti alapellátás értelmezéséről, az alap-, a feladat- és a projektumfinanszírozás Európában és az USA-ban használatos elveiről, a Magyarországon követhető modell lehetőségeiről, sajátosságairól. Ismertette javaslatát: garantált létszám, telephely; a diszciplína sajátosságainak helyéről az alapfinanszírozásban és a fejlesztésben; a minőségi tényezők (doktorok, akadémikusok) és a szükséges belső fejlesztési korrekciók szerepét. Az ülésre a konszolidációs keret felosztására javaslatot készített a főtitkár, és az elnök külön kérésére az AKVT vezetése, Márta Ferenc kuratóriumi elnök. Az ülésen az elnök kiemelte a főtitkár által készített egységes rendszer előremutató voltát, különösen a hazai modellben is szükséges diszciplína-együtthetők kiszámításában. Az elnök ismertette saját módszertani javaslatát is. A javaslatok között alapvető módszerbeli különbség mutatkozott: az elnöki módszer szerint a Konszolidációs Bizottság csak tudományterületekre osztja le a konszolidációs összeget, majd annak intézetekre történő lebontása az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa (AKT) kuratóriumainak kompetenciájába kerülne. A többi javaslat közvet-

lenül a Konszolidációs Bizottság kezébe adta volna az intézeti szintű alapellátási összeg megállapítását.

Az előkészítő munka során több, rendkívül bonyolult, a központi elosztás elveit figyelembe vevő és azon alapuló konkrét táblázat készült. Ezen táblázatokat — a határozatok értelmében — végül is az intézetek helyzetének bemutatására, elemzésére használták.

1997. december 16.

A Konszolidációs Bizottság ülésén folytatódott az elemző vita arról, hogy milyen módszer szerint történjen az alapellátás javítását szolgáló összeg intézetre való leosztása. Az elnök álláspontja szerint a felosztás a Konszolidációs Bizottság, az AKT és a kuratóriumok közös feladata. Ebben az összefüggésben a Konszolidációs Bizottság tudományterületi arányokat állapít meg, erről tájékoztatja az AKT-t, amivel közös álláspontot alakítanak ki a szétosztás alapelveiről. Ezután majd az intézeti összegeket a kuratóriumok határozzák meg. Az ülésen megerősítésre került a főtitkár azon korábbi javaslata, amely szerint a konszolidációs pénzből közalkalmazotti bér semmilyen formában nem képezhető.

1998. január 8.

Az ülésen a konszolidációs folyamat legkényesebb kérdésének eldöntésére került sor. Nevezetesen: alapelvek elfogadása a konszolidációs célból rendelkezésre álló pénzeszközök felosztására. Az ülésre — az elnök kérésére — Harmathy Attila alelnök írásban foglalta össze a bizottság számára a fentiekre vonatkozó, az *akadémiai törvényben rögzített eljárások értelmezését*. Eszerint az MTA-ról szóló törvény az éves költségvetési és beruházási keretek tekintetében állapítja meg

- az AKT hatáskörét arra, hogy meghatározza a kutatóintézetek és kutatóhelyek támogatásának tudományterületek szerinti kereteit, a kuratóriumok javaslata alapján,

- a kuratóriumok hatáskörét arra, hogy meghatározzák a tudományterületükhöz tartozó egyes kutatóintézetek, kutatóhelyek kereteit.

Az akadémiai törvény nem számolhatott sem a konszolidációval, sem az azzal kapcsolatos pénzkeretek elosztásával. A törvény szövege nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely egyértelműen meghatározza, melyik szerv kizárólagos hatáskörébe tartozik a pénzkeretek felosztásáról hozandó döntés. Harmathy Attila ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a konszolidációs összeget nem lehet az éves költségvetés módján kezelni.

Az Akadémián belüli viták elkerülését szolgálja, ha a fenti kérdésben a döntéshozatal a törvény hasonló esetkorre vonatkozó szabályaihoz közel álló, és figyelembe veszi a közgyűlésnek azt a döntését, amely a konszolidációs folyamat irányítását a Konszolidációs Bizottságra bízta.

A javasolt megoldás:

- a kuratóriumok javaslata alapján a Konszolidációs Bizottság az AKT-vel egyetértésben határozza meg a tudományterületek szerinti kereteket és a felosztási elveket; ezután

- a tudományterületekre meghatározott keretek és felosztási elvek alapján a kuratóriumok állapítsák meg a hozzájuk tartozó egyes kutatóintézetekre eső összegeket,

- a kuratóriumok készítsenek beszámolót a Konszolidációs Bizottságnak és az AKT-nek a feladat ellátásáról,

- a Konszolidációs Bizottság terjesszen a közgyűlés elé beszámolót a feladat teljesítéséről.

Az alelnöki javaslatot a Konszolidációs Bizottság megvitatta és munkamódszerül elfogadta, azzal az elnöki kiegészítéssel, hogy a kuratóriumok az intézeti igazgatók meghallgatásával hozzanak döntést az egyes intézetekre eső összegek tekintetében.

Az Akadémia elnöke kifejtette: a körültekintés, a törvény szerinti eljárás és az igazságosság figyelembevétele mellett kívánatos, hogy a pénz az év elején az intézetekhez jusson.

A Konszolidációs Bizottság ezt követően többórás vitát folytatott a tudományterületek (kuratóriumok) közötti arány megállapításáról. A vita alapjául a kuratóriumi elnökök, valamint az AKT Költségvetési Bizottsága által előzetesen megvitatott anyag szolgált.

Elhatározást nyert, hogy a konszolidációs célra rendelkezésre álló 1,2 milliárd forintból ún. minőségi célra 240 millió forint fordítható. A 240 millió forint minőség szerinti felosztása diszciplína-semleges módon történik. Az elosztást az intézetekben dolgozó doktorok és akadémikusok száma határozza meg. (Ami már most intézeti bázisba kerül.)

Ugyancsak elhatározást nyert, hogy fejlesztésre 180 millió forint fordítható. (Ami három évig akadémiai bázisban marad, és csak azután döntenek el, melyik intézet bázisába kerüljön.)

A három kuratórium elnöke hosszú vita alapján elfogadta, hogy az alapellátásra fordítható konszolidációs összeget a következő módon osztják fel:

élettudomány	47,3%
élettelen természettudomány	39,5%
társadalomtudomány	13,2%

A fenti arányokat a Konszolidációs Bizottság elfogadta.

A tudományterületi arányokat meghatározó döntés csak közgyűlés által már elfogadott, a rendelkezésünkre bocsátott 2x600 millió forinttra vonatkozik. Mint elvet azonban 1999-re, a később remélhetően jóváhagyásra kerülő összeg (újabb 600 millió) felosztására is elfogadta a bizottság. (Amelyből a belső fejlesztés 15%-a, azaz 90 millió, a

korábbi évekhez hasonlóan, fejlesztésekre akadémiai bázisban marad három évre.)

Döntésével a bizottság kuratórium szintű arányokat határozott meg. Az *intézetekre* kerülő *lebontás a kuratóriumok feladata*. A bizottság javaslata: az intézetekre történő lebontáskor a lehető legtöbb, helyi szempontot vegyék figyelembe, konzultáljanak az intézeti igazgatókkal.

A konszolidációs összeg az alapellátás javítását szolgálja.

A Konszolidációs Bizottság megerősítette azt a korábban hozott határozatát, hogy a konszolidált intézeti (garantált) létszám és a korábbi létszám különbségéből adódó bérkülönbség nem kerül elvonásra.

Álláspontját a Konszolidációs Bizottság ismertette a Vezetői Kollégiummal (január 14.) és az AKT-vel (január 19.).

1998. január 14.

A Vezetői Kollégium és a Konszolidációs Bizottság együttes ülése a következő állásfoglalást hozta:

1. A Vezetői Kollégium és a Konszolidációs Bizottság egyetértett abban, hogy a Konszolidációs Bizottság az AKT-vel közösen tegyen az 1,2 milliárd forint (illetve az 1999-

re várható 600 millióval együtt 1,8 milliárd forint) szétosztásának alapelveire, valamint a tudományterületek közötti százalékos arány megállapítására javaslatot. Egyetértett azzal, hogy az intézetek szerinti szétosztás a kuratóriumok feladata legyen, amely a Harmathy Attila alelnök által leírt értelmezés szerint kerüljön az AKT, illetve a Konszolidációs Bizottság elé.

2. A Konszolidációs Bizottság intézetekre vonatkozó pénzosztást nem végez. A minőség szerinti differenciálás a doktorok és az akadémikusok száma szerint, nem bérjellegű összegek alapján történik (240 millió forint). Az egyes tudományterületek közötti arány alapján szétosztandó pénzüsszeget a kuratóriumokhoz a következő arányban juttatja le:

élettudomány	47,3%
élettelen természettudomány	39,5%
társadalomtudomány	13,2%

3. A Vezetői Kollégium egyetértett a Konszolidációs Bizottság azon alapelveivel, hogy az 1997 előtti intézeti támogatásokban a konszolidált és a korábbi teljes létszám különbségéből eredő bérösszegeket nem vonja el, nem osztja újra. (Az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa január 19-i ülésén egyhangúlag elfogadta a Konszolidációs Bizottság javaslatát.)

P. K.

II. FEJLESZTÉSEK

A Konszolidációs Bizottságon belül az MTA elnökének feladata a belső fejlesztési programok kialakítása. A bizottság 1997. szeptember 18-i ülésén tartott beszámolójának szövegét közöljük az alábbiakban. A tervezett forrásokat bemutató táblázatokat az október 16. és 22-i üléseken hagyta jóvá a Konszolidációs Bizottság.

„TUDOMÁNPOLITIKA, STRATÉGIA, INTÉZETKONSZOLIDÁCIÓS FEJLESZTÉSEK”

A tudománypolitika, értelmezésünk szerint, a *társadalmi elvárások* (termelési, fogyasztási, antropológiai), kihívások és a *tudományos megismerés öntörvényszerűsége* közötti kölcsönhatás biztosítója. A tudománypolitika így a tudományfejlődés motorja lehet. Vagyis ezen elvi tétel elfoga-

dása után a kérdés: milyen módon jutnak el ezen társadalmi elvárások a tudományos nagyüzemhez, a kutatóműhelyekhez, a kutatókhoz magukhoz?

A társadalmi elvárások elsőszámú közvetítője a piac. A *piaci megrendelések* közvetítik a természettudományok felé az anyagi

javak előállításának igényét. A társadalomtudományok esetében a piac az oktatás, a könyvkiadók, a média különböző intézményeinek képében, a közművelődési intézmények megrendelése révén jelenik meg.

A piac után a második kihívás-közvetítő lehet a *tudatos kutatásszervezés*, amelyik a tudománypolitika egyik alkotóeleme. Azaz a kihívást felismerheti, közvetítheti maga a tudományos kutatói szféra. Ez esetben maga a tudós, vagy a tudósok közössége (testülete, intézetei, tanszékei) igyekszik fellelni a társadalomban jelentkező kihívásokat. És igyekszik megtalálni a köznapi életben azokat az életterületeket, amelyeken a tudományos kutatás újabb és újabb hódításra indulhat. A Stratégiai Kutatások Programja ilyen értelemben kutatásszervezés, tágabb értelemben tudománypolitika művelése is: keresi azokat a területeket, amelyeken a köznapi életben kihívás mutatkozhat a tudomány felé, ahol a meglévő műhelyek számára még élettér nyílik, vagy ahol a kutatásszervezet módosításra — fejlesztésre, vagy éppen visszafejlesztésre — szorul. Hogyan érvényesülhet a stratégiai kutatások tudománypolitikai szerepe?

A Stratégiai Kutatások Program közreműködői arra vállalkoztak, hogy Magyarországon ezredfordulós helyzetéből kiindulva a modernizáció, a globalizáció korában felkutatassák az *állam és a nemzet előtt feltáruló alternatívákat, és javaslatokat fogalmazzanak meg* ezen alternatívák kihasználására. Ezen feladata közben találhatnak rá (a Stratégiai Kutatások Programtanácsa, vagy maguk a kutatók) a gyakorlati élet azon területeire, ahol a tudomány aktivizálása szükségessé válik.

A Stratégiai Kutatások Programtanácsa vissza-visszatérően vizsgálja a kutatásszervezetet. Keresi: vajon mennyire talál a jelentkező egyetemes és hazai *társadalmi kihívásokhoz* vagy a tudományismeretek térnyeréséhez megfelelő kutatóbázist, tanszéki vagy kutatóintézeti hátteret. Azokban az esetekben, amikor úgy látszik: az ezredforduló magyar társadalma számára meghatározó

életterületen már a kérdésállításhoz, vagy a válaszalternatívák megfogalmazásához is hiányzik a kutatóbázis, akkor a Stratégiai Kutatások Programja „jelzi” e hiányt. Közvetít társadalom és kutatásszervezet között. Az 1996 nyaratól folyó felmérő munka során derült ki pl. az, hogy a magyar agrárium és a magyar agrártársadalom magatartásának átalakulásához, a világpiaci igazodáshoz szerencsésen jelen van a hazai kutatóbázis rendszere. Annak összefogására, publikációs- és eredményorientált menedzselésére viszont szükség van, amit az MTA Agrártudományok Osztálya kiválóan betölthet és betölt. Világossá vált ugyanakkor az, hogy a szociológia és politológia területén milyen hiányok vannak. (Így pl. nincs műhelye a térségi stratégiai kutatásoknak a politikatudományon belül, nincs összefogó szervezete a közép-európai és a magyarországi kisebbségkutatásoknak.) De hiányzik a közép-európai ökológiai kutatások központi összehangoló rendszere; hiányzik egy átfogó szemléletű közegészségügyi alapkutatás, hiányzik a műszaki tudományok terén a vízgazdálkodási alapkutatás, fejlesztésre szorul a Duna és az Alföld térségét vizsgáló természet- és társadalomtudományos kutatóbázis, különösen a várható európai uniós feladatokhoz és a gazdasági-kulturális integrációs igényekhez viszonyítva.

Ezen *kutatási területek fejlesztése iránti elvárásokat* a Stratégiai Kutatások Programtanácsa és szűkebb Programbizottsága közvetíti az akadémiai vezetés felé. Az intézetkonszolidáció céljára az állami költségvetésből három évre kért 3x600 milliónak a 15-15%-át ezért is tervezi az akadémiai vezetés a belső fejlesztésekre fordítani. Belső, vagyis az *akadémiai bázison belül maradó fejlesztésekre!* Vagyis fokozatosan kiigazítani a műhelyrendszerek struktúráját: az 1980-as évek óta elmaradt és a hazai termelés, valamint az állampolgári közösség versenyképességéhez szükséges kutatásszervezeti fejlesztéseket. A kilenc tagú Konzolidációs Bizottság az elnök feladatává tette, hogy ezeknek a belső fejlesztéseknek a rendszerét kialakítsa.

A fejlesztések alapelvei 1996 telére már kikristályosodtak. Ezek a következők:

1. A fejlesztésekre fordítandó összegek három évre szólnak, és három évig akadémiai bázisban maradnak, és semmiképp sem kerülnek le 2000 előtt intézethálózati bázisba. A fejlesztéseket tehát *kísérleteknek* fogjuk fel. Az új vagy fejlesztett régi szervezeti egységek három év alatt *bizonyíthatják életképességüket*. A közgyűlés majd három év után — először 1999-ben — dönthet: az új intézettípusok belekerülhetnek-e az akadémiai intézethálózat bázispénzéért versengő intézeteinek sorába.

2. Törekedni kell arra, hogy a fejlesztések a már *meglévő akadémiai vagy a tanszéki kutatóbázisokra* épüljenek. Elkerülendő a korábbi évtizedek megalomániás és az ország, valamint a hazai kutatóbázis realitásával nem számoló „intézetalapítási” politikája.

3. A fejlesztések során az *informatika korának tudományszervezési*, kutatósszervezési elveit igyekszünk megvalósítani: kis létszámú, aktív központok, elsősorban a meglévő kutató- és tanszékhálózatra alapozva, *projektumorientáltan* működnek.

4. A fejlesztési keretből, ugyanúgy, mint az intézethálózat konszolidációjára kapott pénzösszeg egészéből, *nem létesíthető közalkalmazotti állás*.

5. A fejlesztések összegének legalább 30%-át *fiatal kutatói állások* létesítésére kell fordítani. Így az új fejlesztések elsősorban a fiatal kutatói állományt igyekeznek az új feladatok köré csoportosítani.

6. A fejlesztésekhez igyekezni kell részben a Stratégiai Kutatások Programjából, részben pedig más, külső erőforrásokból *kofinanszírozási partnert* szerezni (minisztériumokat, OMFB stb.), ezzel is biztosítani, hogy az új, kialakuló intézeti formációk az első pillanattól szerves kapcsolatban legyenek a társadalmi kihívás napi közvetítőivel.

A stratégiai kutatások tehát az *intézetfejlesztések szülőotthonai lehetnek*. A három esztendő, amíg a fejlesztések fokozatosan folynak, mintegy az „óvodai korszak”. (Csomó István kollégám találó elnevezését

használok.) Ezt követően kerülhetnek csak be az életképesnek bizonyult fejlesztések a kutatóhálózati rendszerbe. A három év alatt kiderül, hogy a fejlesztéshez tudunk-e életképes szervezeti formát biztosítani, és tudunk-e megfelelő színvonalú kutatói és menedzseri garnitúrát kinevelni. (Mert ez is feltétele az eredményorientált fejlesztésnek.) Azaz a fejlesztésekre fordított pénzek ekkortól kerülhetnek „le” intézeti bázisba.

Az első év fejlesztéseinek irányairól az Akadémia köztestületi szakembereire támaszkodó tanácskozások megindultak. 1996 nyarától a tervszerűen szervezett tanácskozássorozatokon — ahol elsősorban Enyedi György, Láng István, Teplán István, Csomó István, Pritz Pál voltak a segítők — a közép-európai ökológiai rendszer, a vízgazdálkodás, az Alföld-fejlesztés, a kisebbségkutatás fejlesztése konkrét tervekkel, előterjesztésekkel formálódott. Ezek után kerültek a kialakított tervek a Konszolidációs Bizottság elé most, 1997 szeptemberében. Elkészültek az 1997. évi 600 millió forint konszolidációs pénz 15%-ára, 90 millió forintra eső pontos számítások, és ezek továbbgöngyölítése az 1998-99. évekre. (Pontosabban a 2000. évig, hiszen az egyszeri beruházások kivételével a kutatási pénzek és a fiatal kutatók foglalkoztatására biztosított összegek 1998. január 1-jén nyílnak meg.)

Ezekről az 1997. évi fejlesztésekről a közgyűlés 1999-ben fogja kinyilvánítani ítéletét: vajon életképeseknek bizonyultak, s így betagozódhatnak-e fejlesztett formájukban az intézethálózat egészébe, vagy pedig az Akadémia bázisában maradt 90 millióból 2000-ben egy újraosztás következik. Ezt követi majd az 1998. évi 600 millió 15%-ának a felosztási terve, amelynek a terhére részben az 1997-ben megindított fejlesztések újabb támogatása jöhet számításba, részben pedig a már 1997-ben jelzett földtani-geofizikai, közegészségügyi, Duna-kutatási, valamint a társadalomtudományokon belül a stratégiai-védelmi kutatások egységbe foglalása a világ-gazdasági és politikai kutatások intézményrendszerébe olvasztva.

Glatz Ferenc

AZ 1997. ÉV FEJLESZTÉSI PROGRAMJAI

Az Alföld-fejlesztési program a régió érzékeny és értékes környezetének megőrzését, védelmét, újszerű hasznosítása módszereinek és lehetőségeinek feltárását (tájkasdájkódás, idegenforgalom, gyógyturizmus, táji és települési értékvédelem) szolgálja. Feladatának tekinti a program a régió agráriuma, illetve gazdasága megújulásának segítését, a lokális és regionális, sőt, a határokon átnyúló gazdasági és innovációs kapcsolatok kialakítását, különös tekintettel az Alföld európai integrációs szükségleteire. Tudományos támogatásul kíván szolgálni e sajátos magyar régió társadalmi-szellemi megújulásához, felemelkedéséhez.

A fejlesztési program célkitűzései között szerepel a különböző tudományterületek és az alföldi tudományos műhelyek összefogásának szervezése. A régió, az ország és a világ számára hozzáférhetővé szeretné tenni a régió kutatási eredményeit, akadémiai képzési és dokumentációs központként pedig hozzá kíván járulni az e régiót ismerő-értő, nyelveket beszélő, a térségért és annak európai integrációjáért felelősen tenni akaró térségmenedzser, területfejlesztő szakembergeneráció stb. kineveléséhez.

A program az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete bázisán működik.

A program koncepcionális és finanszírozási alapjainak megbeszélése a következő szakértői értekezleten történt: 1997. július 2., augusztus 11., augusztus 29., november 4. A program előkészítésében részt vettek: Glatz Ferenc, Láng István, Enyedi György, Kovács Ferenc, Csátári Bálint, Teplán István, Csomó István, Várallyai György. Az akadémia vezetése többször járt Kecskeméten, az elnök tárgyalta a helyi önkormányzat vezetőivel a fejlesztés helyi támogatásáról. A KTM-mel kötött megállapodás értelmében a KTM évi 10 millió forinttal támogatja a fejlesztést.

A hazai ökológiai kutatások szervezeti keretei sajnálatos módon ma még nem teszik lehetővé az e témakörrel szemben egyre növekvő társadalmi igények kielégítését. A témakör sajátosságai (pl. országhatá-

1997. ÉVI FEJLESZTÉSI KERET FELHASZNÁLÁSA
1997–2000 (M Ft)

	1997	1998	1999	2000
Alföld	25 ¹	5 + 9 + 2	5+ 9+2	5+ 9+2
Ökológia	30 ¹	5 + 6 + 2	5+ 6+2	5+ 6+2
Vízügy	30 ¹	6 + 11 + 2	6+11+2	6+11+2
Kisebbség	5	6 + 6	6+ 6	6+ 6
KSZI	–	3 + 2	3+ 3	3+ 3
Összesen	90	25 + 34 + 6***	65	65

¹ egyszéri, * fiatal kutató, ** határozott időre, *** dologi

A FEJLESZTENDŐ INTÉZMÉNYEK EGYÉB FORRÁSAI
1997–1998

	1997	1998
Alföld	10 (KTM)	10 (Str.)+10 (Inform.)+10 (KTM)
Ökológia	20 (KTM)	20 (Str.)+8 (Inform.)+20 (KTM)
Vízügy	10 (Stratégia)	10 (Str.)+50 (KHVM)+10 (KTM)
Kisebbség	5 (Stratégia)	10 (Str.)+7 (TTI+Szoc.Int.)
KSZI	–	10 (Str.)

rokon átívelő hatásai) miatt a hazai ökológiai kutatások fejlesztését kelet-közép-európai ökológiai kutatóhálózatba illeszkedően indokolt vizsgálni.

A környezet védelmével kapcsolatos tevékenység háromdimenziós rendszerének (a környezet működésének, használatának és társadalmi dimenziójának) keretei között az ökológia Akadémián belüli fejlesztését indokolja, hogy az Akadémián kívül a szakterületnek nincs máshol önálló kutatási bázisa. Ennél fogva a Magyar Tudományos Akadémiának van a legjobb esélye arra, hogy intézményhálózatának felhasználásával a környezet- és természetvédelem tudományos megalapozását biztosító ökológiai tudományok hazai gondozását és koordinálását, valamint a hazai kutatási intézmények nemzetközi együttműködésben való részvételét a leghatékonyabban ellássa. Az ország jövőjét meghatározó modernizáció és az EU-csatlakozás jelentős környezetpolitikai feladatok teljesítését követeli meg. Ebben a környezet védelmének és racionális használatának kiemelt szerepe van.

A program foglalkozik a fenntartható mező- és erdőgazdaság, a természetes szárazföldi élőközösségek ökológiai alapjaival, folyóvizeink, valamint az állóvizek és vizes

területek ökológiai kutatásával. Vizsgálja a biológiai sokféleség (biodiverzitás) megőrzése érdekében szükséges teendőket. Fontos kutatási területet jelentenek a modell jellegű, kísérletes hosszú távú ökológiai vizsgálatok, valamint az éghajlat változásának az élővilágra gyakorolt hatása tanulmányozása.

A program az MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézetének szervezésével indult el.

A program koncepcionális és finanszírozási alapjainak megbeszélése a következő szakértői értekezleteken történt: 1996. július 10., október 15., 1997. május 29., július 1., július 24., október 8., november 5. A program előkészítésében részt vettek: Glatz Ferenc, Láng István, Enyedi György, Kovácsné Láng Edit, Teplán István, Várallyai György, Borhidi Attila, Berczik Árpád, Jermy Tibor, Fekete Gábor, Dudits Dénes, Friedrich Péter, Cselőtei László. A szakértői csoport az elnökkel együtt meglátogatta Vác-rátóton a telephelyet s megbeszéléseket folytattak a telephely-fejlesztési tervekről. Az elnök ez ügyben többször tárgyalt Baja Ferenc, illetve Lakos László, majd utódja, Nagy Frigyes miniszterekkel a fejlesztés kofinanszírozásáról. Így került sor az MTA és a KTM közötti megállapodásra évi 20 millió forintos támogatásról.

A hazai vízgazdálkodási kutatások fejlesztése a következő évtizedek stratégiai megalapozásának egyik legfontosabb területe. A program az integrált vízgazdálkodás tudományos megalapozását tűzte ki célul. Ebből kiindulva a társadalom és a víz kapcsolatát határozottan szem előtt tartó prognózisokat munkálnak ki a következő évtizedekre a fenntartható fejlődés koncepciójának előtérbe állításával. A kutatás — a terület bonyolultsága miatt — természetesen nem fedheti le a vízgazdálkodás egészét. A prioritásokat egyrészt a hazai problémák sajátosságai, másrészt pedig az EU-csatlakozásból származó igények határozzák meg.

Jövőképet és prognózisokat dolgoznak ki a 21. század első évtizedeire. Az EU-csatlakozás és a nemzetközi együttműködés kulcs-

kérdéseinek elemzésével a döntéshozók számára kíván szakmai információkat nyújtani. A program kiterjed az integrált vízgazdálkodás megvalósítását szolgáló módszertani fejlesztésre, különös tekintettel a társadalmi, ökológiai, természetvédelmi és egyéb szempontok figyelembevételére. Esettanulmányok révén a vizsgált térségekre vonatkozó specifikus következtetések levonása és bemutatása szintén része a programnak. Tevékenységükkel hozzá kívánnak járulni a magyar vízgazdálkodás kutatói hátterének helyreállításához és a szakmai kutatói utánpótlás biztosításához.

A program kidolgozása több intézmény együttműködésével kialakuló kutatói közösség tevékenysége révén valósul meg. Az Akadémia intézete közül a Balatoni Limnológiai Kutatóintézet, az Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet Magyar Duna-kutató Állomása, a Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet, valamint a Budapesti Műszaki Egyetem szaktanszéke és a VITUKI vesz részt a munkában.

A program koncepcionális és finanszírozási alapjainak megbeszélése a következő szakértői értekezleteken történt: 1996. szeptember 19., 1997. március 22. április 15., június 3., június 10., július 24., szeptember 9., november 5. A program előkészítésében részt vettek: Glatz Ferenc, Láng István, Somlyódi László, Berczik Árpád, Cselőtei László, Hajós Béla, Herodek Sándor, Teplán István, Csomó István, Várallyai György, Starsolszky Ödön, Varga Miklós. Az elnök személyesen felkereste a fejlesztésben a tervek szerint nagy részt vállaló gödi Duna-kutató Állomást, azután a VITUKI, valamint a Limnológiai Kutatóintézet telephelyeit. Több alkalommal tárgyalt mind a programról, mind a telephelyekről, mind a kofinanszírozásról a KHVM vezető tisztviselőivel, valamint Lotz Károly, Nagy Frigyes miniszterekkel, a Vízügyi Főigazgatóság vezetőjével.

Magyarország, a Kárpát-medence, de a szélesebb közép- és kelet-európai régió hagyományosan súlyos politikai-társadalmi tehertétele a rendkívül összetett nemzetiségi kérdés. A problémakör tanulmányozására szerveződött a *Kisebbségi kérdés Közép-Európában* című kutatási program.

* Az MTA és az egyes minisztériumok közötti együttműködési megállapodásokról l. Akadémia, 1997/2. 9. p.

A nemzetiségi kérdésnek Magyarország számára három fő arculata emelhető ki. Az első számú a *határokon túli magyarság jelenének és jövőjének problémája*. A második a *hazai nemzeti kisebbségek szerteágazó kérdésköre*. A harmadik — ugyancsak igen súlyos hazai probléma — a *cigánykérdés*, melynek még a besorolásában sincs teljes egyetértés, s amely valószínűleg az eddignél nagyobb konfliktusokat tartogat a társadalom számára.

A legfontosabb kutatási feladatok a következő kérdésköröket ölelik fel:

- A magyarországi kisebbségek 20. századi asszimilációjának vizsgálata.
- A magyar kisebbségek a szomszédos államokban, az államok kisebbségpolitikájának részletes és rendszeres elemzése.
- Autonómia-igények; a kulturális és (helyi, regionális) közigazgatási önkormányzati igények eredménytelen politikai megfogalmazása és többségi elutasítása okainak módszeres feltárása.

• A roma társadalom szociális-kulturális, egészségügyi állapota, alternatív javaslatok a konfliktusok feloldására.

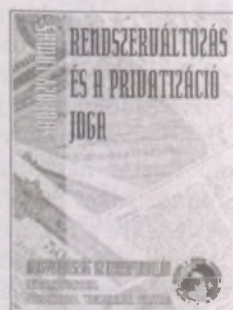
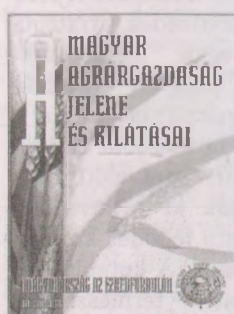
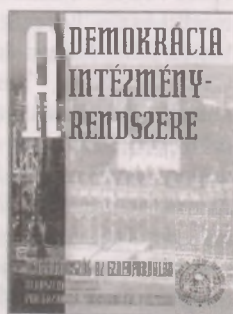
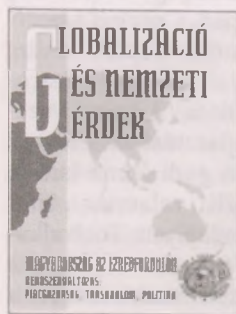
A program az MTA Történettudományi, valamint Szociológiai Intézetének szakmai koordinálásával valósul meg. A program koncepcionális és finanszírozási alapjainak megbeszélése a következő szakértői értekezleteken történt: 1996. október 14., 1997. május 17., június 10., július 14., szeptember 22., november 17. A program előkészítésében részt vettek: Glatz Ferenc, Hanák Péter, Niederhauser Emil, Király Tibor, Herczeg Géza, Szász Zoltán, Szarka László, Granasztói György, Pritz Pál.

A bemutatott fejlesztési programok csupán azokat ölelik fel, amelyek szervezése előrehaladt, a munka már megkezdődött. További programok előkészítése, melyek szakmai tartalmának összeállítása és megvitatása folyamatban van.

P. K.

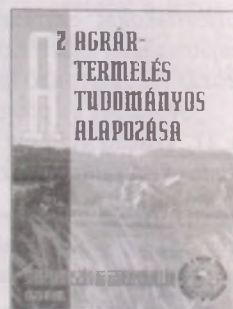
MAGYARORSZÁG AZ EZREDFORDULÓN

STRATÉGIAI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN

Az MTA stratégiai kutatásainak összegző eredményeit a szélesebb közönség számára a „Magyarország az ezredfordulón” c. könyvsorozatában adja közre. A kötetek megvásárolhatók a könyvesboltokban, a fővárosi és vidéki akadémiai és egyetemi központokban, valamint a MTA Történettudományi Intézetében.
(Cím: MTA TTI, 1014 Bp., Úri u. 53., Dobos Anikó terjesztő.)

Előkészületben: *Lépéstartás Európával a biotechnológiában; Egészségügy, életminőség; Közlekedés és informatika; A településszerkezet fejlesztésének alternatívái és korlátai; Környezetvédelem és az Európai Unió; Az informatika jövője Magyarországon*

AZ AKADÉMIAI TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSA

A törvénymódosítás alapelveit a Király Tibor (elnök), Harmathy Attila, Lipták András, Náray-Szabó Gábor, Sárközy Tamás összetételű, az 1996. december 8-i közgyűlésen kiküldött bizottság fogalmazta meg. Az elnökség először 1997. február 25-i ülésén tárgyalta az előterjesztést, majd továbbította azt az egyes osztályokhoz. Az osztályok írásos észrevételeit az elnökség április 28-i ülésén tárgyalta, és ezt követően terjesztette az Előkészítő Bizottság a közgyűlés elé. A bizottság nevében Harmathy Attila alelnök tett írásbeli előterjesztést a közgyűlés második napján, majd vita és szavazás következett. A közgyűlés 99%-os szavazati többséggel elfogadta az alapelveket, és határozatban foglalt állást annak további sorsáról. (Az előzményekről l. Akadémia, 1997/2. 12–13. p.) A következőkben a kérdéskörért felelős alelnök, Harmathy Attila összefoglalóját közöljük.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényt az Országgyűlés 1994. március 28-án fogadta el. A törvény alap gondolatai közé tartozott az, hogy a Magyar Tudományos Akadémia önálló köztestület, nem államigazgatási szerv, egyesülethez hasonlóan nyilvántartott tagsággal rendelkezik, és ennek megfelelően működik, közfeladatokat lát el, tevékenységének végzéséhez az állami költségvetés teremt alapot, intézeteket működtet, és az ott dolgozó munkatársak közalkalmazottak, a titkárság munkatársai pedig köztisztviselők.

Az akadémiai törvény elfogadása után olyan jogszabályok kerültek megalkotásra, amelyek a Magyar Tudományos Akadémiát is érintették, és az előzőekben jelzett elvektől eltérő megoldást érvényesítettek. Ezek a jogszabályok az államháztartási törvény 1995. decemberében, majd 1996. decemberében elfogadott módosításai vol-

tak. Az államháztartásra vonatkozó új szabályok az államháztartás egészére voltak tekintettel; céljaik közé tartozott az állami pénzzel és vagyonnal való gazdálkodás áttekinthetőségének, ellenőrizhetőségének biztosítása, központi kezelés révén megtakarítások elérése.

Új szabályok következtében az Akadémia intézetei is „kincstári körbe” kerültek, és több más kérdésnél is az Akadémia és intézményei az állami költségvetési szervekkel azonos elbírálásban részesültek. Az államháztartás új szabályai nem vették figyelembe azokat az elveket, amelyek az Akadémiáról szóló törvényben kifejeződtek. Ezen az eltérésen nem változtatott az a körülmény, hogy az 1995. évi vonatkozó törvény egyes szabályainak hatályba lépését az Akadémia intézetei tekintetében 1997. január 1-jéig felfüggesztették, 1996-ban pedig a kormány arra kapott felhatalmazást, hogy

rendeletben határozza meg az Akadémia intézetei tekintetében a szervezeti és eljárási rendre vonatkozó, a sajátosságoknak megfelelő szabályokat.

A törvényi felhatalmazás alapján rendelet eddig nem született meg. Jelenleg az Akadémiára és intézeteire az államháztartásra általában irányadó szabályok vonatkoznak, amelyek nem felelnek meg a köztestület sajátosságainak. Ennek következtében napi gondok jelentkeznek a pénzügyek körében (pl. a külföldről származó pályázati és egyéb pénzeszegek felhasználásánál, a szerződések teljesítéséhez szükséges kifizetéseknél).

Agyakorlati és elvi problémák megoldásához szükség van az Akadémiáról szóló törvény és az államháztartásról szóló törvény összhangjának megteremtésére. Az államháztartás szabályai átfogó reformjának előkészítése hosszabb idő óta folyik, ennek menetét az Akadémia nem tudja befolyásolni. Így csak az akadémiai törvény módosításának kezdeményezésére volt lehetőség. Az Akadémiáról szóló törvény módosításának tervezete az Országgyűlés előtt van. A törvénytervezet alapját egyébként nemcsak az Akadémia kezdeményezése adja, hanem az Országgyűlés 113/1996. (XII. 20.) OGY számú határozata, amely feladatként jelölte meg az Akadémiáról szóló törvény módosítását, többek között a tudomány autonómiájának erősítése céljából. A tervezet legfontosabb részét azok a javasolt szabályok jelentik, amelyek a Pénzügy-minisztériummal folytatott hosszas egyeztetések végeredményeként az akadémiai sajátosságokat úgy fejezik ki, hogy az államháztartási szabályok keretei közé beilleszkednek. Ezek az említett pénzügyi-gazdálkodási kérdéseken túlmenően az Akadémiára bízott állami vagyont tekintetében is megfelelő megoldást nyújtanak.

Az Akadémiáról szóló törvény módosítására vonatkozó törvényjavaslat az említett körön kívül néhány egyéb változtatást is előirányoz. Ezek az Akadémia működésének jobb törvényi kereteit kívánják biztosítani. Példaként említem meg, hogy a javaslat kifejezésre kívánja juttatni azt, hogy az Akadémia tudományos feladatait a tudományos

osztályok és bizottságok útján látja el, változtatni akar azon a helyzeten, amelyben az alapszabály módosítása (a szavazás feltételeinek meghatározása miatt) szinte elérhetetlen. Két olyan további módosítási javaslat van, amely vitákat váltott ki.

Ezek közül az egyik a *döntéshozatal rendszerére* vonatkozik. A javaslat változatlanul fenntartja azt az elvet, hogy a közgyűlés a legfontosabb határozathozó szerv. Újítást jelent az elnökség szerepének megerősítése a tudományos feladatok ellátása tekintetében. (Az elnökség eddig csak az elnök tanácsadó testülete volt.) Új elem továbbá az operatív ügyintézési feladatok ellátásának a kollektív vezetőségre bízása. A vezetőség hatáskörének ez a tervezett meghatározása csökkenti mind az elnök, mind a főtitkár hatáskörét. Elfogadása megszüntetné azt az 1969-ben kialakított rendszert, amely a főtitkár hatáskörét minisztériumi vezetővel azonosan állapította meg, és visszaállítaná azt az Akadémián korábban (a köztestületi jellegnek megfelelően) alkalmazott megoldást, amely az operatív irányítást egy kis létszámmal rendelkező kollektív vezetőségre (igazgatótanácsra) bízta.

A másik módosítási javaslat az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsának helyzetét változtatná meg. A változtatás kifejezésre juttatja azt, hogy a tanács is a közgyűlésnek alárendelt bizottság, amely részt vesz az akadémiai intézetekre vonatkozó határozatok előkészítésében, az intézeti igazgatói tisztségre szóló pályázatok elbírálásában.

A törvényjavaslat az államháztartási szabályokkal való összhang megteremtésének alapfeladatán kívül csak kevés módosításra törekedett. A további rendezést az alapszabályban kell a köztestületen belül lefolytatott egyeztetések során kialakítani.

Az Országgyűlés két illetékes bizottsága vita után úgy határozott, hogy javasolja a törvényjavaslat szövegének általános vitára bocsátását. Az általános vitára előreláthatólag a választásokat követően kerül sor.

Harmathy Attila

AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁR

A közelmúltban a sajtó számos alkalommal foglalkozott a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának múltjával, jelenével és jövőjével. Sajnálatos módon a cikkek többsége pontatlanul közelítette meg a kérdést. Az alábbiakban Keviczky László főtítkár rövid, tényszerű összefoglalását tesszük közzé a könyvtárral kapcsolatos 1994–1995. évi történésekről, valamint ismertetjük Náray-Szabó Gábor elnöki megbízott jövőre vonatkozó elképzeléseit.

1. Az 1993. évi akadémiai választásokat követően a könyvtár vezetői jelezték, hogy a további változatlan működés fenntartásához költségvetési többlettámogatásra van szükség. Mint az Akadémia költségvetéséért jogszabályok szerint felelős, választott vezető, ezt követően 1994 elején ad hoc bizottságot kértem fel az akadémiai és az intézeti könyvtárak helyzetének vizsgálatára. E bizottságban helyet kapott a könyvtár igazgatóhelyettese is. A bizottság feladata — többek között — annak elemzése volt, hogy

indokolt-e változtatni a könyvtár működésén, kell-e módosítani annak szervezetét, szervezetét.

2. 1994. július 13-án a Vezetői Kollégium, Rózsa György főigazgató tájékoztatóját meghallgatva — a főtítkár távollétében —, a kiküldött ad hoc bizottság működését felfüggesztette. Egyidejűleg 1994. decemberig meghosszabbította a Könyvtári Bizottság működését azzal, hogy annak elnöke a mindenkori társadalomtudományi alelnök legyen.

3. 1995. április 12-én a Vezetői Kollégium a Könyvtári Bizottság tagjainak mandátumát az 1996. évi májusi közgyűlésig hosszabbította meg.

4. Az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa (AKT) 1995. október 16-i ülésén a Könyvtári Bizottság elnökének és a könyvtár főigazgatójának jelenlétében megtárgyalta a kutatóintézeti könyvtárak helyzetét, valamint az AKT és a Könyvtári Bizottság együttműködésének kérdéseit. Az AKT az ülésen meghallgatta azon ad hoc bizottság munkájának beszámolóját is, amelyet az Akadémia főtítkára kért fel, és amelynek tevékenységét a Vezetői Kollégium időközben felfüggesztette. Az AKT a vita nyomán az alábbi döntést hozta, egyhangú szavazással, ellenszavazat és tartózkodás nélkül:

I. A Könyvtári Bizottság elnöke és az AKT elnöke működjek együtt annak érdekében, hogy az MTA Alapszabályánál pontosabb szabályozás alakuljon ki a könyvtárfelügyeletet illetően.

II. Javasolja, hogy a Könyvtári Bizottság elnöke, konzultálva az AKT elnökével, küldjön ki független személyekből álló bizottságot a nyitott kérdésekben állásfoglalások kialakítására.

III. Az AKT aggodalmát fejezte ki az MTA Könyvtárban folyamatba tett intézkedések miatt és javasolta: addig ne történjenek meg a változtatások, amíg

- a) a kiküldött bizottság állást nem foglalt,
- b) az új főigazgató hivatalába nem lép.

5. Az 1995. október 18-i Vezetői Kollégium úgy foglalt állást, hogy a könyvtár főigazgatói álláshelyére beérkezett pályázatokról a Könyvtári Bizottság és az AKT értékelését követően, az Akadémia elnöke által felkért ad hoc bizottság javaslata alapján az Akadémia elnöke dönt.

6. Az 1995. november 22-i Vezetői Kollégium határozatában kimondta annak szükségességét, hogy az Akadémiai Könyvtár és az intézeti könyvtárak jól együttműködő rendszerré formálódjanak. Felkérte a könyvtár főigazgatóját, hogy 1995 végéig dolgozza ki az együttműködésre vonatkozó javaslatait. Felkérte továbbá Vámos Tibort, hogy szakértők bevonásával készítsen javaslatot a könyvtár informatikai rendszerének fejlesztésére.

KRÓNIKA

Vezetői Kollégium: 1995. október 18.

Vita a könyvtár felügyeletéről, elemző anyag készítésének elrendelése.

Vezetői Kollégium: 1995. november 22.

Az elkészített jelentés alapján vita a könyvtár profiljáról, gyűjtőköréről, olvasói köréről, intézeti könyvtárakkal való kapcsolatról, a scientometriai szolgáltatás szervezeti elhelyezéséről, az AKT és a könyvtár viszonyáról, felügyeleti hovatartozásáról.

Vezetői Kollégium: 1996. november 13.

Engel Pál jelentése a könyvtár helyzetéről. A VK hiányolja a feltárt problémák megoldását célzó koncepciót. Az elnök hangsúlyozza: „Az Akadémia vezetése elszánt, hogy a konszolidáció részeként kezelje a könyvtárat, melyhez konszolidációs tervet kell készítenie a könyvtárnak. Ez terjedjen ki:

- 1. a tudományos könyvtár funkciójára az informatika korában,
- 2. az Akadémiai Könyvtár és a fővárosi könyvtárak viszonyának és
- 3. az Akadémiai Könyvtár és az intézeti hálózat könyvtárai viszonyának megfogalmazására.”

Elnökség: 1996. november 19.

Engel Pál jelentése a könyvtár helyzetéről. Az 1992 óta húzódó költségvetési bázishány kimutatása után: „Nem csödgondnoknak” vállalkozott — lemond megbízatásáról. Bizottság kiküldése a helyzet megvizsgálására. (Lipták András [elnök], Friedrich Péter, Ritoók Zsigmond). Engel Pált felkéri a bizottsággal való együttműködésre.

Év	Költségvetési	Beruházási	Létszám (fő)
	támogatás	(millió Ft)	
1993	157,3	–	166
1994	200,3	0,8	170
1995	193,2	1,2	161
1996	204,9	1,5	159
1997	229,1	2,7	142

Vezetői Kollégium: 1997. január 29.

Az Engel Pál lemondásával kialakult helyzet áttekintése. Az elnökség által kiküldött bizottság jelentésére alapozott döntéshozatalig felkéri Engel Pált feladatának további végzésére. — Vizi E. Szilveszter alelnök:

„Nyilatkozza ki a vezetőség, hogy a könyvtár csődjét ugyanúgy, mint az intézethálózatét, örökölte az előző vezetéstől.”

Elnökség: 1997. február 25.

A kiküldött bizottság jelentése több évre visszanyúló problémaként jeleníti meg a könyvtár ügyét. Hiányzott az elmúlt években a koncepció az informatika-fejlesztésre, a gyűjtőkör meghatározására, a létszám és a beszerzés arányára. Rendkívül kedvezőtlen a beszerzés és a bér aránya, amíg ez 1992-ben 50–50% volt, 1997-ben 20–80%-ra változott.

Az Akadémia elnöke bejelenti: kiírták a pályázatot a főigazgatói állásra. A főtítkár: „Az Akadémia vezetése nem könyvtárellenes.”

Vezetői Kollégium: 1997. szeptember 3.

Engel Pál előterjesztése a könyvtár fejlesztési koncepciójáról és anyagi helyzetéről. (1997. augusztus 22-én kelt levelében Engel Pál jelenti a könyvtár gazdasági csődjét.) Döntés átmeneti gyorssegély adásáról. A VK megállapítja, hogy „a könyvtár a mély válságból csak a következő 2–3 évben emelhető ki”. Bizottság kiküldése középtávú, 1999-ig terjedő koncepció kidolgozására. (Elnöke: Harmathy Attila alelnök.)

Vezetői Kollégium: 1997. október 8.

Engel Pál szeptember 29-én kelt levelében október 1-jei hatállyal lemond főigazgatói megbízatásáról. A VK elfogadja a lemondást, és „elnöki biztos” megbízásáról határoz. A megfelelő személyre a főtítkár és a Könyvtári Bizottság elnöke tesz majd javaslatot, miután konzultál a számításba jöhető személyekkel.

Vezetői Kollégium: 1997. október 29.

Az Akadémia elnöke tájékoztatja a VK-t a Magyar Bálint miniszterrel folytatott tárgyalásainak eredményéről: az Akadémiai Könyvtár támogatást kaphat az MKM-től, a közönyvtárakhoz hasonló módon.

Vezetői Kollégium: 1997. november 12.

A szeptember 3-án kiküldött bizottság jelentése. A jelentés alátámasztja, hogy a VK minden esetben haladéktalanul, a könyvtár érdekeit szem előtt tartva foglalkozott a problémákkal.

Elnökség: 1997. november 18.

Az elnökség egyetért az új főigazgató kinevezéséig „elnöki megbízott” kiküldésével. Az elnökség érdemi döntéseket az új főigazgató személyének ismeretében, annak részvételével kíván hozni. Addig is át kell hidalni a

téti irányaira. A Vezetői Kollégium határozatában kimondta: az igazgatásban történő elhelyezését illetően a könyvtár az Akadémia elnökének illetékességébe tartozik. Az ezzel összefüggő adminisztratív feladatokat az Elnöki Titkárság látja el. Szakmai, módszertani kérdésekben a Könyvtári Bizottság az illetékes. A Vezetői Kollégium felkérte Kulcsár Kálmán és Harmathy Attila akadémikusokat, hogy a fenti határozatnak megfelelő ügyrendi kiegészítést készítsék el.

7. A könyvtár a közgyűlés által elfogadott éves költségvetési támogatáson túl 1994-ben, 1995-ben és 1996-ban 8–8 millió forint előrehozott költségvetési támogatásban részesült. 1996-ban ezen túl 4 millió forint, 1997-ben pedig 13 millió forint, vissza nem térítendő többlettámogatást kapott.

Keviczky László

Megkérdeztük Náray-Szabó Gábort, a könyvtár ügyeit elnöki megbízottként intéző főtítkárhelyettes elközelítései-ről. Elmondta: „A jövőben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára rugalmas szervezetben fog működni, mely egyidejűleg biztosítja az országos szakkönyvtári szolgáltatásokat, a pótolhatatlan állomány megőrzését, a fokozatos elektronizálást, az egyetemi hallgatók fogadását és az MTA kutatóintézeti könyvtárainak hálózatba kapcsolása révén egy általános természettudományos szakkönyvtár létrehozását. Pótolhatatlan értékeket őriz a Kézirattár és a Keleti Gyűjtemény, melyek fenntartása és ésszerű gyarapítása nemzeti érdek. Meg kívánjuk őrizni és szinten akarjuk tartani folyóirat-állományunkat, melyet szigorúan a humán tudományok bizonyos területeire, hagyományos gyűjtőkörünkre korlátozunk. Nagyon fontos a fenti gyűjtőkörnek megfelelő, egymilliónál több egységet számláló könyvállomány is, melyet a mindenkor rendelkezésre álló anyagi források arányában tartunk fenn, illetve gyarapítunk.

Külön figyelmet érdemel a természettudományos szakkönyvtár, mely a könyvtár szervezetén belül legfeljebb csak részben valósítható meg. Megkíséreljük az MTA intézeteivel együtt, a kölcsönös előnyök tisz-

teletben tartásával egy hálózat létrehozását, melyben fizikailag különböző helyeken ugyan, de valamennyi fontos periódika elérhető. A működtetéshez szükséges számítógépes hardver és szoftver megvásárlásához pályázat útján teremtenénk elő a forrásokat. Amennyiben a hálózat létrejön, ennek bármely pontján belépő felhasználó rövid időn belül tájékozódni tud majd az általa keresett dokumentum lelőhelyéről, és azt másolatban, megfelelő díjazás ellenében, ésszerű időn belül megkaphatja. Terveink szerint a természettudományos szakkönyvtár gerincét néhány jól megválogatott, pályázati forrásból beszerzett, referáló folyóirat elektronikus változata képezi majd, melyeket a könyvtárban működő számítógépre telepítve az MTA köztestületi tagjainak rendelkezésére bocsátunk.

A könyvtár kultúránk, tudományos életünk meghatározó jelentőségű gyűjteménye, ahol a hagyományok ápolásával párhuzamosan egyre intenzívebben fordulunk az informatika által kínált lehetőségek felé, hogy biztosíthassuk szolgáltatásainkat a jelen és a jövő generációinak" — zárta gondolatait az elnöki megbízott.

vezetési gondokat, biztosítani kell a folyamatos működést!

Vezetői Kollégium: 1997. november 26.

A Vezetői Kollégium elé terjesztik a rendkívüli gyorssegély (szept. 3.) felhasználásáról szóló jelentést: a külföldi folyóiratokat az 1998. évre megrendelték, s a könyvtár rendezte az 1997. II. félévi könyv- és folyóirat-számláit.

Vezetői Kollégium: 1997. december 5.

A főigazgatói megbízást több jelölt visszamondta. A VK Náray-Szabó Gábor főtitkár-helyett est elnöki megbízottként megbízta a főigazgatói feladatokkal.

Vezetői Kollégium: 1998. január 28.

Náray-Szabó Gábor előterjeszti a könyvtár konszolidációjára vonatkozó javaslatot. Főtitkár: „Az első igazi, megoldásokat is mutató koncepció.”

Vezetői Kollégium: 1998. február 18.

Tájékoztató a konszolidációs koncepció végrehajtásának állásáról, valamint a Könyvtári Bizottság megalakulásáról és működéséről.

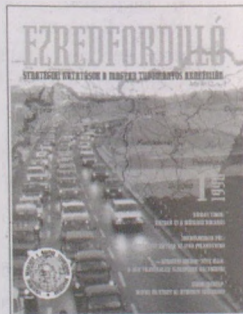
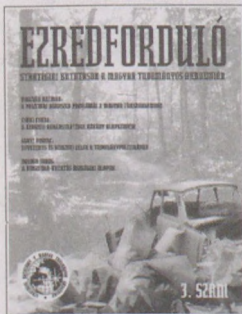
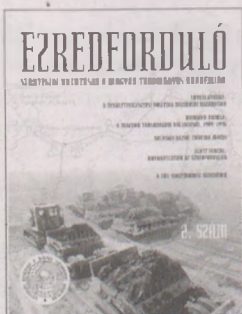
A jegyzőkönyvek alapján összeállította:
P. K.

EZREDFORDULÓ

STRATÉGIAI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN

Megjelenik évente hat alkalommal a História, a Köznevelés, a Technika és a Természet Világa mellékleteként.

Az 1998/2. szám tartalmából: Inotai András: Közép- és Kelet-Európa útja az európai uniós tagság felé; Varga Gyula: Agrárgazdaságunk és az európai kihívások; Kerekes Sándor-Kiss Károly: Környezetvédelem és EU-csatlakozás; Jermy Tibor-Borhidi Attila-Fekete Gábor-Kovács-Láng Edit: Egy kelet-közép-európai ökológiai kutatóhálózat érdekében; Somogyi Ferenc: Euroatlanti integráció: folyamatosság és konszenzus a magyar külpolitikában; Dudits Dénes: Lépéstartás Európával a biotechnológiában; Glatz Ferenc-Szarka László: Kisebbségkutatás és fejlesztése Magyarországon

KÖZGYŰLÉSI DOKTOROK

1998. február 18-án Glatz Ferenc, az Akadémia elnöke átadta a megbízólevelet a múlt év végén megválasztott közgyűlési képviselőknek. A 200 fős doktor-képviselőtestület a választás során jelentősen, 50%-ban megújult. Az átadáson Michelberger Pál alelnök és több osztályelnök is jelen volt.

A megbízólevél átadása alkalmával mondott üdvözlőbeszédében az elnök hangsúlyozta: az Akadémia fontos szerepet tulajdonít a közgyűlési képviselőknek. Szeretné, ha minél inkább részt vennének az Akadémia mindennapi életében, a döntések előkészítésében. Az elnök továbbra is erősíteni igyekszik azon tudományos osztályok gyakorlatát, amelyek saját tevékenységükbe már bevonják a közgyűlési doktorokat. A képviselők friss gondolataikkal segíthetik az Akadémia, illetve a tudományos osztályok munkáját.

A köztestületi tagság és a doktor képviselők aktivizálása azonban még nem volt végig gondolva az 1994. évi törvény megalkotásakor. Az elnök a rendszert alapjaiban jónak tartja, de markánsan kell megfogalmazni: mit várunk a köztestületi tagoktól, mit a közgyűlési képviselőktől. A tudományfejlődés azt igazolja: minden szervezeti keret csak a lehetőséget tudja biztosítani. Az egyéntől, egyénektől függ, mit hasznosítanak e lehetőségekből. A vezetés feladata viszont, hogy kigondolja e lehetőségek formáit. De úgy, hogy a szervezet ne legyen öncélú, hanem csakis a tudományművelés elősegítője. Amelyben a tudósok jól érzik magukat.

Közgyűlési képviselőink rövid tájékoztatást hallhattak az elnök elképzeléseiről, az ezekkel kapcsolatos vitákról: a köztestületiség körének későbbi, évtizedek múlva bekövetkező szűküléséről az akadémiai kandidátusok, doktorok, akadémikusok

körére; az információs-publikációs rendszerek kifejlesztéséről. A köztestületi tagok megfelelő tájékoztatását szolgálja az 1997-től napvilágot látó *Akadémia periodika*, továbbá az 1998-tól megindítandó Évkönyv és az ugyancsak rendszeresen megjelenő *Akadémiai Almanach*. Szólt egy felállítandó belső nyilvántartási rendszer kiépítéséről.

A köztestület tagságának tájékoztatásán túl az elnök számít a tagságtól érkező véleményekre is. E célt szolgálta és a jövőben is szolgálja az eddig évente két alkalommal tartott megbeszélés, amelyekre a doktor képviselők kaptak meghívást. Ezeken a megbeszéléseken az elnök tájékoztatást ad az Akadémia vezetését foglalkoztató aktuális kérdésekről, a közgyűlések előkészítéséről. Nem egyoldalú eszmecserét kíván: a képviselők véleménynyilvánításai, hozzászólásai segítsék az Akadémia vezetését döntéseik meghozatalában.

Az elnök áttekintette azokat az elképzeléseket is, amelyek az Akadémia belső struktúrájának újragondolása közben születtek. Hangsúlyozta: a tudományszervezetnek, s ezen belül a kutatásszervezetnek egyetlen célja lehet: a kutatás és a tudományművelés eredményességének elősegítése. Vigyázni kell: ne legyen a tudományszervezés „öncél”, különféle szervezeti-működési újítások, politikai-ideológiai szervezeti formák átültetésének áldozata. Isten ments — mondta —, hogy konkrét tudományos kér-

déseket többségi szavazással döntsenek el! Szólt továbbá arról, miért javasolta az 1997. májusi közgyűlésen a *diszciplína-viták* megindítását, amelyekben a legnagyobb nyilvánosság és a legszélesebb körű részvétel a kívánatos. A diszciplína-viták feltehetően megkérdőjelezzik majd a jelenlegi diszciplína-beosztásokat, amelyek amúgy is hipotézisek, segédfogalmak a kutatáshoz, illetve a kutatásszervezet kereteinek alakításához. Ma már nemcsak egy-egy tudományterületen, de a tudományos kutatásban, még inkább a képzésben és a témaválasztásban a fejlődés gátja a merev diszciplína-beosztás és az ehhez igazodó tanszéki, kutatószervezeti, tudomány-szervezeti keretrendszer. A 21. század kihívásai nem a jelenlegi szervezeti keretekhez igazodnak. Ezzel kapcsolatban szólt saját, nem mindig „népszerű” javaslatairól: például az osztálykeretek általában a merev formák

lazításáról, az individuális és a jelenlegi diszciplína-határokon átlépő kutatói társulások szükségességéről, az ehhez szükséges tudományszervezeti keretek és módszerek kialakításáról. Az elnök jelezte: mindezekben a belső reformokban maga is személyesen részt vesz és a jövőben is részt kíván venni. Elnökségének egyik célját éppen abban látja, hogy új típusú, megbízhatóságra épülő szervezet legyen az Akadémiának, ahol a szervezetre az egyén mindig számíthat, és ahol a cél a tudományművelés segítése.

Méltatta, hogy a képviselőket a közel nyolcezer főnyi köztestület széles körű, demokratikus úton választotta meg. Beszámolási kötelezettséggel a választóiknak tartoznak. Felelős munkájukhoz sok sikert kívánt.

(P. Á.)

A MEGVÁLASZTOTT 200 KÖZGYŰLÉSI KÉPVISELŐ (1997. december)

I. NYELV- ÉS IRODALOM- TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

ABÁDI NAGY ZOLTÁN (1940) tud. dr.
BÉCSY TAMÁS (1928) tud. dr.
BÉKÉSI IMRE (1936) tud. dr.
BERTA ÁRPÁD (1951) tud. dr.
BIRÓ FERENC (1937) tud. dr.
DÁVIDHÁZI PÉTER (1948) tud. dr.
FÁBIÁN PÁL (1922) tud. dr.
KÓSA LÁSZLÓ (1942) tud. dr.
KISS JENŐ (1943) tud. dr.
KISS LAJOS (1922) tud. dr.
KOMLÓS KATALIN (1945) tud. kand.
MASÁT ANDRÁS (1947) tud. kand.
PALÁDI-KOVÁCS ATTILA (1940) tud. dr.
SZILÁGYI JÁNOS GYÖRGY (1918) tud. dr.
VIZKELETY ANDRÁS (1931) tud. dr.

II. FILOZÓFIAI ÉS TÖRTÉNET- TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

BÁBOSIK ISTVÁN (1940) tud. dr.
BÁLINT CSANÁD (1943) tud. dr.
BÁTHORY ZOLTÁN (1931) tud. dr.
DIÓSZEGI ISTVÁN (1930) tud. dr.
ENDREI WALTER (1921) tud. dr.
FALUS IVÁN (1943) tud. kand.
FEHÉR MÁRTA (1942) tud. dr.

FÖLDESI TAMÁS (1929) tud. dr.
GALAVICS GÉZA (1940) tud. dr.
ILLYÉS SÁNDOR (1934) tud. dr.
KOVÁCS ZOLTÁN (1943) tud. kand.
KRISTÓ GYULA (1939) tud. dr.
L. NAGY ZSUZSA (1930) tud. dr.
LUDASSY MÁRIA (1944) tud. dr.
OROSZ ISTVÁN (1935) tud. kand.
ROMSICS IGNÁC (1951) tud. dr.
SZÁSZ ZOLTÁN (1940) tud. kand.
VAJDA MIHÁLY (1935) tud. dr.
VIDA ISTVÁN (1940) tud. kand.

III. MATEMATIKAI Tudományok OSZTÁLYA

ARATÓ MÁTYÁS (1931) tud. dr.
BENCZÚR ANDRÁS (1944) tud. dr.
CSÁKÁNY BÉLA (1932) tud. dr.
CSIRIK JÁNOS (1946) tud. dr.
FEJES TÓTH GÁBOR (1947) tud. dr.
HATVANI LÁSZLÓ (1943) tud. dr.
KLAFSZKY EMIL (1934) tud. kand.
MÁRKI LÁSZLÓ (1947) tud. dr.
PÁLFY PÉTER PÁL (1955) tud. kand.
PETRUSKA GYÖRGY (1941) tud. kand.
SZÁNTAI TAMÁS (1946) tud. kand.
SZABADOS JÓZSEF (1938) tud. dr.
SZENDREI ÁGNES (1953) tud. dr.

IV. AGRÁRTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

BARÁTH CSABÁNÉ (1942) tud. kand.
 BODÓ IMRE (1932) tud. dr.
 CSERMELY JENŐ (1938) tud. dr.
 FILEP GYÖRGY (1932) tud. dr.
 KISMÁNYOKY TAMÁS (1946) tud. kand.
 NAGY BÉLA (1941) tud. dr.
 NÉMETH TAMÁS (1952) tud. kand.
 NYÉKI JÓZSEF (1944) tud. dr.
 PAPP JÁNOS (1938) tud. dr.
 ROMÁNY PÁL (1929) tud. kand.
 RUZSÁNYI LÁSZLÓ (1937) tud. dr.
 SCHMIDT JÁNOS (1935) tud. dr.
 SOLTI LÁSZLÓ (1946) tud. kand.
 SOLYMOS REZSŐ (1929) tud. dr.
 SZŰCS ISTVÁN (1944) tud. dr.
 SZÉKELY CSABA (1947) tud. kand.
 SZÉLES GYULA (1936) tud. dr.
 SZENDRŐ PÉTER (1938) tud. dr.
 VAJNA LÁSZLÓ (1940) tud. dr.
 VELICH ISTVÁN (1940) tud. dr.
 VETÉSI FERENC (1935) tud. kand.

V. ORVOSTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

BERENCSEI GYÖRGY (1941) tud. kand.
 BESZNYÁK ISTVÁN (1931) tud. dr.
 CSERNAY LÁSZLÓ (1931) tud. dr.
 DE CHÂTEL RUDOLF (1938) tud. dr.
 DOBOZY ATTILA (1939) tud. dr.
 FEKETE GYÖRGY (1944) tud. dr.
 FURKA ISTVÁN (1935) tud. dr.
 GÓGL ÁRPÁD (1939) PhD
 JANCSÓ GÁBOR (1948) tud. dr.
 JUHÁSZ-NAGY SÁNDOR (1933) tud. dr.
 KÁROLYI GYÖRGY (1930) tud. kand.
 KELEMEN ENDRE (1921) tud. dr.
 KOVÁCS L. GÁBOR (1948) tud. dr.
 KOVÁCS LÁSZLÓ (1934) tud. dr.
 OLÁH ÉVA (1943) tud. dr.
 PERNER FERENC (1937) tud. dr.
 RÁK KÁLMÁN (1929) tud. dr.
 RENNER ANTAL (1933) tud. dr.
 RÉTHELYI MIKLÓS (1939) tud. dr.
 SÓTONYI PÉTER (1938) tud. dr.
 SCHAFF ZSUZSA (1943) tud. dr.
 SÜVEGES ILDIKÓ (1939) tud. dr.
 SZENDE BÉLA (1936) tud. dr.
 SZOLLÁR LAJOS (1945) tud. dr.
 TULASSAY TIVADAR (1949) tud. dr.

VI. MŰSZAKI Tudományok Osztálya

ARATÓ PÉTER (1942) tud. dr.
 ARTINGER ISTVÁN (1933) tud. dr.
 BÜKI GERGELY (1932) tud. dr.
 DÖBRÖCZÖNI ÁDÁM (1944) tud. kand.
 DULÁCSKA ENDRE (1930) tud. dr.
 GELEJI FRIGYES (1928) tud. dr.
 GINSZTLER JÁNOS (1943) tud. dr.
 GORDOS GÉZA (1937) tud. dr.
 HALÁSZ SÁNDOR (1934) tud. dr.

JÁSZAY TAMÁS (1929) tud. kand.
 KOLLÁR LÁSZLÓ P. (1958) tud. dr.
 KULLMANN LÁSZLÓ (1943) tud. kand.
 MAGYAR JÓZSEF (1928) tud. kand.
 MOJZES IMRE (1948) tud. dr.
 PÉCELI GÁBOR (1950) tud. dr.
 PETRÓ BÁLINT (1936) tud. dr.
 TÁNCZOSNÉ JANKURA KATALIN (1944) tud. kand.
 VÁGÁS ISTVÁN (1930) tud. dr.
 VOITH MÁRTON (1934) tud. dr.

VII. KÉMIAI Tudományok Osztálya

ANTUS SÁNDOR (1944) tud. dr.
 BIRÓ GYÖRGY (1928) tud. dr.
 BLICKLE TIBOR (1931) tud. dr.
 FARSANG GYÖRGY (1935) tud. dr.
 FEHÉR ZSÓFIA (1944) tud. dr.
 FONYÓ ZSOLT (1943) tud. dr.
 GYENIS JÁNOS (1939) tud. dr.
 HAJÓS GYÖRGY (1946) tud. dr.
 HLAVAY JÓZSEF (1945) tud. dr.
 HOLLÓSI MIKLÓS (1941) tud. dr.
 JOÓ FERENC (1949) tud. dr.
 KALÁUS GYÖRGY (1939) tud. dr.
 KIRICSI IMRE (1948) tud. dr.
 LŐW MIKLÓS (1936) tud. dr.
 NOSZÁL BÉLA (1947) tud. dr.
 PAÁL ZOLTÁN (1936) tud. dr.
 PUKÁNSZKY BÉLA (1950) tud. dr.
 SALGÓ ANDRÁS (1951) tud. kand.
 SCHILLER RÓBERT (1935) tud. dr.
 SOHÁR PÁL (1936) tud. dr.
 VIDÓCZY TAMÁS (1948) tud. kand.
 ZRÍNYI MIKLÓS (1949) tud. dr.

VIII. BIOLÓGIAI Tudományok Osztálya

ARÁNYI PÉTER (1948) tud. dr.
 BIRÓ PÉTER (1943) tud. dr.
 ERDEI ANNA (1951) tud. dr.
 FREUND TAMÁS (1959) tud. dr.
 GALLÉ LÁSZLÓ (1942) tud. dr.
 KEVEI FERENC (1942) tud. kand.
 KEVEY BALÁZS (1945) tud. kand.
 KOVÁCS JÁNOS (1931) tud. dr.
 LÁNG FERENC (1942) tud. kand.
 MAHUNKA SÁNDOR (1937) tud. dr.
 OROSZ LÁSZLÓ (1943) tud. dr.
 SARKADI BALÁZS (1948) tud. dr.
 SIMON TIBOR (1926) tud. dr.
 TOLDI JÓZSEF (1951) tud. dr.
 TRÓN LAJOS (1941) tud. dr.

IX. GAZDASÁG- ÉS JOGTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1930) tud. dr.
 BALOGH ISTVÁN (1936) tud. dr.
 BAYER JÓZSEF (1946) tud. dr.
 CHIKÁN ATTILA (1944) tud. kand.
 GYÖRGYI KÁLMÁN (1939) tud. kand.

HORVÁTH GYULA (1951) tud. kand.
 INOTAI ANDRÁS (1943) tud. dr.
 KÖSZEGVÁRI TIBOR (1931) tud. dr.
 KOZMA FERENC (1931) tud. dr.
 KUKORELLI ISTVÁN (1952) tud. kand.
 LÉVAI MIKLÓS (1954) tud. kand.
 NÉMEDI DÉNES (1942) tud. dr.
 PETSCHNIG MÁRIA ZITA (1947) tud. kand.
 SZABÓ ANDRÁS (1928) tud. dr.
 SZABÓ KATALIN (1944) tud. dr.
 SZABÓ MIKLÓS (1942) tud. dr.
 SZILÁGYI GYÖRGY (1929) tud. dr.
 TAMÁS PÁL (1948) tud. kand.
 TARAFÁS IMRE (1947) tud. kand.
 VERESS JÓZSEF (1949) tud. dr.
 VUKOVICH GYÖRGY (1929) tud. kand.
 ZLINSZKY JÁNOS (1928) tud. dr.

X. FÖLDTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

ANTAL EMÁNUEL (1931) tud. kand.
 ÁRKAI PÉTER (1944) tud. dr.
 BÉRCZI ISTVÁN (1944) tud. kand.
 BODOKY TAMÁS (1941) tud. kand.
 FALLER GUSZTÁV (1930) tud. dr.
 GÁBRIS GYULA (1942) tud. kand.
 GALÁCZ ANDRÁS (1944) tud. kand.
 HETÉNYI MAGDOLNA (1944) tud. dr.

JOÓ ISTVÁN (1928) tud. dr.
 LAKATOS ISTVÁN (1943) tud. dr.
 SZABÓ JÓZSEF (1940) tud. kand.
 SZEDERKÉNYI TIBOR (1934) tud. dr.
 TÓTH JÓZSEF (1940) tud. dr.
 TAKÁCS ERNŐ (1927) tud. dr.

XI. FIZIKAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

BEKE DEZSŐ (1945) tud. dr.
 FEHÉR ISTVÁN (1932) tud. kand.
 HORVÁTH ZALÁN (1943) tud. dr.
 JANSZKY JÓZSEF (1943) tud. dr.
 KARDON BÉLA (1935) tud. dr.
 KERTÉSZ JÁNOS (1950) tud. dr.
 KISS ÁDÁM (1942) tud. dr.
 KISS ÁRPÁD ZOLTÁN (1939) tud. dr.
 KÖVÉR ÁKOS (1947) tud. kand.
 PÓCSIK GYÖRGY (1933) tud. dr.
 RÁCZ BÉLA (1946) tud. dr.
 RADNÓCZI GYÖRGY (1946) tud. kand.
 SZEIDL BÉLA (1938) tud. dr.
 TICHY GÉZA (1945) tud. dr.
 TOMPA KÁLMÁN (1934) tud. dr.

(A Választási Bizottság 1997. december 1-jei ülésén hagyta jóvá.)

A KÜLDÖTTEK VÉLEMÉNYEIBŐL

„Mit jelent számomra, hogy közgyűlési doktor képviselővé választottak?” — kérdeztünk három újonnan megválasztott közgyűlési képviselőt.

Kiss Ádám, az ELTE Atomfizikai Tan-
 székének munkatársa elmondta: „Az elmúlt években megújult Akadémia a hazai tudományos élet és a magyar társadalom felé is nyitottabbá vált. Az Akadémia előtt álló feladatokat helyzetemnél fogva különleges nézőpontból értékelem: az ELTE Természettudományi Karának dékáni tisztségét 1990–1997 között töltöttem be, így jól ismerem az egyetemi élet és a tudományszervezés felsőoktatásra jellemző sajátosságait. Biztos vagyok benne, hogy közgyűlési képviselőként alkalmam lesz az Akadémia és a felsőoktatás együttműködésének erősítésén

dolgozni, és e téren érdemi eredményeket is elérni. Az előttünk álló lehetőségek közül talán a legnagyobb az, hogy közös erőfeszítés eredményeként a pár éve elindított doktori iskolák, akkreditált területükön a teljes hazai intellektuális erő bevonásával nemzetközi rangú műhelyekké válhatnak. Itt az idő, hogy mindent megtegyünk a megvalósítás érdekében.

Magfizikusként választottak képviselővé. Komolyan fogom venni azt a feladatot, hogy más szakterületeket képviselő társaimmal a terület jellegzetességeit megismertessem és az ő szempontjaikat is megismerjem, hogy a közgyűlés döntéseit minden fontos információ ismeretében tudjuk meghozni. Remélem ugyanakkor, hogy az elkövetkező időszak a demokratikus döntéshozatali módszerek kiteljesedésének időszaka lesz. Ebből a szempontból is külön értékelem, hogy a Fizikai Tudományok Osztálya már szavazati jogot adott a megválasztott közgyűlési képviselőknél.

Szász Zoltán, a Történettudományi Intézet igazgatója kifejtette: „Az MTA mint a hazai tudományosság centruma, saját formális keretein túl, messze kisugárzó hatású intézmény. Most, amikor maga is átalakuláson, reformfolyamaton megy át, jelentőséggel bír az a tény, hogy a természeténél fogva zártabb akadémikus testület »kibővülten«, a szélesebb tudományos közvélemény álláspontjait, hangját minél teljesebben tudja megjeleníteni, közvetíteni.

A legfontosabbnak azt tartom, hogy a kutatóintézetek és az egyes tudományterületek közvetlen és hosszú távú érdekeinek sokoldalú képviselőjét lehessen biztosítani. Ez már rövid távon is túlmutathat az Akadémián, egyben jelzi azt is, hogy a napi kérdéseken kívül miben látom a köztestületi tagság értelmét.”

Dr. Szollár Lajos egyetemi tanár, a SOTE Kórleltani Intézetének igazgatója, Szent-Ágostoni Jánosnak, Akadémiánk volt elnökének szállóigészerűen terjedő mondatát idéz-

te, mely szerint »A közgyűlés arra való, hogy az akadémikusok találkozzanak a tudósokkal«. Kifejtve, hogy — főként a természettudományi területen — rendkívüli módon felgyorsult egy-egy tudományos életpálya, életmű lényegi megállapításainak »felezési ideje«. Jóllehet az Akadémia mindenkori ellenszurkolói szívesen elcsemegeznek egy-egy ilyen csípős mondáson, sietek leszögezni, hogy magam inkább a tudós-akadémikusok és nem az akadémikus tudósok találkozájának színhegyként láttam és remélem, fogom látni a jövőben is a közgyűlést.

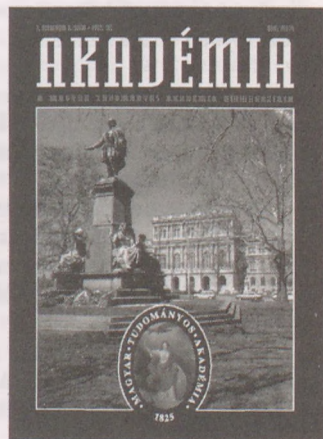
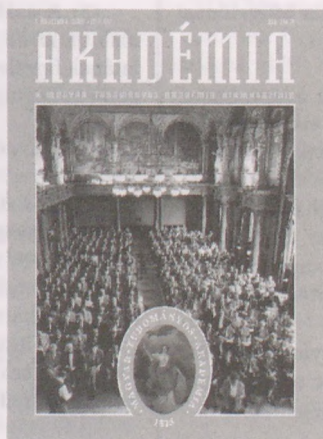
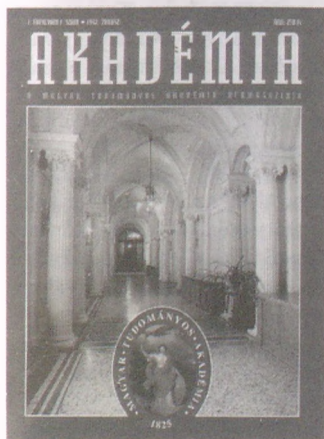
A választási eljárás különböző lépcsőfokai alapján könnyen azonosítható az a kör, amelynek bizalmát élvezem, így szándékom — formális és informális csatornákon keresztül egyaránt — megismerni nézetüket, álláspontjukat a fontosabb eldöntendő kérdésekben, azért, hogy — a képviselő elnevezés szellemében — valóban képviselni lehessen e tudományág művelőinek véleményét és érdekeit.”

Az interjút készítette: S. Zs.

AKADÉMIA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

Egy évvel ezelőtt, 1997 tavaszán indítottuk útjára az *Akadémia* című közlőnyt. A hírmagazin elsődleges célja: tudni egymásról, tudni a másik, a többiek céljáról. Ennek szolgálatában igyekszünk minél szélesebb körű tájékoztatást adni az Akadémia belső életéről, a kutatók köztestületéről, biztosítva a párbeszéd lehetőségét a kutatói közösség képviselői között.

BOLYAI-ÖSZTÖNDÍJ

Az Akadémia 1997/3. számában beszámoltunk a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keletkezéséről és közzétettük Szabályzatát (42-45. p). Az Ösztöndíj Kuratóriuma 1998. január 12-i ülésén megtárgyalta szervezeti és működési szabályzatának tervezetét, s rögzítette a pályázati felhívás szövegét, az elnyerhető pályázatok számát pedig 250-ben állapította meg. Az ülés jóváhagyta, hogy az 1998. évre engedélyezett 300 millió forint ösztöndíjkeretből 50 millió forintot az MTA részére átad fiatal kutatók támogatására. A Kuratórium egyetértett azzal is, hogy a Bolyai ösztöndíjrendszeren belül évente maximum 10% pénzösszeg jusson a határokon túli program megvalósítására (25 millió Ft). A Kuratórium elnöke, Gergely János felkérte az osztályelnököket, hogy tegyenek javaslatot a pályázatok elbírálásához szükséges szakértők személyére. Az alábbiakban a Kuratórium Szervezeti és Működési Szabályzatát közöljük.

AZ MTA BOLYAI JÁNOS KUTATÁSI ÖSZTÖNDÍJ KURATÓRIUMÁNAK SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA

A Kuratórium

1. § (1) A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratóriumának elnökét és tagjait az MTA elnöke három évre szóló megbízással kéri fel tisztségük ellátására. A megbízás legfeljebb egyszer ismételtethető meg.

(2) A Kuratórium elnökének és tagjainak nevét az Akadémiai Értesítőben és a Művelődési Közlönyben közzé kell tenni.

2. § (1) A Kuratórium évenként állapítja meg az MTA elnöke által megjelölt keret erejéig az ösztöndíjban részesíthetők számát, továbbá a pályázat részletes feltételeit.

(2) A Kuratórium évenként meghatározza azt, hogy tudományterületenként hány ösztöndíjat ítél oda a szakértői kollégiumok rangsorai alapján, továbbá hány pályázatról dönt saját hatáskörében.

(3) A Kuratórium elnöke a pályázat meghirdetéséről, a benyújtott pályázatok elbírálásáról évenként beszámol az MTA Elnökségének.

A szakértői kollégium

3. § (1) A pályázatokat a szakértői vélemények alapján tudományterületenként illetékes szakértői kollégiumok rangsorolják, elfogadásra javasolják vagy nem javasolják.

(2) A szakértői kollégiumok számát és szakmai megoszlását a Kuratórium állapítja meg.

(3) A szakértői kollégiumokat a Kuratórium alakítja ki, az MTA Tudományos Osztályai javaslatának figyelembevételével. A tanácskozást a szakértői kollégium elnöke vezeti.

A titkárság

4. § (1) A pályázattal és az ösztöndíjjal kapcsolatos igazgatási, szervezési és a Kuratórium működésével összefüggő titkársági feladatokat az MTA Doktori Tanácsának Titkársága (a továbbiakban: Titkárság) látja el.

(2) A Titkárság szervezeti működését az MTA főtitkára, szakirányú működését a Kuratórium elnöke irányítja.

A pályázat alaki vizsgálata

5. § Ha a pályázat alaki hiányossága folytán nem bírálható el, azt szakértői véleményezés mellőzésével kell elutasítani javaslatlalt a Kuratórium elé terjeszteni, a következő esetekben:

- hiányzik a pályázó életrajza,
- hiányzik a pályázó tudományos eredményeinek bemutatása,
- hiányzik a tervezett kutatómunka bemutatása,
- a pályázati díj megfizetése elmaradt,
- külföldi pályázó esetén hiányzik a fogadó-készsegről szóló nyilatkozat,
- késedelmesen benyújtott pályázat.

A pályázat említett hiányosságát a Titkárság állapítja meg.

A pályázat elbírálása

6. § (1) A pályázat értékelése a pályázó személyének, tudományos eredményeinek, tudományos munkássága hatásának és a pályázatban megjelölt tervezett kutatómunkának a megítéléséből tevődik össze.

(2) A pályázatokat tudományterületenként — egymástól függetlenül — két szakértő vizsgálja meg és értékeli.

(3) A szakértői vélemények egyeztetése, a pályázatok rangsorolása kollégiumban történik.

(4) A szakértői kollégiumok állásfoglalása alapján a pályázatokról a Kuratórium dönt.

A szakértő

7. § (1) Szakértőnek a tudományág kiemelkedő művelőjét kell felkérni, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjai közül. Ha az említett körben a szakértői feladat nem látható el, szakértőnek egyetemi tanárt vagy tudományos fokozattal rendelkező személyt kell felkérni.

(2) Nem járhat el szakértőként az, aki

- a pályázónak rokona, hozzátartozója, közvetlen munkatársa,
- ugyanabban a tudományágban elbírálandó pályázati kérelmet nyújtott be,
- a pályázó iránt elfogultságot jelent be.

Az összeférhetetlenséget, illetőleg elfogultságot a szakértő a megbízásakor haladéktalanul köteles bejelenteni a Kuratórium elnökének.

(3) A szakértőt tevékenységéért díj illeti meg, amelynek mértékét a Kuratórium állapítja meg.

A szakértői vélemény

8. § (1) A szakértő a megbízásában foglalt határidő megtartásával tartozik elvégezni a pályá-

zat értékelését és véleményét a Kuratóriumnak benyújtani.

(2) A szakértő a pályázatot pontszámokkal értékeli, véleményét rövid, érdemi indoklásban foglalja össze.

A pályázatok eredményének közzététele

9. § (1) A pályázat elbírálásának eredményéről valamennyi pályázót írásban kell értesíteni. A határozat indoklását, az ügyben eljáró szakértők nevét nem kell közölni.

(2) Az eredményesen pályázók névsorát a Kuratórium az Akadémiai Értesítőben és a Művelődési Közlönyben közzé teszi.

Az ösztöndíj folyósítása

10. § (1) A pályázatot elnyert kutatóval a Magyar Tudományos Akadémia nevében a Titkárság köt szerződést, és annak alapján gondoskodik az ösztöndíj folyósításáról. A szerződésben a jogosulatlanul felvett ösztöndíj visszafizetési kötelezettsége kiköthető.

(2) Aki az ösztöndíj folyósítása idején más ösztöndíjpályázatot nyert el, köteles azt a Kuratóriumnak bejelenteni. Ha jogszabály, szabályzat, vagy szerződés kizárja hazai ösztöndíjak egyidejű folyósítását, az ösztöndíjas tartozik nyilatkozni arról, hogy ösztöndíjáról lemond-e.

(3) Ösztöndíj lemondása esetén az ösztöndíj-maradvány odaítéléséről a Kuratórium a következő évi pályázat elbírálása során dönt.

Kutatói jelentés

11. § (1) Az ösztöndíjas az elvégzett feladatokról jelentést készít a Kuratórium részére. A kutatói jelentést

a) egy éves ösztöndíj esetében az ösztöndíj lejártakor,

b) két vagy három éves időtartamú ösztöndíj esetében évenként, az ösztöndíj folyósításának lejártá előtt három hónappal zárójelentést kell benyújtani.

(2) A kutatói, illetőleg zárójelentések értékeléséről, a pályázatban megjelölt feladatok elvégzésének szakértői ellenőrzéséről a Kuratórium gondoskodik. A szakértőt e feladat elvégzéséért — a Kuratórium által meghatározott — díjazás illeti meg.

(3) Ha az ösztöndíjas kutatói feladatait felróható okból nem végzi el, az ösztöndíj megvonható.

Glatz Ferenc, sk.
az MTA elnöke

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA PÁLYÁZATOT HIRDET

a 156/1997 (IX. 19.) Korm. számú rendelettel létrehozott

BOLYAI JÁNOS KUTATÁSI ÖSZTÖNDÍJRA

Az ösztöndíj célja a kiemelkedő kutatói, kutatás-fejlesztési teljesítmény ösztönzése és elismerése. Pályázat nyújtható be valamennyi tudományterületen, illetőleg tudományágban.

Az ösztöndíjra pályázhat, aki:

- doktori (PhD), illetve azzal egyenértékű fokozattal rendelkezik, vagy annak hiányában tudományos kutatásra képességeit — a jelen pályázati kiírásnak megfelelően — igazolta,

- a pályázat meghirdetésének időpontjában a 40. életévét még nem töltötte be.

Az ösztöndíj határozott időre — 1-3 évre — szól. Havi bruttó összege a folyósítás évét megelőző évben érvényes minimálbér háromszorososa; 1998-ban havi 51 000 Ft.

1998-ban az ösztöndíjak száma 250.

- A pályázatok elbírálásáról 1998 májusában kapnak értesítést a pályázók. A pályázatot elnyert kutatókkal a szerződés megkötésére 1998. június 1-jei határidővel kerül sor.

- A pályázat szabályait az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Szabályzata tartalmazza.

- A pályázati díj 1998-ban 6000 Ft.

A pályázatot — pályázati lapon — 3 példányban, postai úton lehet beküldeni az alábbi címre:

MTA Doktori Tanács Titkársága

1051 Budapest, Nádor u. 7.

Tel.: 138 2344

Beküldési határidő: **1998. március 31.**

(legkésőbb 1998. március 31-i postabélyegzővel)

A TUDOMÁNY VILÁGKONFERENCIÁJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN, 1999

Az UNESCO és a Tudományos Uniók Nemzetközi Tanácsa (ICSU) 1999 júniusában rendezi meg első ízben a Tudomány Világkonferenciáját (World Science Conference). Az MTA kezdeményezte, hogy a rendezvény helyszíne Budapest legyen. Az UNESCO-ban tisztséget viselő tudósok akadémiai látogatásuk során tájékozódtak az akadémiai kutató- és szervező bázisról. Különösen kiemelkedő szerepe volt biológusainknak és Láng Istvánnak a meghívás előkészítésében.

Az Akadémia elnöke a kormányhoz fordult: nyújtson a kormány anyagi garanciát (100 millió forint erejéig) a rendezvényhez. E garancia-vállalás feltétele volt annak, hogy az MTA eredményesen pályázzon a megrendezés jogáért. A kormány-előterjesztést az MTA elnöke készítette a művelődési és a külügyminiszterrel együttműködve. A kormány a garanciát megadta [2318/1997. (X. 15.) Korm. sz. határozat]. A magyar kormány meghívását az UNESCO főigazgatója elfogadta, így Budapest lesz a világkonferencia első házigazdája. (A tudománydiplomáciai sikerben jelentős része van a magyar UNESCO-delegációnak is.)

Ezt követően a kormány felkérte az MTA elnökét, hogy a tudományos kutatásban érdekelt más szervezetek vezetőivel együttműködve

adják meg a szükséges segítséget a Tudomány Világkonferenciája méltó megszervezéséhez.

Az MTA 1997. december 15-én tartott közgyűlése felhívást fogadott el, amely kéri a magyar tudomány, felsőoktatás, műszaki fejlesztés és kultúra művelőit, hogy tekintsék nemzeti ügynek a Tudomány Világkonferenciája színvonalas, sikeres megrendezését.

A rendezvényre meghívják az ENSZ-tagállamok tudománypolitikai vezetőit, nagyhírű tudósokat, a fiatal kutatógeneráció képviselőit, illetve a legjelentősebb nemzetközi szervezeteket.

A világkonferencia résztvevői áttekintik és értékelik, hogy a tudomány az új ismeretek feltárásával milyen hatással volt a 20. század társadalmára, a gazdasági fejlődésre, az új technológiai kialakulására, a környezetre, az oktatásra és nem utolsósorban az etikára. Megvitatják továbbá azokat az új kötelezettségeket is, amelyeket a 21. század első időszakában a tudósoknak, a gyakorlati szakembereknek és a politikusoknak közösen kell vállalniuk.

A világkonferencia jó lehetőséget nyújt a magyar tudomány, oktatásügy, műszaki fejlesztés és kulturális élet eredményeinek bemutatására. Magyarország sok új baráttal, együttműködő partnerrel gazdagodhat ezen a rendezvényen.

A DUNÁRÓL

A kormány 1997. szeptember 25-i ülésén határozatot hozott arról, hogy „a Hágai Nemzetközi Bíróság Dunával kapcsolatos ítéletéből adódó feladatok ellátását segítő Tanácsadó Testület”-et hoz létre. A Tanácsadó Testület „elnöki teendőinek” ellátására Glatz Ferencet, az MTA elnökét kérte fel. Ekkor már folyt — az elnök április 22-én kelt javaslatára — a Duna-térség hosszú távú fejlesztési és stratégiai programjának előkészítése. (Az előkészítő szinopszis elkészítésére az MTA Regionális Kutatások Központja, illetve a Programtanácson belül Enyedi György kapott megbízást.) A felkérést követően, akadémiai szakemberekkel folytatott konzultációk során vált az elnök előtt ismeretessé, hogy az Akadémia már 1994 őszén kapott a Horn-kormánytól egy felkérést a hágai per várható következményeinek felmérésére. Az akkor Somlyódy László, majd lemondása után Michelberger Pál által vezetett „akadémiai bizottság” anyaga elkészült (1995–1996. január). A dokumentum felhívta a kormány figyelmét annak fontosságára, hogy indítsák újra a vízgazdálkodási hatástanulmányok előkészítését. (Azaz ne csak a jogi és környezetvédelmi szempontokra összpontosítsanak.) Az 1996. januárban megfogalmazott és figyelmeztető szöveg azonban az Akadémián rekedt, és csak az újonnan kapott felkérés után vált publikussá. (A szöveg az MTA-n folyó stratégiai kutatások keretében elkészült tanulmányokból szemlélő Ezredforduló c. melléklet 1997/ 2. számában olvasható. – A szerk.)

Az elnök, megismerve a korábbi akadémiai bizottság munkáját, úgy döntött, hogy a létrehozandó testület ne az MTA bizottsága legyen, amelyben természetesen az Akadémia tagjai és a köztisztviselők tagjai is részt vesznek. (A kormány így is kezelte a testületet. A tagokat a miniszterelnök kérte fel, soraiba nagy számmal kerültek nem akadémiai körökből tisztviselők, szakértők.) Az elnök a miniszterelnökhöz írott levelében a felkérésre adott válaszában így fogalmazott: „A megítéltetést így értelmezem: a létrehozandó Tanácsadó Testület egy hosszú távú fejlesztési koncepcióba ágyazva, az ésszerű megegyezés és a veszteségek minimalizálása érdekében segítse a kormány munkáját a Gabčíkovo (Bős)–Nagymaros vízierőmű kérdéskörével kapcsolatban. A Tanácsadó Testület feladatát abban látom, hogy

- a kormány számára tudományos tanácsadói segítséget nyújtson a GNV által felvetett összetett (hidrológiai és vízgazdálkodási, ökológiai, energetikai, közlekedési, területfejlesztési, nemzetközi jogi stb.) kérdésekben ahhoz, hogy a konfliktus ügyében a lehető legjobban döntsön;

- hozzáfogjon ezzel egy időben a Duna hazai térsége fenntartható fejlesztési koncepciójának kidolgozásához, beleértve gazdasági, kulturális, természeti, ökológiai, vízgazdálkodási, közlekedési stb. elemeket;

- kezdeményezzen nemzetközi programot az EU keretei között a koncepciónak a Duna-medence egészére történő kiterjesztése érdekében. [...]

Mi, a tudomány szolgálatára szegődött kutatók, tisztában vagyunk azzal, hogy nem juthatunk végérvényes következtetésekhez. Alternatívákat fogalmazhatunk meg. Sőt, egyikünk kutatási eredményei szemben is állhatnak a másikéival. A döntést a politikai szférának kell meghoznia. Mint ahogy taktikai jellegű kérdésekben sem tudunk állást foglalni. Mi csak szaktanácsadásra vállalkozhatunk, de azt megteesszük. Mert nemcsak az egyetemes tudomány szolgálatába szegődött kutatók, de egyben e társadalomhoz kötődő, a közösséget szolgáló állampolgárok is vagyunk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy e megtisztelő felkérésnek maradéktalanul eleget tenni szinte lehetetlen. Felkérő levelének vétele után érdeklődésemmre tették előttem világossá kollégáim: sajnos, nem jutottak el Miniszterelnök úrhoz azok a korábbi feljegyzések, amelyek két esztendővel ezelőtt már felhívták a figyelmet arra: a hágai perhez közvetlenül kapcsolódó, alapvető fontosságú szakmai munkán túl a várható tárgyalásokat megalapozó, a Duna-térség jövőképét szem előtt tartó kutatásokat is folytatni kellene. Ezeknek a kutatásoknak az elmaradását most, néhány hónap alatt pótolni nem lehet. Mégis, ez nem a visszamutogatás, az egymásra mutogatás ideje. Jómagam és tudóstársaim társadalmi és szakmai elkötelezettségéből vállaljuk, hogy a tárgyalások sikere érdekében a meglévő tudás- és ismeretanyagot mozgósítjuk, és egyben hozzáfogunk a hosszú távú dunai fejlesztési program alapelveinek a kidolgozásához."

A kormány december 10-én kérdést intézett a Tanácsadó Testülethez: az 1997. évi szerződésfelbontás, majd az önkényes szlovák építkezés után előállott szigetközi vízellátási válság megoldására mit javasol? Kérte, foglaljon állást a szlovák építkezés nemzetközi „jóváhagyása” után előállott helyzetben. A testület meghallgatta Somlyódy László előadását a Hága után előállott konfliktus vízgazdálkodási-természettudományos szempontjairól és a megoldásra vonatkozó javaslatairól. Ezután a Tanácsadó Testület úgy határozott, hogy albizottságot küld ki a hozzá intézett kérdések megválaszolása céljából, kizárólag természettudományos és vízgazdálkodási szempontokból ítélve meg a lehetséges alternatívákat. Az albizottságban mind a vízgazdálkodás, mind a környezetvédelem szakértői, tudós emberek, jórészt az Akadémia tagjai, akadémiai doktorok helyet kaptak. A Michelberger Pál vezetésével működő albizottság, több ülés, hosszas viták után az alább következő Állásfoglalást fogalmazta meg és terjesztette a Tanácsadó Testület elé, amelyik ezt a szöveget 1998. január 20-i ülésén elfogadta, s a kormány felé továbbította azzal a megjegyzéssel, hogy az albizottság által javasolt két változatra a környezetvédelmi törvény értelmében szükséges hatástanulmányokat készíttesse el.

A testületen belül határozat született arról is, hogy a Duna hosszú távú regionális hasznosításáról stratégiai terv készüljön, amelyet Glatz Ferenc, Enyedi György, Mészáros Ferenc, Berczik Árpád, Somlyódy László koordinál. Ezt az albizottságot az elnök vezeti. (A szerk.)

ALTERNATÍVÁK A GABČIKOVO–NAGYMAROS VÍZIERŐMŰVEL KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK MEGOLDÁSÁRA

HASZNÁLATI UTASÍTÁS

Módszertan.

A Duna és más hasonlóan összetett problémák döntési elemzésében a nemzetközi gyakorlat az elmúlt két évtized során egyre gyakrabban alkalmazza a több szempontú elemzés módszerét, hiszen eltérő jellegű, gyakran csak részben számszerűsíthető szempontok (gazdasági, finanszírozhatósági, vízgazdálkodási, környezeti, társadalmi stb.) alapján szükséges az összehasonlítást elvégezni és ajánlásokat kidolgozni a döntéshozók számára.

A módszer a megoldási alternatívákat a főbb szempontok és hatások alapján értékeli, annak érdekében, hogy a sok elemből álló „mozaik” jellegű kép legalább kvalitatív módon, átgondoltan

A Tanácsadó Testület (a továbbiakban: TT) 1997. decemberi ülésén albizottságot hozott létre Michelberger Pál vezetésével (tagok: Alföldi László, Berczik Árpád, Fekete Gábor, Lengyel Gyula, Mészáros Ferenc, Somlyódy László és Starosolszky Ödön) azzal, hogy felvázolja és nagy vonalakban elemezze — a rendelkezésre álló ismeretek és a tapasztalatok alapján — a jelen helyzetben a Gabčíkovo–Nagymaros vízierőmű (a továbbiakban GNV)-kérdéskör kezelésére szóba jöhető alternatívákat. Ezt az albizottság szükségessé, hogy sajnálatos módon az elmúlt évek során a kérdéskör újragondolására és a megoldást célzó, átfogó vizsgálatok elvégzésére (ugyan azok szükségességére sokan — beleértve a Központi Számvevőszéget

Hivatalt is — felhívták a figyelmet) nem került sor.

Az elemzés kiindulópontjául szolgáló anyagot a TT tagjai is megkapták. Ez tartalmazta a főbb variánsokat és szempontokat, továbbá az értékelés javasolt több szempontú, mátrixos módszertanát. Az albizottság 1998. január elején vitatta meg a tervezetet, és megállapodott a változatok és a szempontok leszűkített, kezelhető körében. A második ülés, az eltérő vélemények ütköztetése révén, konszenzuson alapuló értékeléshez vezetett. Ezt a jelen, rövid összefoglaló tartalmazza, amelyet a harmadik ülés véglegesített.

Vizsgált változatok

Ezek az alábbiak:

1. jelen állapot;
2. eredeti terv;
3. eredeti tervhez hasonlóan, alsó vízlépcsővel és a Szigetköz vízutánpótlásának megoldásával;
4. mint a 3. pont, de csúcsüzem nélkül és
5. mint az 1. pont, de klasszikus folyószbályozással és a Szigetköz vízutánpótlásának megoldásával.

Kiválasztott értékelési szempontok

Az értékelés mátrixos módszerében a változatok az oszlopokban, míg a szempontok a sorokban jelennek meg (l. táblázatunkat a 48. oldalon). A leszűkített szempontok és azok indokolása a következő:

1. Az eddigi kiadások (azonos az összes változatra);
2. Beruházási költség (járulékos költségek nélkül, amelyek az összes változatra azonosak);
3. Éves üzemelési és karbantartási költség (a szokásos üzemeltetésen túli többlet);
4. Magyar részesedés a közös energiatermelésből;
5. Az ehhez szükséges bekerülési költség;

Az albizottsági jelentéshez a közzététel alkalmából Somlyódy László készített eligazító-magyarázó jegyzeteket. L. keretes anyagunkat a 46–47. oldalon.

összerakható legyen. Ez utóbbi az előfeltétele elfogadható kompromisszumok felvázolásának. Egyetlen megoldás a legtrikább esetben adódik, hiszen az eltérő jellegű szempontok súlyozása roppant különböző lehet. Az eljárás igényli a szakmai vélemények fontosságuknak megfelelő integrálását. A módszer egyúttal dialógust is teremt a különböző szakmák képviselői között. A végeredmény a szóba jöhető variánsok kijelölése, amelyek közül a politikusok a saját megítélésük és preferenciáik alapján választanak.

A több szempontú (vagy több kritériumú) elemzések elvégezhetőek részletesen, viszonylag komoly matematikai apparátusra építve, vagy leegyszerűsítve, amikor a rangsorolásba a bevont szakemberek tudására és információira támaszkodva „brain storming” jellegű munkaulések keretében történik meg. A legtöbb fontos esetben természetesen az elemzés két egymást követő lépéséről van szó. Az albizottság által elvégzett mátrixos (táblázatos) értékelés a leg-egyszerűbb, „nagyvonalú” elemzés volt.

Részletesség.

Az albizottság a munka első lépéseként a jelen-tésben felsoroltnál lényegesen több változatot, alváltozatot és szempontot jelölt ki, beleértve az alternatívák térbeli megvalósításának részleteit (az Öreg-Duna kérdése, vagy a dunakiliti és a csúnyi létesítmények együttműködése) és a hatások helyétől függő érvényesülését. Ilyen beható vizsgálatra az albizottság azonban számos ok miatt nem vállalkozott. Ezek között említhető a rendelkezésre álló információk hiánya, sok területen a beható mérnöki tervezés igénye (pl. a csúnyi és a dunakiliti létesítmények együttes üzemeltetése), vagy a szempontok megítélésének óhatatlan szubjektivitása (pl. tájéztétika). Röviden, az albizottság a markáns alternatívákat és szempontokat emelte ki, azzal, hogy az elkerülhetetlen részletes környezeti hatásvizsgálat elkészítése távolról sem képezi a kompetenciáját.

A rangsorolás.

Az ötosztályú skálát tartalmazó rangsorolás a munkaulések eredménye, és alapvető változatok egymáshoz viszonyított megítélését szemlélteti. Ugyanez vonatkozik a számszerűsíthető szempontokra is: ahogyan a jelentés is hangsúlyozza, a költségek „informális tájékoztatáson alapuló” becslések eredményei. Ezek elsősorban relatív értelemben használhatók, amely elégséges a nagy vonalakban megfogalmazott változatok összehasonlításához. Az alkalmazott feltevéseket a jelentés a mátrix egyes soraira hivatkozva a 3. pontban („Értékelési mátrix”) elemzi.

6. Az energiatermelésből származó, nettó magyar bevétel;

7. Nettó kártérítés;

8. Mederváltozás (rangsorolva, 11. kivételével az összes többi szempontra is, lásd később);

9. Hajózás;

10. Árvízvédelem;

11. Vízhozam az Öreg-Dunában;

12. Talajvízszint (a Szigetközre mint a legfontosabb térségre);

13. Felszíni vizek minősége (a szennyezőanyagokat, problémákat és a komponensek jellegét is figyelembe véve);

14. Ivóvíz (a Szigetköz alatti potenciális vízbázisra és a főváros feletti parti szűrt vizekre, a minőség alapján);

15. Élőhely és élővilág;

16. Rugalmasság: a monitoring és az időbeli módosítás lehetősége alapján értékelve.

A fenti szempontok nem mindig számszerűsíthetők (lásd 8–10. és 12–16.). Ilyen esetekben ötosztályú skálán történő rangsorolást alkalmaztunk, ahol -- és ++ jelenti a legkedvezőtlenebb, illetve a legkedvezőbb hatást/értékelést, 0 a semleges „állapot”, +/- pedig az előbbieket között helyezkedik el.

Értékelési mátrix

A változatok és a szempontok alapján 5x16-os mátrix adódik. A mátrixot három összesítő sorral egészítettük ki: az összes beruházás jellegű költség, az éves bevétel és az egyes változatok rangsorolásának értékelése (a +, 0 és – jelek összesítése).

Az értékeléshez sok esetben nem állt rendelkezésre kellő részletességű elemzés, vagy információ (számos anyag jelenleg kidolgozás alatt van). Az első hét sor számszerűsítése nem tételes gazdasági elemzésen, hanem informális tájékoztatáson alapuló becslés eredménye. Ennek ellenére, az albizottság tagjai úgy érezték, hogy az értékelés és az összehasonlítás feltevések, továbbá nagyságrendi becslések révén elvégezhető anélkül, hogy azok a nagy vonalakban megfogalmazott változatokra levont következtetéseket befolyásolnák. A feltevéseket, a mátrix megjelölt soraira történő hivatkozással (lásd^{1...12}) az alábbiakban foglaljuk össze:

¹ A második sorban szereplő első szám a Szigetköz vízutánptólásának és az Öreg-Duna szabályozásának költségeire utal (ez az eredeti terv szerinti megoldásnál valószínűleg kevesebb, mint 25 milliárd Ft). Az összeg

VÁLTOZATOK	1.	2.	3.	4.	5.
HATÁSOK					
1. Kiadások, 10 ⁹ Ft	350	350	350	350	350
2. Beruházási költség ¹ , 10 ⁹ Ft	0	25+125	25+200	25+200	25+45
3. Üzemeltetési költség, 10 ⁹ Ft	0	0	0	0	2
4. Energia ² , %	0	50	46	46	38
5. Bekerülési költség ³ , 10 ⁹ Ft	0	150	225	225	270
6. Energia ⁴ , 10 ⁹ Ft/év	0	24	20	17	11
7. Kártérítés ⁵ , 10 ⁹ Ft	600	0	0	0	0/400
8. Mederváltozás ⁶	--	+	+	++	0
9. Hajózás ⁷	--	++	++	++	+
10. Árvízvédelem	0	++	++	++	0
11. Vízhozam ⁸ , m ³ /s	300	50/200	300	300	300
12. Talajvízszint ⁹	--	-	++	++	++
13. vízminőség ¹⁰	0	-	-	0	0
14. Ivóvíz ¹⁰	-	-	-	0	0
15. Élőhely és élővilág ^{10, 11}	--	--	-	0	+
16. Rugalmasság ¹²	--	--	-	-	++
Összkiadás, 10 ⁹ Ft	950	500	575	575	620/1020
(Jövedőbeni, 10 ⁹ Ft)	(600)	(150)	(225)	(225)	(270/670)
Bevétel, 10 ⁹ Ft/év	0	24	20	17	11
Összesen +0/-	0/2/11	5/0/7	7/0/4	8/3/1	6/4/0

második tagja az alsó vízlépcső durván becsült (valójában helytől függő) beruházási költsége.

² Az energiahányad az energiatermelési potenciál alapján becsült érték, megállapodást feltételezve (4. sor). Ha utóbbi például az 5. variáns esetében nem következik be, az „osztzkodásnál” a beruházásban jelenleg elismert magyar részesedés szolgálhat alapul, amely 10% körüli.

³ A szlovák fél által elismertethető energiahányadhoz tartozó bekerülési költséget az 5. sor tartalmazza. Az 5. változat esetében ez a szigetközi beruházási költségen túl 200 milliárd Ft beruházási költségkülönbség kiegyenlítése formájában jelenik meg.

⁴ A Magyar Villamos Művek számításai alapján (6. sor).

⁵ A kártérítés megegyezés esetében zérus (7. sor), ellenkező esetben a „második” hágai döntés függvénye. A feltüntetett érték háttérlemzés hiányában készült becslés (az 1. variáns esetében ez tartalmazza a szlovák többlet beruházási költségeket is), amely a kártérítési igény indoklásától függően lehet több és kevesebb is.

⁶ A mederváltozás fontos jellemző (8. sor), amelynek hatásai több helyen is jelentkeznek.

⁷ Hajózás: EGB- és DB-ajánlások figyelembevételével (9. sor).

⁸ Az első változatra vonatkozó 300 m³/s Öreg-Duna-vízhozam közelítően az eltérést követően mért átlag (11. sor). Az 50/200 jelölés a KET-re vonatkozik, amelynél kívánatos lenne nagyobb hozamot tartani (a 300 m³/s minimumként javasolt érték a 3–5. alternatívákra, amely közelítően a 100 éves legkisebb hozam fele).

⁹ A 2. változat értékelését az eredeti terv talajvíz-szabályozása indokolja (12. sor).

¹⁰ Az értékelésnél tekintettel voltunk az eredetileg tervezett, vagy ahhoz hasonló csúcsüzem feltáratlan hatásaira (13–15. sorok; lásd még később).

¹¹ A Szigetközön kívüli hatásokat is figyelembe vevő rangsor az élőhely és az élővilág szempontjából.

¹² „Rugalmasság”: fontos szempontnak tekintettük, hogy lehetővé teszi-e a projekt

az időben változó hatások és igények alapján történő módosítást (16. sor).

Az értékelés főbb eredményei és következtetések

A mátrixos elemzés tájékoztató képet ad a változatok és hatások bonyolult összefüggéseiről. A főbb eredmények és következtetések az alábbiak szerint foglalhatók össze.

1. Az értékelés „ránézésre” is mutatja az előnyöket és hátrányokat. A sorokon belüli változékonyság a lehetséges hatásokat minősíti az eltérő változatokra, az oszlopokon belül pedig a szempontok szerinti megítélés eltérő volta látható. Az összkiadások — a kártérítés hatását leszámítva (lásd később) — változatontként számszerűen nem térnek el jelentősen egymástól. A minősítésekben már jobban előfordulnak szélsőségek.

2. A Szigetköz talajvízszint-szabályozási és ökológiai, továbbá az ezekkel összefüggő Öreg-Duna problémája változattól függetlenül megoldandó. Ennek módszere ismert: a vízutánpótlás elsősorban a vízszinttől és nem az Öreg-Duna hozamától függ.

3. A mátrixos értékelés szerint (lásd az utolsó három sor összesítését) az 1. változat a legnagyobb kiadással és a legkisebb haszonnal jár. Ezen túlmenően is számos tekintetben negatív megítélésű. A 2. variáns eredeti formájában már időszerűtlen, és ezért csak referenciaalap lehet.

4. Az elemzés szerint a klasszikus folyó-szabályozás és a duzzasztás egyaránt jelenthet megoldást (a Szigetköz vízutánpótlásának szabályozásával együtt). A 3. és 4. változatot a csúcsra járatás különbözteti meg. Mindkettő hosszú távon megoldja a hajózást és a folyószabályozást, továbbá nagyobb energiából származó bevételhez vezet.

5. Az 5. variáns ezzel szemben rugalmas megvalósítást, alapos megfigyelést és a projekt ezek alapján történő módosítását biztosítja. Figyelembe vehetők az észlelt hatások, a hajózás feltételei kedvezőtlenebbek lesznek, mint a 3. és 4. alternatívákra, ill. az eróziós folyamatok néhány évtized múlva minden bizonnyal duzzasztást igényelnek.

6. A különbségek a 3., 4. és 5. variánsok között elég egyértelműen jelentkeznek, még akkor is, ha az egyes szempontok súlyozó tényezői az utolsó sor képzésénél feltételezettel szemben nem egyenlőek. A duzzasztásos esetben az alsó vízlépcső korszerű, mai ismereteink szerinti, nem Nagymarosnál történő megépítését a mátrixban felsorolt szempontok nem indokolják.

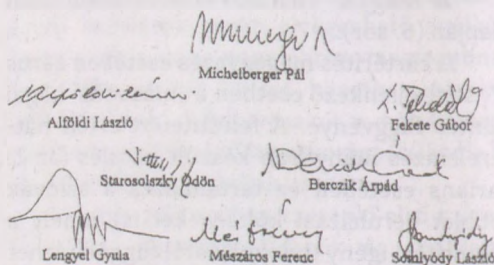
7. A kiválasztást és a döntést alapvetően az befolyásolja (lásd a 7. sort és az utolsó oszlopot), mi a feltétele a két ország közötti megállapodásnak (közös üzemeltetés és az energiatermelésből származó bevétel megosztása — mint egyetlen bevételi forrás — csak ebben az esetben lehetséges), és ha ez nem következik be, milyen mértékben lesz a nemzetközi bíróság határozata kedvezőtlen számunkra. A kérdés alapvetően a hágai ítélet jogi interpretálásától (ez távolról sem egységes) és az arra alapozott tárgyalási stratégiától függ.

8. Az értékelés kifejezi, hogy a Szigetköz-problémát és a csúcsra járatást is másképpen kezeljük ma, mint 25–30 évvel ezelőtt. Az

eredeti tervek szerinti túlzott „csúcsolást” kedvezőtlen és bizonytalan hatásai miatt negatívan ítéljük meg. Az üzemeltetés nem alapulhat az energiabevétel maximálásán. A „mérsékelt” csúcsra járatás az alsó vízlépcső megépítése esetén aligha zárható ki (a bősi erőmű ma is így üzemel). Ennek mértéke csak az üzemeltetés során alakítható ki.

9. Bármilyen is lesz az „alku” kimenetele és a döntés, a korábbiakénál sokkal átfogóbb stratégiai elemzésekre lesz szükség a jövőben, amelyek előfeltételét képezik a tervezésnek és a hatások megbízható tanulmányozásának (hatásvizsgálat).

Budapest, 1998. január 19.

Michelberger Pál
Alföldi László
Fekete Gábor
Starosolszky Péter
Berczik Árpád
Lengyel Gyula
Mészáros Ferenc
Somlyódy László

„AZ AKADÉMIA NEM PECSÉTRAKÓ INTÉZMÉNY”

A szlovákokkal folytatott tárgyalásokról kibontakozott politikai vitában nem egy alkalommal összekeveredett a korábban, 1994–1996-ban valóban funkcionált „akadémiai bizottság” és az 1997. októberben alakult Tanácsadó Testület. (A csere nyilvánvaló okai: korábban, 1983-ban, 1989-ben voltak „hivatalos” akadémiai álláspontok Bős-Nagymaros ügyében. Majd 1994-ben létrehoztak egy „Gabčíkovo-Nagymaros vízierőmű” akadémiai bizottságot. Ennek elnöke ugyanaz a Michelberger Pál volt, mint az 1997. decemberben a Tanácsadó Testület által kiküldött albizottságé is. És az is hozzájárulhatott a keverés és csúsztatás lehetőségéhez, hogy az Akadémia elnöke vezette a Tanácsadó Testületet.

Az Akadémia vezetése több alkalommal helyreigazítást és pontosítást kért és részben kapott is a médiában. Az elnök a fenti című véleményt juttatta el a sajtóhoz.

Az MTA a magyar tudósok köztestülete. Mint ilyen, feladatának érzi, hogy a hazai tudományosság egészét érintő minden kérdésben állást foglaljon. Így állást foglal, ha szükséges, a kutatás szabadsága és zavartalansága, a kutató értelmiség tudományos érdekvédelme ügyében, a tudománypolitika különböző kérdéseiben, az egyes disz-

ciplinák egyetemes és hazai művelésében követendő irányokban. És különös hangsúllyal szól arról, hogy a tudománynak a társadalmon belül a „nemzet csinosításában”, a polgárosításban, a modernizációban milyen szerepe lehet. De: az MTA mint köztestület nem dolgoz ki kollektív állásfoglalást konkrét tudományos kérdésekről. Az MTA nem

pecsétrakó intézmény. Tudósait, tudósainak egy-egy csoportját a szabad véleménynyilvánításra, ha kell, a vélemények különbözőségének nyílt megfogalmazására sarkallja. A konkrét kérdésekben is. Ezek az állásfoglalások mindig nevesített állásfoglalások. De nem „az Akadémia” állásfoglalása. Szerencsétlennek tartjuk, hogy az elmúlt évtizedekben vissza-visszatérően engedtek a magyar szellemi élet vezetői a csábításnak: az Akadémia, illetve a magyar tudósok tényleges és megalapozott tekintélyét a tekintélyelvűség kialakítására használják fel a közgondolkodásban. Sem az irodalom, sem a történettudomány, sem a fizikai, műszaki tudományok, sem más diszciplína körébe eső konkrét kérdésekben nem alakítunk ki ún. hivatalos álláspontot. Legalábbis én, mint elnök, a magam egy szavazatával mindig is ellene voltam és leszek is ennek a korábbi gyakorlatnak; és se a honfoglalásról, se csontvázról, se gátról ne legyen ilyen „hivatalos akadémiai” álláspont.

Febből a felfogásból is kiindulva a hágai ítélet végrehajtása tárgyában létrehívott testületet soha nem tekintettük „akadémiai bizottság”-nak. 1994–96 között valóban volt akadémiai „Gabčikovo–Nagymaros Ad Hoc Bizottság”, de az új elnök ezt nem működtette tovább. És tudomásom szerint a kormány sem „akadémiai bizottság”-nak tekintett bennünket. A testület tagjait sem az Akadémia elnöke, hanem a miniszterelnök kérte fel. Köztük sok akadémikust, akadémiai testületi tagot, doktort. De ők mint független tudósok vettek és vesznek részt a Tanácsadó Testület munkájában. Mellettük több tisztviselő, mérnök. A vitákban sem alakult ki semmiféle „akadémiai”, kontra „nem akadémiai” álláspont.

Én azt tekintettem feladatomnak, hogy a különböző szakmák képviselőit, a különböző vélemények képviselőit „egy asztalhoz” ültessem. Hogy ebben a térségben hosszú távon meghatározó döntéssorozat előkészítésében a legjobb szakemberek vegyenek részt. És azon iparkodtam, hogy korszerű álláspont alakuljon ki az egész Duna-régió fejlesztéséről. Hogy meg tudjuk fogalmazni ember és természet, természet és gazdálko-

dás új típusú viszonyát az ezredfordulón. Sok éve elkötelezett kutatója vagyok a közép-európai népek konfliktusainak és kutatom a konfliktusok feloldásának lehetőségeit. A létrehozandó Duna-program a már megkezdett közép-kelet-európai megbékélés alapja lehet. *Hiszem, hogy a víz, természeti kincseink megóvása, a természeti környezettel való okos gazdálkodás erősebb összekötő kapocs, mint a múlt etnikai-vallási-politikai ellentét-hagyománya.*

Amikor a kormány kérdéseket intézett a Tanácsadó Testülethez a Szigetköz vízellátásáról, a hajózásról, folyamszabályozásról, kiküldtünk egy bizottságon belüli, természettudós szakértőkből álló *albizottságot*. Az ő feladatuk csak a természettudomány szempontjából számba jöhető alternatívák feltárása volt. Tudtuk, milyen katasztrofális kihatású döntés volt 1992 után a vízgazdálkodási komplex környezeti hatástanulmányok elhanyagolása. A mulasztásokért majd nyilván a történelem fogja a felelősöket elmarasztalni. A mi kollégáinknak a meglévő vizsgálatok alapján kellett, a világban kialakult módszerek alapján, a jelenleg megfogalmazható alternatívákat rögzíteni.

A Tanácsadó Testület január 20-i ülésén elfogadta az albizottság jelentését és azt a kormányhoz továbbította. A „tanács” ugyanis „csak” tanács. *A felelősségteljes döntés a politikusok kezében van.* Elismerjük: nehéz feladat, nehéz örökség halmaza után.

Reméljük, hogy a döntések előtt a kérdés depolitizálódik, azaz kimenthető még a pártpolitikai küzdelmek arénájából. És reméljük, hogy a döntések hosszú távon gondolkodó és az európai horizontot a magyar érdekekkel párosító politikusok döntései lesznek. A döntések ésszerű ütemének mérlegelésével.

A testület elnökeként írásban is kértem a Miniszterelnök Urat, hogy az albizottsági jelentés közzétételéhez járuljon hozzá. Mert nemcsak a politikának, de a tudománynak is érdeke a nyilvánosság.

Glatz Ferenc

Budapest, 1998. február 19.

TAGVÁLASZTÁS

Az 1998. májusi közgyűlésen tagválasztásra kerül sor. Az elnök az osztályelnökök 1997. június 5-i ülésén több, a tagválasztással kapcsolatos kérdést fogalmazott meg. Vajon igazodik-e a jelenlegi szervezeti felépítés a tudományfejlődés belső mozgásához? Akadálya vagy segítője a szervezet a kutatói gondolkodás szabad, diszciplínahatárokat átlépő mozgásának? Vajon nem vész el a „singularitása” az akadémikusnak azáltal, hogy a választás lényegében a 11 osztálykeretben eldől. Nem kellene-e a 70 éves korhatárt leszállítani 65 évre, ami jobban elősegíthetné az új akadémiai célok megvalósításában a még aktív, kreativitásuk teljében lévő kutatók-oktatók aktivizálását. Így újabb 41 helyet nyerhetne az Akadémia? Vagy ún. felhígulást jelentene ez? Hogyan „ismerhetőek meg jobban a választók körében a doktorok, akik számításba jönnek levelező tagként? Létrehozható-e valamiféle „versenyhelyzet” közöttük? Nincsenek-e egyes diszciplínák a jelenlegi szervezeti struktúrában érdemtelenül háttérbe szorítva? Egyáltalán, hogyan biztosítható, hogy az Akadémia a legjobbak testülete legyen? Hogy ne maradhassanak ki egy szakmában sem a kiugró tehetségek?

Az Elnökség és a Vezetői Kollégium több ülésén tárgyalta a tagválasztás előkészítését, Michelberger Pál és Vizi E. Szilveszter alelnökök vezetésével bizottságot küldött ki.

Alább közöljük azon jelöltek listáját, akik elérték az osztályszavazáson a jelöltséghez szükséges 50%-ot, továbbá néhány véleményt ismertetünk a választások jelenlegi rendjéről.

Uámos Tibor akadémikust arról kérdeztük: *mi a véleménye a tagválasztás jelenlegi rendszeréről?*

Az, hogy nem jó — kezdte válaszát. Részben már azért sem jó, mert túlságosan előrehaladott korú tagságot hoz létre. Vagyis a tagválasztás is magán viseli az Akadémia alapvető problémáit, amelyek — sietek hozzatenni — igen nehezen oldhatók meg. Mert először is tisztázni kellene, mi is az Akadémia? A kutatói csúcson túljutott emberek klubja, vagy inkább aktív, tudományukat tevékenyen művelő embereké? A két embercsoport, tudjuk jól, nehezen választható szét.

Sehol a világon nem sikerült még ez a szétválasztás. Egy biztos: a legközelebbi, májusi tagválasztások is az eddigi struktúrákat fogják prolongálni.

• *Lát-e problémát egyes akadémiai osztályok zsúfoltságában, illetve más osztályok relatív feltöltetlenségében, vagyis abban, hogy sokkal könnyebb fizikusként akadémikussá válni, mert több a megüresedő hely, mint pl. pszichológusként vagy nyelvész-ként?*

Ez önmagában engem egyáltalán nem aggaszt, mert jól igazodik Magyarország nemzetközileg is elismert kutatói teljesítmé-

nyéhez. Nálunk főként a matematikusok, az elméleti fizikusok és kisebb részben a biológusok vívnak ki nemzetközi tekintélyt maguknak.

• *Kell-e, hogy egy nemzeti Akadémia a maga belső szereposztásában is nemzetközi szempontokhoz igazodjék?*

Nemcsak hogy kell, de kötelező. Minden olyan tudományban, amely nem par excellence nemzeti tudomány, mint például a hungarológia, elengedhetetlen a nemzetközi mércék alkalmazása. Gondoljuk csak meg: ha Magyarországnak nem az a programja, hogy provinciális legyen, márpedig nem az, akkor az MTA sem tűzheti zászlajára a provincialitás elvét.

• *Kellő súllyal, vagy netán túlságosan is erőteljesen játszanak közre személyes megfontolások a tagválasztásban?*

Óhatatlan, hogy személyes szimpátiák, ne mondjam, előítéletek is befolyásolják a tagválasztási szavazatokat. Ez minden szűkebb körű választási rendszer sajátja. Befér-

közhetnek alkalomadtán politikai érzületek is, bár kifejezetten politikai élű diszkriminációról nincs tudomásom. Véleményem szerint, ha egy akadémikus aktív politikai szerepre vállalkozik, erre az időre szüneteltetnie kellene tagságát. De sokkal nagyobb és mélyebb bajnak tartom a *diszciplináris konzervativizmust*, azt, hogy nem érvényesülhetnek kellő súllyal a modernebb irányzatok az egyes diszciplínákban. Így például nehezen tudnak betörni a chomskyánus nyelvészek, a modern jogtudomány képviselői, vagy a közgazdaság azon kutatói, akik matematikai modellezéssel, e nemzetközileg túlnyomó módszerrel művelik tudományukat, nem pedig a régi, verbális metódussal.

• *És a jelöltek személyisége érvényesülhet-e?*

Nem mindig, de időnként az igazán erőteljes személyiségek bekerülhetnek a tagok közé. Az elmúlt időben több remek ember is akadémikus lett. A tagválasztás jelenlegi rendszere nem használhatatlan, csak javításra szorul.

A tudományos osztályok tagjelölő szavazásainak eredményei

I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya		II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya		III. Matematikai Tudományok Osztálya	
<i>Rendes tagok</i>		<i>Rendes tagok*</i>		<i>Rendes tagok</i>	
Szegedy-Maszák Mihály	95,0	Szabad György	95,0	Laczkovich Miklós	95,0
		Bóna István	90,0	Győry Kálmán	80,0
<i>Levelező tagok</i>		Varga János	85,0		
Vizkelety András	84,0			<i>Levelező tagok</i>	
Kósa László	74,0	<i>Levelező tagok</i>		Hatvani László	85,0
Kiss Lajos	58,0	Kákossy László	65,0	Ruzsa Z. Imre	80,0
Kiss Jenő	58,0	Kristó Gyula	60,0	Sárközy András	80,0
É. Kiss Katalin	58,0	Pléh Csaba	55,0		
		Kubinyi András	55,0	<i>Külső tagok</i>	
<i>Külső tagok</i>				Komlós János	95,2
Honti László	74,0	<i>Külső tagok</i>		Horváth János	66,6
Rákossy Péter	74,0	Boskovits Miklós	85,0	Grätzer György	62,0
Fáy Attila	53,0	Csikszentmihályi Mihály	70,0	Frankl Péter	62,0
<i>Tiszteleti tagok</i>					
Wickmann, Bo	84,0	<i>Tiszteleti tagok</i>		<i>Tiszteleti tagok</i>	
Csáky Moritz	79,0	Haselsteiner, Horst	75,0	Thirring, Walter	85,7
Kosellesk, Reinhardt	63,0	Walter-Klingenstein, G.	65,0	Burkard, Rainer	66,6
		Moscovici, Serge	55,0	Salomaa, Arto	66,6

* Glatz Ferenc az osztályelnökök 1997. június 5-i ülésén szóban jelezte, majd az osztály elnökéhez írott leveleiben kifejtette: nem tartja helyesnek, hogy választott tisztségviselőként hivatali ideje alatt, úgymond, előrelépjen. Az osztály ülésén az indokot elfogadta, és a jelölés érvényben tartása mellett az eljárást felfüggesztette.

IV. Agrártudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Dohy János	91,6
Várallyay György	90,9

<i>Levelező tagok</i>	
Solymos Rezső	96,0
Nagy Béla	89,0
Heszky László	75,0
Biacs Péter	58,0

<i>Külső tagok</i>	
Németh Ferenc	96,0
Kasztori Rudolf	91,6

<i>Tiszteleti tagok</i>	
Vasil, Indra K.	91,6
Zawadzki, Saturin	90,9
Ernszt, Lev. K.	79,1
Johnson, Stanley	58,0

V. Orvosi Tudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Papp Gyula	95,4
Spät András	95,4
Petrányi Győző	90,9

<i>Levelező tagok</i>	
Dobozy Attila	95,4
Kovács László	77,2
Besznyák István	63,6
Makara B. Gábor	63,6

<i>Külső tagok</i>	
Diczfalusy Egon	100,0
Brassai Zoltán	81,8
Huszár Gábor B.	81,8
Bauer Győző	77,2
Jakó Géza	50,0

<i>Tiszteleti tagok</i>	
Rodbell, Martin	81,8
Berkowitz, Ross Stuart	81,8
Gryglewski, Ryszard Jerzy	77,2
Winkler, Hans	72,7
Diehl, Volker	68,1

VI. Műszaki Tudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Reményi Károly	96,0
Somlyódy László	92,0
Nagy István	88,0
Vajna Zoltán	83,0
Szabó Ferenc	83,0
Roska Tamás	79,0
Gáspár Zsolt	63,0

<i>Levelező tagok</i>	
Bokor József	100,0
Sitkei György	100,0
Haszpra Ottó	96,0
Verő Balázs	69,0
Dulácska Endre	65,0

Tiszteleti tagok

Engelbrecht, Jüri	100,0
Mamalis, A. G.	100,0
Mainer, Giulio	77,0

VII. Kémiai Tudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Lipták András	89,7
Bérces Tibor	79,3
Tőke László	72,5
Náray-Szabó Gábor	58,6
Vértes Attila	57,1

<i>Levelező tagok</i>	
Hollósi Miklós	86,2
Orbán Miklós	83,3
Fonyó Zsolt	80,0
Blaskó Gábor	72,4

<i>Külső tagok</i>	
Kékedy László	96,7
Mezey Pál	96,7
Keller András	93,1
Pozsgay Vince	83,3

<i>Tiszteleti tagok</i>	
Thomas, J. M.	80,0
Laurent, T.	66,7
Friedlander, G.	56,7

VIII. Biológiai Tudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Farkas Tibor	100,0
Kondorosi Ádám	100,0
Hámori József	96,4
Friedrich Péter	92,8
Papp László	92,8

<i>Levelező tagok</i>	
Freund Tamás	100,0
Mahunka Sándor	100,0
Fésüs László	85,7
Orosz László	82,1
Falus András	75,0
Eiben Ottó	57,1

<i>Külső tagok</i>	
Nagy-Tóth Ferenc	96,4
Friedmann Imre	92,8
Péter Mihály	92,8
Ullmann Ágnes	92,8
Uray Zoltán	85,7

<i>Tiszteleti tagok</i>	
John Emil Halver	96,4
Stephen G. Oliver	96,4
Raven, Peter H.	92,8
Southwood, Richard	89,3
Szent-Györgyi, Andrew G.	89,3
Murata, Norio	82,1
Smith, A. David	82,1
Wladmann, Thomas A.	82,1

IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Lőrincz Lajos	94,4
Harmathy Attila	88,8
Szentes Tamás	83,3

<i>Levelező tagok</i>	
Zalai Ernő	66,6
Szabó András	66,6
Ferge Zsuzsa	61,1
Kádár Béla	55,5

<i>Külső tagok</i>	
Lámfalussy Sándor	100,0
Részler Gyula	72,2
Vaskovics, László	66,6

X. Földtudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Bárdossy György	93,75
Géczy Barnabás	93,75
Major György	93,75

<i>Levelező tagok</i>	
Árkai Péter	100,00
Ádám József	93,75
Pápay József	87,50
Mészáros Rezső	56,25

<i>Külső tagok</i>	
Salamon Miklós	87,50
Huszár Rudolf	81,25
Bognár András	75,00
Lázár Árpád	75,00

<i>Tiszteleti tagok</i>	
Wilke, Friedrich Ludwig	87,50
Delge, Mishel Durand	87,50
Hjelt, Sven Eric Oskar	75,00

XI. Fizikai Tudományok Osztálya

<i>Rendes tagok</i>	
Jánossy András	89,0

<i>Levelező tagok</i>	
Ormos Pál	100,0
Horváth Zsolt	68,0
Dörnyei-Németh Judit	63,0
Janszky József	58,0

<i>Külső tagok</i>	
Shpenik Ottó	74,0
Gyulassy Miklós	63,0
Fenyves Ervin	63,0
Jenkovszky László	58,0

<i>Tiszteleti tagok</i>	
Kagan, Jurij M.	100,0
Konuma, Mishiji	90,0
Pitajevszkij, Lev. P.	84,0
Sitenko, Alekszej G.	63,0

Uizi E. Szilveszter akadémikustól, alelnöktől azt kérdeztük: *megvalósítható-e az „egyenlő esélyek” elve az egyes akadémiai osztályok között? Vagyis, hogy ugyanannyi évet kelljen várnia a bölcsésznek, mint, mondjuk, a matematikusnak az akadémikusi címig?*

Azt igényelni, hogy minden akadémiai osztályban ugyanazt a Gauss-görbét kövesse az akadémikusok kormegoszlása, dőreség volna — válaszolta az alelnök. — Bizonyos tudományokban, mint például a matematikában vagy az elméleti fizikában, gyors a kutatók beérése: 30–35 éves korukban akár pályájuk csúcán is lehetnek. Ugyanakkor az orvosi és társadalomtudományokban, de még a biológiában is olyan óriási előzetes ismeretanyag begyűjtésére és feldolgozására van szükség, hogy ehhez hosszú, felnőtt fejjel végigkutatott évtizedek munkája szükséges.

• *Sokan mondják, hogy az akadémikussá válás folyamatának áldozatul esik a kutatói személyiség: minden borzasságával, individuális habitusával együtt.*

A tudós akarva-akaratlan közéletet is él, akár szűkebb szakmáján belül, akár azon kívül — ha másutt nem, itt bízvást megnyilvánulhat a személyisége. A kutatók többsége eleve hajlik a közéletiségre, hiszen kutatói munkájában sem kerülheti meg a társadalmat érintő kérdéseket. De a legdöntőbb az, hogy akármilyen véleményt fejt is ki a tudós, az szükségképpen kisebbségi vélemény lesz! Kivált, ha verbeli tudósról van szó. Hogy miért? Azért, mert az igazi tudomány mindig támadja a fennálló véleményrendszert akár társadalmi, akár tudományos kérdésekről van szó. A konszenzusra hajló személyiség nem biztos, hogy jó felfedező alkat. Az indulatos személyiség majdnem biztosan az. (Watsonnál és Cricknél kevesen voltak arrogánsabbak a mikrobiológiában.) Az átlag természetesen igen nehezen tolerálja a felfedező alkatot, amely feltétel nélkül, már-már gögösen hisz magában. Mindez a tagválasztásokra lefordítva azt jelenti, hogy a bennlévők olykor defenzívek a befelé igyekvőkkel szemben.

• *Feltétlenül jól működik-e a tagválasztások „counting heads” típusú, vagyis pusztaszavazatszámoláson alapuló demokráciája?*

Ebben nem vagyok egészen biztos. A tudományban ugyanis kétes tanácsadó a demokratizmus. A tudományban meritokráciának kell honolnia. Ezért tartom jó dolognak, hogy a befelé igyekvőket belülről, nem pedig kívülről szavazzák meg — már ha megszavazzák őket. Mert a kívülről való szavazás, vagyis a pusztaszavazatszámolás legfeljebb egy szakszervezeti bizalmi megválasztásához lenne kielégítő.

Méhes Károly, az Orvosi Osztály elnöke elmondta: „A tagválasztás jelenlegi rendszere számos külföldi akadémiahoz hasonlóan több évtizedes (ha nem évszázados) hagyományt tükröz. Ez kétségtelenül értékeket, egyfajta kiszámíthatóságot is jelent. Ugyanakkor az is igaz, hogy az eljárás meglehetősen rugalmatlan, elsősorban az ismertségnek, a hosszabb időn át, sok helyen, ismételten hallható, olvasható szakmai teljesítmények elismerésének kedvez, és kevésbé értékeli a bármilyen jelentős, de viszonylag váratlan, gyorsan fontossá vált tudományos eredményeket, felfedezéseket. Ez egyben azt is jelenti, hogy az új tagok választásakor akaratlanul is előnyben részesülnek az idősebb kutatók. Ehhez járul az is, hogy az ajánlások indokolásában tradicionális, sokszor döntő szempont a jelölt „iskolateremtő” szerepe, ami természetesen kevésbé várható egy bármilyen kiváló fiatal szakember esetében.

Úgyancsak az idősebbeknek kedvez az a tagadhatatlanul meglévő szubjektív tényező, hogy a legtöbb ajánló szívesen választ a saját korosztályából, hiszen azt ismeri a legjobban, és érzelmileg ahhoz áll a legközelebb, esetleg éppen saját volt kortárs-riválisának kíván javaslatával kárpótlást nyújtani. Emellett nem titok, hogy egy-egy osztályon belül a jelölésben többnyire jó értelemben vett csoportérdekek is szerepet játszanak, esetenként a területi megoszlás figyelembevétele is észlelhető. A személyiség szerepe mindezek ellenére számít, de főleg a fenti szempontok adta korlátok közé szorítva érvényesül.

Mindezek megmutatkoznak az 1997/98. évi ajánlások és osztályszavazások során. Amint az várható volt, az orvosi osztály is, minden összebeszélés nélkül, a szavazás

végeredménye szerint kinosan ügyelt az elméleti/klinikai, valamint a fővárosi/vidéki szakemberarány egyensúlyára, ugyanakkor — bár igazán kitűnő kutatókat terjesztett fel új levelező tagnak — nem mert élni a merészebb fiatalítás lehetőségével.

A fő kérdés azonban az, hogy milyen lesz a végeredmény? Ha az orvosokhoz hasonlóan a többi osztályt is a 60 év körüli, vagy akár kissé idősebb, de alkotóerejük teljében

lévő, tapasztalt tudósok fogják erősíteni, az is hozhat megújulást az egész Akadémia életébe. A legfontosabb az, hogy az osztályok tovább erősítsék azt a törekvésüket, hogy az elkerülhetetlen adminisztratív teendők ellátása mellett minél inkább szakmai, szakmapolitikai téren váljanak meghatározó és minden kutató, de főleg a fiatalság számára vonzó testületté.”

Az interjúkat lejegyezte: H. M.

AKADÉMIKUSOK KOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

Osztály	-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-	Összesen
I.	—	1	2	—	1	7	3	5	2	—	21
II.	—	—	1	5	—	7	4	3	4	1	25
III.	1	3	2	10	2	3	2	—	2	1	26
IV.	—	1	1	3	3	3	7	6	1	2	27
V.	—	—	—	4	8	1	7	2	—	3	25
VI.	—	—	5	2	4	6	8	4	1	4	34
VII.	—	—	1	3	8	11	6	3	1	—	33
VIII.	—	—	3	1	6	9	8	1	2	1	31
IX.	—	1	—	3	3	9	4	2	1	—	23
X.	—	—	—	4	3	5	3	1	1	1	18
XI.	—	5	1	2	2	6	4	1	—	1	22
Összesen	1	11	16	37	40	67	56	28	15	14	285

A RENDES TAGOK KOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

	-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-	Összesen
I.	—	—	—	—	—	7	3	5	2	—	17
II.	—	—	—	—	—	6	2	3	4	1	16
III.	—	2	1	7	2	3	2	—	2	1	20
IV.	—	—	1	2	—	3	7	6	1	2	22
V.	—	—	—	1	5	1	7	2	—	3	19
VI.	—	—	1	1	3	2	7	4	1	4	23
VII.	—	—	—	1	2	10	4	3	1	—	21
VIII.	—	—	—	—	3	6	7	1	2	1	20
IX.	—	—	—	2	—	9	3	2	1	—	17
X.	—	—	—	3	2	4	1	1	1	1	13
XI.	—	1	—	2	2	6	4	1	—	1	17
Összesen	—	3	3	19	19	57	47	28	15	14	205

A LEVELEZŐ TAGOK KOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

	-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-	Összesen
I.	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	4
II.	—	—	1	5	—	1	2	—	—	—	9
III.	1	1	1	3	—	—	—	—	—	—	6
IV.	—	1	—	1	3	—	—	—	—	—	5
V.	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	6
VI.	—	—	4	1	1	4	1	—	—	—	11
VII.	—	—	1	2	6	1	2	—	—	—	12
VIII.	—	—	3	1	3	3	1	—	—	—	11
IX.	—	1	—	1	3	—	1	—	—	—	6
X.	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	5
XI.	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	5
Összesen	1	8	13	18	21	10	9	—	—	—	80

TUDOMÁNY ÉS MÉDIA

BIZTATÓ JELEK

Korábban beszámoltunk arról, hogy Glatz Ferenc elnökké választása után néhány héttel megbeszéléssorozatot kezdeményezett a közszolgálati elektronikus médiumok elnökeivel a tudományos műsorok részarányának és színvonalának kívánatos emeléséről. (Akadémia, 1997/2. 45. p.)

A megbeszéléseken felvetett gondokat és gondolatokat szintetizálta és több oldalról világította meg az Akadémián 1997. február 20-án rendezett nagy tanácskozás (vö: Tudomány és média, Akadémia, 1997/1. 35–36. p.)

A média-elnökök részéről ott ismertetett tervekkel és ígérekkel ellentmondani látszottak a nyár elején egyes kulturális és tudományos tv-műsorok megszüntetéséről, ritkításáról, redukálásáról szóló hírek és döntések, amelyek arra készítették Ádám György akadémikust, az MTA Ismeretterjesztő Bizottsága elnökét, Benkő Loránd akadémikust, a TIT elnökét és Simonffy Gézát, a Tudományos Úságírók Klubjának elnökét, hogy írásban is tiltakozzanak (vö: Levélváltás az MTV tudományos műsorairól, Akadémia, 1997/2. 46. p.).

Örömmel vállalt kötelességünk most arról tudósítani, hogy az Akadémia 1997. őszi számában megfogalmazott kérdőjelek után újabban biztató jeleket látunk. Az MTV-ben — a kereskedelmi tévék startjának sokkja és a műsorszerkezetet is meg-megbolygató, gyakori vezetőcserék után és ellenére — lényegesen szaporodott, színesedett, korszerűsödött a tudományos műsorkínálat. Megszületett a napi tudományos hírek rovata az MTV/1. déli Híradójában (ismételve az MTV/2. délutáni hírműsorában), azzal a tervvel és reménnyel, hogy legfontosabb, legfrappánsabb anyagai majd rendszeresen bekerülhetnek az esti Híradóba is. Az MTV Közművelődési Főosztályán a *Natura* (természettudományi és környezetvédelmi) rovat jelenlegi, rendszeres műsorai az MTV/1. csatornáján: *Alfa szolgálat, Jelfák, Energia-abc, Jelenségek, A kölcsönkapott föld, Azok a csodálatos állatok, Zöld posta*; az MTV/2. csatornáján: *Tudományos Híradó,*

Háttértudomány, Izom-láz, Zöld bolygó, Járó föld, Emberek a természetben, Másfél-millió lépés Magyarországon, Zöld övezet, Gaia, Természetfilmek.

A Történelmi rovat (igaz, csak a mostoha sorsra jutott MTV/2-n) felújította a *Tudós-klubot*, megindította az *Akadémiai estéket*, a *Gyöngyök* sorozatot, valamint szervez és szerkeszt egyedi adásokat, tudósportrékat, vitaműsorokat. Az MTV/1-en rendszeresen a *Tv-Magiszter* jelentkezik. Talán bizakodhatunk abban, hogy a közszolgálati és a kereskedelmi funkciók és kötelezettségek további elrendeződésével párhuzamosan a legjobb tudományos műsorok fokozatosan átkerülhetnek az MTV/1-re.

A Duna TV-ben elindult, bár még nem stabilizálódott a havi *Magyar Tudomány*, amely az MTA (Enyedi György akadémikus, főszerkesztő és Szabó B. István PR-igazgató) konzultatív közreműködésével készül. Tervként felmerült már a heti 10 perces tudomá-

nyos híradó igénye, továbbá új, tudományos műsorok indítása, mint a *Magyar tudósok külföldön*, vagy a *Magyarország az ezredfordulón*, amely a Magyar Tudományos Akadémián folyó stratégiai kutatási programokról tudósítana folyamatosan, magazininformában.

A Magyar Rádióban megszilárdította a Kossuth adón méltán megbecsült pozícióját a *Mindennapi tudomány*, a *Szon-da*, a *Tudósfórum* és a *Tér-idő*. A *Gordiusz Műhely* nívós, színes műsorai (*Gordiusz plusz*, *Gordiusz Magazin*) a Petőfi adón kaptak helyet, hasonlóképp a *Zöld jelzés* című környezet- és természetvédelmi műsor. A Bartók adó tudományos műsorait szintén a Gordiusz Műhely készíti, ezek közül kiemelhető az *Eszencia*: a tudományos rovat gazdag műsorkínálatából válogató ismétel.

Természetesen a rádióadókon és a televíziókban is sok más műsorban, a *Gondolatjel-től* a *Mélyvíz* éjszakai, értelmiségi beszélgetéséig igen sok helyen jelenik meg a tudomány — s ha ez hitelesen, meggyőzően történik, az nem elsősorban a tudomány, nem is a média, hanem mindenekelőtt a társadalom, a közműveltség érdeke.

Megkérdeztük

Kővári Péter, a Magyar Televízió Rt. kulturális alelnöke, alelnöki teendői mellett 1998. februárjában megbízást kapott programigazgatóként az MTV2 műsorának vezetésére. Érdeklődésünkre az alábbi tájékoztatást adta:

„A fő célkitűzés, hogy a műholdra került kettős közszolgálati műsor a magyar kultúra értékeinek védelmében, közvetítésében játsszon fontos szerepet, segítse az ismeretterjesztést és az oktatást a maga eszközeivel.

Tenni szeretnénk azért, hogy minél többen láthassák ismét a műholdról érkező MTV2 műsorát, amelyből az egész Magyarország megismerését segítő műsorokat kaphat a néző. Emellett lehetőséget kívánunk teremteni arra, hogy a műholdas adás kihasználásával az európai országokba is eljusson a magyar alkotók, művészek, tudósok, vagy sportolók megannyi maradandó értéket jelentő műve, teljesítményének híre.

Még sokszínűbb válogatással szeretnénk megnyerni elsősorban azokat a nézőket, akik a televízióban is az értékesebb, maradandóbb alkotásokat keresik; figyelemmel kívánják kísérni nemzeti kultúránk erőfeszítéseit a nehéz anyagi körülmények között is.

Reméljük, hogy a közélet jelesei is átlátják, hogy a kereskedelmi televíziókkal együtt a médiapiacra csak olyan, valódi közszolgálati célkitűzésekkel működő MTV2 állhatja meg a helyét, amely élvezi a széles körű közvélemény támogatását, és nem az üzleti sikereket tekinti céljának. Erre mind a közönségnek, mind a kulturális életnek szüksége van, hiszen a közönséghez e médium nélkül az alkotások sokasága aligha jutna el, pedig örömdetesen sok alkotás kéri a nyilvánosságot.

Az MTV2 — a nemzeti főadó: az MTV1 műsorával harmóniában — jó együttműködést kíván kialakítani a határainkon innen és túl magyarosághoz szóló Duna Televízióval is.

Az MTV2 hivatásának betöltését a kulturális életért tenni akarók összefogásával szeretné elérni.

A változás tehát éppen a kultúra lehetőségeinek további bővítését célozza, miközben az adófizető állampolgárok pénzével még fegyelmezettebben kell gazdálkodnunk. Ehhez kérjük a közszolgálatot komolyan támogatók segítségét.”

SZ. B. I.

9.10: Magyar Tudomány
Természeti- és társadalomtudományi magazin (35')

9.50: A világegyetem enciklopédiája
Magyar sportfilm

13.45: A tudomány hullámhosszán

HAGYAR TELEVÍZIO

22.50: Akadémiai esték
A magyar tudomány nagy teljesítményei, színvonala - hál a Nobel-díjasainknak... Harder-díjasainknak, de még a matematikai olimpiákon kiváló teljesítményt nyújtó diákjainknak is -- jól ismert a világ... nál kevésbé...

22.15: Akadémiai esték
A parlament 1998-os határozata kimondja, hogy hazánkban a tudománynak kiemelt fontosságot kell biztosítani. Mit jelent ez a hétköznapiakban?

5. IMON Y

SZEMÉLYI HÍREK

TUDOMÁNY DOKTORAI LETTEK (1997. július 1–1998. január 26.)

ALEXANDER GÁBOR: Üvegkapillaris gázkromatográfia. A kolonnakészítés új módszerei. A kapillaris gázkromatográfia alkalmazása néhány szerves geokémiai probléma megoldására. Bb.: 23. Kémiai Szakbizottság; opponensek: Kremmer Tibor, Szepesy László, Balla József; 100%.

ANDÓ MIHÁLY: A Tisza folyó vízjárásának hidrológiai, geográfiai, geológiai és környezet-technikai összetevői. Bb.: Kozák Miklós, Hock Béla, Reimann József, Somogyi Sándor, Szabó József, Vágás István; opponensek: Lovász György, Szesztay Károly, Zsuffa István; 77%.

BÉRES IMRE: Ökológiai tényezők hatása néhány egyéves gyomnövény szaporodási stratégiájára és a gyomszabályozás lehetőségei. Bb.: Bocz Ernő, Mikulás József, Györffy Béla, Antal József, Berzsenyi Zoltán, Menyhért Zoltán, Pethő Menyhért; opponensek: Kovács Margit, Terpó András, Radics László; 100%.

BRÓDY MIHÁLY: Lexico-Logical Forum: A Radically Minimalist Theory. Bb.: Róna-Tas András, Maleczki Márta, Korponay Béla, Deme László, Kövecses Zoltán, Varga László; opponensek: Kenesei István, Kertész András, Giampalo Salvi; 100%.

DÁVID GÉZA: Török közigazgatás Magyarországon. Bb.: Székely György, Ágoston Gábor, Péter Katalin, Rácz István, Barta János, Engel Pál; opponensek: Szakály Ferenc, R. Várkonyi Ágnes, Hegyi Klára; 94%.

HAJDÚ MIHÁLY: A magyar személynevek középmagyar kori története (1526–1770). Bb.: Székely György, Büky Béla, Gregor Ferenc, Kristó Gyula, Szabó József, Szende Tamás, Hoffmann István; opponensek: Deme László, Mező Anarás, Nyirkos István; 95%.

HALMAI GÁBOR: A kifejezés szabadsága. Bb.: Rácz Attila, Kukorelli István, Bihari Mihály, Tamás András, Révész Tamás; opponensek: Földesi Tamás, Szamel Lajos, Bragyova András; 100%.

KELEMEN ZSOLT: Szövetragasztásos és plasztikai sebészeti módszerek kiterjesztése: GRF ragasztó a szájsebészetben és helyreállító műtétek a külső nemiszerveken. Bb.: Ihász Mihály, Simon Zsolt, Gáti István, Csata Sándor, Magasi Péter, Pintér József, Scultéty Sándor; opponensek: Furka István, László János, Szabó György; 90%.

KISS ENDRE: Literatur und Literaturtheorie des negativen Universalismus. Bb.: Nagy Péter, Széll Zsuzsa, Kulcsár Szabó Ernő, Fried István, Tabajdi Csaba, Tamás Attila, Poszler György; opponensek: Vajda György Mihály, Valkó György, Bernáth Árpád; 60%.

KÓNYA JÓZSEF: Határfelületi reakciók vizsgálata radioaktív nyomjelzéssel. Bb.: Vértess Attila, Homonnay Zoltán, Braun Tibor, Kiss István, Solymosi József, Szabó Elek, Csővári Mihály; opponensek: Berei Klára, Dékány Imre, Szirtes László; 81%.

MEZEY GÉZA: Klinikai gyógyszerészet; a gyógyszeralkalmazás új dimenziói. Bb.: Rácz István, Plachy János, Hernádi Ferenc, Satory Éva, Stenszky Ernőné, Szász György, Selmeczi Béla; opponensek: Gergely Judit, Kedvessy György, Nikolics Károly; 91%.

NAGY JÁNOS: A talajművelés, a műtrágyázás, a tőszám és az öntözés hatásának értékelése a kukorica termésére. Bb.: Györffy Béla, Jolánkai Márton, Csermely Jenő, Németh János, Szundy Tamás, Kádár Imre, Ragasits István; opponensek: Debreczeni Béláné, Antal József, Berzsenyi Zoltán; 100%.

PODANI JÁNOS: Kutatások a többváltozós módszerek biológiai alkalmazásának területén. Bb.: Précseyi István; Eory Ajándok, Daróczy Zoltán, Gyires Béla, Tusnády Gábor, Vida Gábor, Koch Sándor; opponensek: Lábos Elemér, Tóthmérész Béla, Izsák János; 86%.

SZÉKELY LÁSZLÓ: Fák és evolúciós fák. Bb.: T. Sós Vera, Sali Attila, Katona Gyula, Tusnády Gábor, Ádám András, Füredi Zoltán, Győri Ervin; opponensek: Bárány Imre, Gyárfás András, Fred Roberts; 90%.

SZ. JÓNÁS ILONA: Az erőszak megnyilvánulási formái és irodalmi reflexiói a XVI. század második felében. Bb.: Kubinyi András, Hegyi Klára, Engel Pál, Barlay Ö. Szabolcs, Kulcsár Péter, R. Várkonyi Ágnes, Szabics Imre; opponensek: Bitskey István, H. Balázs Éva, Péter Katalin; 79%.

SZIRMAI VIKTÓRIA: A környezeti érdekek érvényesülését meghatározó társadalmi és politikai mechanizmusok Magyarországon. Bb.: Láng István, Böhm Antal, Andorka Rudolf, Frajka Béla, Farkas János, Kindler József, Persányi Miklós; opponensek: Beluszky Pál, Kolosi Tamás, Szabó Máté; 95%.

TÓTH MIKLÓS: Kártevő lepkék feromonjainak szerkezetazonosítása és a szerkezeti sajátosságok alkalmazása mikroevolúciós folyamatok tanulmá-

nyozásában. Bb.: Sáringer Gyula, Kuroli Géza, Szántay Csaba, Gozmány László, Maróti Mihály, Nyéki József, Seprős Imre; opponensek: Papp László, Bogárn Sándor, Mészáros Zoltán; 100%.

TÜSKÉS GÁBOR: a XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádas János). Bb.: R. Várkonyi Ágnes, Hargittay Emil, Bíró Ferenc, Kulcsár Péter, Varga Imre, Glant Tibor, Galavics Géza; opponensek: Bitskey István, Kilián István, Péter Katalin; 100%.

VOJTILLA GYULA: Forrástanulmányok az ókori ind földművelés történetéhez. Bb.: Borzsák István, Molnár Ádám, Ritoók Zsigmond, Róna-Tas András, Maróth Miklós, Balogh András, Major István; opponensek: Ecsedy Ildikó, Vekerdí József, Karsai György; 80%.

MTA DOKTORAI LETTEK (1997. július 1–1998. január 26.)

BALÁZS MIHÁLY: Teológia és irodalom. Az Erdélyen kívüli antitrinitarizmus kezdetei. Bíráló bizottság (a továbbiakban: Bb.): Kulcsár Péter, Ács Pál, Bitskey István, Horváth Iván, Kovács Sándor Iván, Vizkelety András, Hargittay Emil; opponensek: Szakály Ferenc, Péter Katalin, Pirnát Antal; 100%.

FEHÉR MIKLÓS: Kismolekulák spektroszkópiája infravörös lézerekkel és szerkezetmeghatározása ab initio számításokkal. Bb.: Mayer István, Bertóti Imre, Inczedy János, Náray-Szabó Gábor, Tilles Ferenc, Szepes László, Kubinyi Miklós; opponensek: Fogarasi Géza, Mink János, Nemes László; 95%.

GALÁCZ ANDRÁS: A Mecsek-hegység bath képződményeinek biosztratigráfiája és ammonites-faunájának kiértékelése. Bb.: Bárdossy György, Vörös Attila, Nemezc Ernő, Hámor Géza, Jámbor Áron, Kedves Miklós, Molnár Béla, Császár Géza; opponensek: Haas János, Kordos László, Nagy Elemér; 100%.

IMRE LÁSZLÓ: Epikus műfajok létformája a XIX. századi magyar irodalomban. Bb.: Németh G. Béla, Szajbély Mihály, Csetri Lajos, Kenyeres Zoltán, Mezei Márta, T. Erdélyi Ilona, Wéber Antal, Bodnár György; opponensek: Dávidházi Péter, Szili József, Nagy Miklós; 100%.

KESZLER BORBÁLA: A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig. Bb.: Deme László, Hessky Regina, Benkő Loránd, Borzsák István, Gósy Mária, Mező András, Nyomárkay István, Vizkelety András, Bollók János, Máta Mária; opponensek: E. Abaffy Erzsébet, Békési Imre, S. Hámori Antónia; 100%.

KODOLÁNYI JÁNOS: Urálistizikai etnológiai tanulmányok. Bb.: Hajdú Péter, Selmezi Kovács Attila, Bereczki Gábor, Dankó Imre, Kisbán Eszter,

Kósa László, Vértés Edit, Voigt Vilmos, Paládi-Kovács Attila, Szabadfalvi József; opponensek: Andrásfalvy Bertalan, Balassa Iván, Csilléry Klára; 100%.

NAGY LÁSZLÓ: Szénhidrátok és származékaik fémkomplexeinek egyensúlyi viszonyai és lokális szerkezete. Bb.: Körös Endre, Speier Gábor, Kálmán Alajos, Bazsa György, Brücher Ernő, Nagypál István, Noszal Béla; opponensek: Gaizer Ferenc, Simándi László, Sóvágó Imre; 91%.

NÉMETH TAMÁS: Talajaink szervesanyag-tartalma és nitrogén-forgalma. Bb.: Láng István, Györffy Béla, Jolánkai Márton, Vermes László, Bocz Ernő, Fekete József, Győry Dániel, Menyhért Zoltán; opponensek: Filep György, Máté Ferenc, Ruzsányi László; 100%.

PÁLFY PÉTER PÁL: Csoportok és hálók. Bb.: Fried Ervin, Czédli Gábor, Babai László, Győry Kálmán, B. Szendrei Mária, Bódi Béla, Szász Gábor, Szép Jenő, Corradi Keresztély, Szigeti Jenő; opponensek: Csákány Béla, Schmidt Tamás, Szendrei Ágnes; 100%.

SIMON KÁLMÁN: Térkémi problémák felderítése röntgendiffrakcióval. Bb.: Pálkás Gábor, Huszthy Péter, Fülöp Ferenc, Kucsman Árpád, Löw Miklós, Ruff Ferenc, Rozsonai Béla, Schults György; opponensek: Hajós György, Pokol György, Sohár Pál; 100%.

TVERDOTA GYÖRGY: A komor föltámadás titka. (A József Attila-kultusz születése.) Bb.: Németh G. Béla, Görömbei András, Poszler György, Dávidházi Péter, Kabdebó Lóránt, Kenyeres Zoltán, Erős Ferenc, Szőke György, Stoll Béla; opponensek: Horváth Iván, Szigeti Lajos Sándor, Tamás Attila; 100%.

UDVARI ISTVÁN: A Mária Terézia korabeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kéziratos dokumentumai (Szepes és Zemplén vármegyék). Bb.: Kiss Lajos, Medve Zoltán, Banczerowski Janusz, H. Tóth Imre, Krékit József, Nyomárkay István, Péter Mihály, Dezső László, Pete István, Zoltán András; opponensek: Niederhauser Emil, Gregor Ferenc, Király Péter; 95%.

VARGA LAJOS: Garami Ernő (Politikai életrajz). Bb.: Hajdu Tibor, Gergely Jenő, Borsányi György, Erényi Tibor, Izsák Lajos, Jemnitz János, Sipos Péter; opponensek: Litván György, L. Nagy Zsuzsa, Mucsi Ferenc; 94%.

VÓROS ATTILA: Magyarország júra brachiopodái. Faunafejlődés és paleobiogeográfia a Tethys nyugati részén. Bb.: Géczy Barnabás, Kordos László, Meskó Attila, Hámor Géza, Jámbor Áron, Kedves Miklós, Németh Varga Zoltán, Monostori Miklós; opponensek: Báldi Tamás, Haas János, Nagy Elemér; 100%.

HIRBEGAZÍTÁS

Hírmagazinunk 1997/2. számában (53–54. p.) közzétettük az 1997. április 1–június 30. között tudományos fokozatot szerzett kutatók listáját. Adminisztratív hiba folytán a tudományok doktora fokozatot és az MTA doktora címet elnyerő személyeket közös listán szerepeltettük. A hibáért elnézést kérünk. A Doktori Tanács kívánságára az alábbiakban a pontos adatokat közöljük. Terjedelmi korlátok miatt a bíráló bizottság és az opponensek névsorát itt elhagytuk, azt az eredeti listában az érdeklődők megtalálhatják. (A szerk.)

A tudomány doktori lettek
(1997. április 1–1997. június 30.)

CZIFFER ENDRE: Szemléletváltozások a külső csontrögzítésben

FARKAS GYULA: Langerhans szigetek in vitro vizsgálata és klinikai transzplantációja: lehetőség a diabetes mellitus gyógyítására

GASZNER PÉTER: Az affektív betegségek komplex elemzése. (A mania nozológiájáról. Pszichofarmakológiai vizsgálatok. A szülői magatartás kutatása.)

JAKAB FERENC: A humán májsebészet keringési vonatkozásai

KEMENCZEI TIBOR: A Kárpát-medence keleti kapcsolatai a Kr. e. 8. században

KISS ANTAL: II. típusú restrikciós endonukleázok és modifikációs metiltranszferázok klónozása és vizsgálata

LAKOSI LÁSZLÓ: Stabil atommagok izomerejeinek fotogerjesztése a 70 keV–50 MeV energiatartományban

MISKOLCZY AMBRUS: Amikor egy mítosz születik... (Egy román népballada útja Sovejától Párizsig és vissza. Fejezetek 150 esztendő román eszméletéből.)

MOHAMED FATHY KOTKATA: Transports and structural properties of non-crystalline chalcogenide semiconductors

MÁNDI YVETTE: A természetes citotoxicitás és a citokin termelés modulációja

NAGY FERENC: A fény és a cirkadián ritmus által szabályozott génkifejeződés molekuláris törvényszerűségei növényekben.

ÓSAPAY GYÖRGY: Biológiaiailag aktív, rögzített konformációjú peptidok és peptidmimentumok tervezése, szintézise és biológiai vizsgálata

PAULIN FERENC: Szinkódolt doppler vizsgálatok szerepe az újszülöttek méhen belüli sorvadásának diagnosztikájában és a neonatális eredmények javításában

RADICS LAJOS: Oldatfázisú szerves molekulák szerkezete a magrezonancia spektroszkópia tükrében

SZABÓ ANTAL: Célzott laboratóriumi vizsgálatok és diagnosztikus értékük gyermekkori vesebetegségekben

SZAJÁNI BÉLA: Szilárd-fázisú biokatalizátorok

SZEBENI ÁGNES: Szövetekvivalens fantomok alkalmazása a klinikai orvosi ultrahang-diagnosztikában

SZEBERÉNYI JÓZSEF: Ras fehérjék szerepe NIH 313 sejtek mitogén reakciójában és PC12 sejtek neuronális differenciációjában

VÉKÁSSY LÁSZLÓ: Complex treatment for stutterers

Az MTA doktori lettek
(1997. április 1–1997. június 30.)

ERDŐHELYI ANDRÁS: A szén-dioxid. A metán és az etán katalitikus átalakítása

FETTER JÓZSEF: Kondenzált és izolált, továbbbi heterociklust is tartalmazó béta-laktám-származékok szintézise

HORVÁTH LÁSZLÓ: Tenyésztett halaink szaporítása és szaporodásbiológiája

MARGITFALVI JÓZSEF: Új megközelítések váz- és hordozós fémkatalizátorok előállítására, módosítására és modellreakciókban történő vizsgálatára

MONOSTORI MIKLÓS: Ostracodák mint az őskörnyezeti rekonstrukció eszközei

MÓRA LÁSZLÓ: A hazai tudományos kémia megalapítói

SZABÓ JÓZSEF: A csuszamlások szerepe a magyarországi tárgyak geomorfológiai fejlődésében

TAKÁCSNÉ NOVÁK KRISZTINA: A lipofilitás összefüggése a kémiai szerkezettel és a protonált-sággal (amfoter) gyógyszervegyületek körében

OSZTÁLYOK ÉS INTÉZETEK HÍREI

1997. október vége–1998. február 20.

TERÜLETI BIZOTTSÁGOK HÍREI

Debreceni Akadémiai Bizottság

1997. december 11. A DAB-székházban a Debreceni Orvostudományi Egyetem Tudományos Bizottságának rendezésében került sor a Szabó Gábor akadémikus tiszteletére rendezett emlékülésre.

Pécsi Akadémiai Bizottság

1997. november 19. Pécssett (PAB-székház) tanulmányok alapján tekintették át a magyar szőlő-termesztés és borászat legfontosabb kérdéseit, részletesen taglalva a dél-dunántúli körzet fejlesztési lehetőségeit.

1998. január 26–27. Az MTA PAB székházában zajlott az „INCO-Copernicus” nemzetközi program 1997. évi munka- és az 1998. évi programbeszámolója. A tanácskozást a PAB spektroszkópiai és kvantumkémiai munkabizottsága, a POTE Biofizikai Intézete, valamint a POTE Központi Kutató Intézete szervezte. A rendezvényen hazai külföldi szakemberek angol nyelvű beszámolóit hangzottak el.

Veszprémi Akadémiai Bizottság

A VEAB 1998-tól kezdve évente pályázatot hirdet az ÉV KUTATÓJA cím elnyerésére, amelyet a természettudományok és matematika, az élettudományok, valamint a társadalomtudományok területén 1–1 arra méltó szakember kaphat meg, az elmúlt tíz év alatt végzett magas színvonalú és eredményes tudományos munkássága alapján. A kitüntetéshez a VEAB Tudományos Alapítványa egyéves ösztöndíjat biztosít. A kitüntetés adományozására minden évben a Magyar Tudomány Napjához kapcsolódik, első ízben 1998. november elején kerül sor érem és oklevél átadására.

A kitüntetés átvétele alkalmából a kitüntetettek kb. félórás nyilvános szakmai előadás tartanak, amelyben összefoglalják a pályázatuk alapját képező legfontosabb kutatási eredményeiket.

Elnyerheti a címet minden olyan, a 45. életévét a pályázat benyújtásakor még be nem töltött szakember, aki a VEAB működési területén dolgozik, és aki a megelőző tíz év alatt

- referált szakfolyóiratokban, eredményeit megfelelő számú és értékű szakcikkekben publikálta, vagy
- eredményeire szabadalm(ak)at kapott,
- és akinek publikált eredményeit a pályázótól független szerzők hivatkozásaikkal elismerték, ami

által azok beépültek a hazai és nemzetközi tudományosságba, illetve fejlesztő kutatás esetén alkalmazásra kerültek.

A felsorolt kritériumok teljesülését 5-5 tagú zsűrik bírálják el, amelyeknek vezetését a VEAB három tudományterületét képviselő alelnökök látják el. A zsűrik tagjait az alelnökök évente kéri fel a VEAB elnökének egyetértésével.

A pályázatokat a megadott szempontok alapján kell személyesen vagy postán át benyújtani a VEAB szervező titkárához (dr. Szabó Márta, Veszprémi Akadémiai Központ, 8200 Veszprém, Vár u. 37.). A cím odaítéléséről a bíráló bizottságok javaslatai alapján a VEAB elnöksége dönt. A döntésről a kitüntetetteket a VEAB elnöke szeptember 30-ig értesíti.

Az első pályázatok beadási határideje: 1998. március 31.

OSZTÁLYOKTÓL BEÉRKEZETT HÍREK

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

1997. november 24. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, valamint a Filozófiai és Történettudományok Osztálya az MTA székházának II. emeleti üléstermében kerekasztalvitát rendezett Róna-Tas András: A honfoglaló magyar nép című könyvéről. A vitát Kosáry Domokos akadémikus vezette. A vita felkért résztvevői: Benkő Loránd, Bóna István, Engel Pál akadémikusok, Fodor István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Hofer Tamás, a Néprajzi Múzeum főigazgatója, és Vásáry István egyetemi tanár.

Matematikai Tudományok Osztálya

1997. november 19. Makkai Mihály, az MTA külső tagja „A kategóriaelmélet szerepe a matematika megalapozásában” c. székfoglaló előadása. (A Kanadában élő Makkai az algebrai logika, a modell-elmélet, és a kategóriaelmélet területén világvízszenyvatban vezető szaktekintély.)

Agrártudományok Osztálya

1997. november 10. „A szélén szerepe a környezetben és egészségvédelemben” címmel az MTA Agrártudományok Osztálya, Kémiai Tudományok Osztálya Mikroelem Munkabizottsága és a Magyarországi Református Egyház Bethesda Gyermekkórháza szervezésében az MTA „Magyarország az

ezredfordulón” Stratégiai Kutatási Program keretén belül, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság támogatásával volt az első, csak szelénkutatással foglalkozó kongresszus hazánkban.

1997. november 25. Felolvasó ülés, melyen Fésüs László, az Állatnemesítési, Állattenyésztési és Takarmányozási Tudományos Bizottság elnökhelyettese áttekintette a háziállat-populációkban alkalmazott szelekciós módszereket és azok hatáseit, illetve mellékhatásait.

Műszaki Tudományok Osztálya

1997. november 11. A Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Kar Vasbetonszerkezetek Tanszéke és az MTA Műszaki Tudományok Osztálya megemlékező ülést tartott dr. Bölcsei Elemér egyetemi tanár, a tanszék alapítója, az MTA levelező tagja születésének 80. évfordulója alkalmából. Az ülést dr. Kaliszky Sándor, az MTA rendes tagja nyitotta meg, előadást dr. Farkas György, dr. Mistéthy Endre és dr. Hegedűs István tartottak.

Kémiai Tudományok Osztálya

1997. november 7. Az MTA Szerves és Biomolekuláris Kémiai Bizottsága úgy határozott, hogy fel eleveníti a „Bruckner-termi előadások” hagyományát. A bizottság a Peptidkémiai Munkabizottsággal és az MKE-vel közös rendezésben tartotta meg az előadássorozat első rendezvényét, amelyen Bajusz Sándor a kémiai tudományok doktora (Gyógyszerkutató Intézet Kft.), Véralvadásgátló peptidek” címmel és Sass Géza az orvostudományok doktora „A vérékenység terápiás problémái” címmel tartott előadást.

1997. november 18. Az Analitikai Kémiai Bizottság szervezésében került sor a környezet-analitika korszerű módszereit bemutató előadói ülésre. A rendezvényen a környezetvédelem illetékes szakemberei is részt vettek.

1997. november 25. Felolvasó ülés. Fenyő Zsolt, a kémiai tudományok doktora (BME Vegyipari Műveletek Tanszék) „Környezetközpon t u folyamat szintézis a műszaki kémiában” c. előadása ismertette a környezetközpon t u kémiai folyamatintegráció kialakult elveit, eredményeit és kutatási irányait. — Novák Lajos, a kémiai tudományok doktora (BME Szerves Kémiai Tanszék) „Új átrendeződi re akciók” c. előadása a természetes anyagok és enzim gátlók szintézise kapcsán feltárt új szigmatróp átrendeződi re akciók néhány képviselőjét mutatta be.

1997. december 8. „A magyar nemzet stratégiai alternatívái. Tudomány a társadalom szolgálatában. A XXI. század technológiáinak természettudományos megalapozása” c. rendezvénysorozat első rendezvényeként ankét a „Magyar gyógyszerkutatás: az alapoktól a kockázati tőkéig” címmel. Előadást tar-

tott: Hermecz István (CHINOIN Gyógyszer és Vegyészeti Termékek Gyára Rt.): Gyógyszerkutatás az alapoktól a kockázati tőkéig; Vas Ádám (Richter Gedeon Rt.): Klinikai vizsgálatok helye a gyógyszeripari K+R-ben; Blaskó Gábor (EGIS Gyógyszergyár Rt.): Gyógyszerszertörzskönyvezési feladatok, az ellenőrzött termelés és fejlesztés; Szántay Csaba (BME, Szerves Kémia Tanszék): A Budapesti Műszaki Egyetem és a gyógyszeripar kapcsolata; Hajós György (MTA Központi Kémiai Kutatóintézet): Az MTA hozzájárulása a gyógyszeripar fejlődéséhez címmel.

1997. december 17. Felolvasó ülés. Hollósi Miklós, a kémiai tudományok doktora (ELTE Szerves Kémiai Tanszék) „A peptid kémiától a szerkezeti biológiáig”; Szeifli József, a kémiai tudományok doktora (CYCLOLAB) „A ciklodextrin zárvány komplexei” (elmélet és gyakorlat).

1997. december 18. A Novicardin Díjat néhai Králik Lajos drogistamaster hagyatékából alapította és gondozza 1984 óta a Magyar Tudományos Akadémia. A díjjal felváltva tüntet ki orvost, biológust, ill. kémikust a kuratórium. 1997-ben a díjat dr. Szende Béla, a SOTE I. Patológiai és Kísérleti Rákkutató Intézet egyetemi tanár-igazgatója kapta. Szende professzor munkásságának középpontjában az aminósavak és a peptidek hatásának kutatása áll. Elsőként mutatott rá az irodalomban arra, hogy ezek a peptidek a programozott sejthalál fokozott indukálása révén fejtik ki hatásukat a daganatsejtekben található receptorokon keresztül.

1997. december 18. Kiosztották a Zemplén Géza-díj I. és II. („ifjúsági”) fokozatát, amellyel a legkiválóbb szerves kémiai eredményeket jutalmazták az alapítók. A fődíjjal 1997-ben Tömösközi Istvánt, az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének tudományos tanácsadóját jutalmazta a kuratórium. Tömösközi doktor munkásságának két területen elért eredményeit díjazták: a prosztaglandinok és az oligonukleotidok monotiofoszfát származékainak az előállítását és átalakítását. Az ún. Ifjúsági Díjat a kuratóriumi döntés dr. Bozó Évának, a Gyógyszerkutató Intézet Kft. tudományos főmunkatársának ítélte oda.

1998. január 13. Felolvasó ülés. Gucci László, a kémiai tudományok doktora (KK Izotóp és Felületkémiai Intézet) „Kétfémes katalízis: felületszerkezet – reakcióképesség”; Mink János, a kémiai tudományok doktora (VE Analitikai Kémiai Tanszék, KK Izotóp és Felületkémiai Intézet) „A fém-szenkötés természete”; Simándi László, a kémiai tudományok doktora (KK Kémiai Intézet) „Sztóchiometrikus és katalitikus oxidációk fémkomponensekkel”; Sohár Pál, a kémiai tudományok doktora (ELTE Általános és Szervetlen Kémiai Tanszék) „Heterociklusok szerkezetfelderítése spektroszkópiai módszerekkel” címmel tartottak előadást.

1998. február 17. Felolvasó ülés. Horvai György, a kémiai tudomány doktora (BME Kémiai Informatikai Tanszék) „Határfelületi szelektivitás – modellek és kísérletek”; Novák Béla, a biológia tudományok kandidátusa (BME Mezőgazdasági Kémiai Technológiai Tanszék) „Sejtszaporodás és reakciókinetika” c. előadása hangzott el.

Biológiai Tudományok Osztálya

1997. december 18. Az MTA nagytermében A Biológiai Tudományok Osztálya és az ELTE Összehasonlító Élettani Tanszéke ünnepi ülést rendezett a tanszék megalakulásának 30. évfordulója alkalmából.

Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya

1997. december 18. Pécsen, az európai integrációról, keleti bővítésről és a magyar regionális politika továbbfejlesztéséről szerveztek vitautulást.

Vállalkozás- és Kisvállalat-kutatási Munkabizottságot hozott létre a nemzetközi példák nyomán az MTA Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának hat tudományos bizottsága — az Ipargazdasági, a Közgazdaság-tudományi, a Munkatudományi, a Regionális Tudományos, a Szociológiai és a Vezetés- és Szervezéstudományi Bizottság. Programjában az információcsere, az együttműködés mellett a nemzetközi kapcsolatok erősítése szerepel.

1997. december 31-ével az MTA Ipar- és Vállalatgazdaság Kutató Intézete mint önálló jogi személy megszűnt, s beolvadt a Közgazdaság-tudományi Intézetbe, amely Közgazdaság-tudományi Kutatóközpont néven működik tovább. Az akadémia elnöke a kutatóközpont igazgatójának Koltay Jenőt, a volt Közgazdaság-tudományi Intézet igazgatóját nevezte ki.

INTÉZETEK TŐL ÉRKEZETT HÍREK

Filozófiai Intézet

1998. február 2–3. „Az európai egyetem funkcióváltozása” címmel tudományos konferenciát rendezett az intézet Társadalomfilozófiai Kutatócsoportja. Elhangzott előadások: Tóth Tamás: Egyetem-projekt a Filozófiai Intézetben; Ferencz Sándor: A városi és kolostori iskoláktól az első egyetemekig; Redl Károly: A „fakultások vitájának” előtörténetéhez; Borbély Gábor: A „Scientia Okamica” és a nominalista tradíció egysége az európai egyetemen; Szögi László: Az európai egyetem több fejlődéstendenciái a 16–19. században; Palló Gábor: Egyetem és tudós-zseni — a magyarországi eset; Fábr György: Tudománykép és felsőoktatási alternatívák Magyarországon a rendszerváltozás időszakában; Tóth Tamás: A napóleoni egyetemtől a humboldti egyetemig; Endreffy Zoltán: A katolikus egyetemről; Nyíri Kristóf: A virtuális egyetem felé: a Uniworld-projekt. A konferencia anyaga néhány héten belül az Interneten, az intézet homepage-én hozzáférhető lesz, s könyv formájában is megjelenik.

Földtudományi Kutatóközpont Geokémiai Kutatólaboratóriuma

1997. november 6–7. A Kárpát-Balkán Geológiai Asszociáció (CBGA, a Nemzetközi Földtani Unió egyik regionális tagszervezete) *Metamorf Kőzettani Bizottságának munkáulását* az MTA Geokémiai Kutatólaboratóriuma és az MTA Geokémiai, Ásványtani és Kőzettani Tudományos Bizottság rendezte meg. A 13 külföldi és 7 magyar résztvevő előadásaiban ismertette a térség metamorf fejlődéstörténetére vonatkozó legújabb eredményeket, közös kutatási tervet dolgozott ki (új metamorfit térkép szerkesztése) és előkészületeket tett a CBGA 1998. évi kongresszusának szervezésére.

1997. november 13. A GKL „A föld- és környezettudományok szerepe történeti örökségünk megőrzésében” című konferenciája. Célja a hazai ásványkőzettani-geokémiai kutatási módszerek műemlékvédelmi, muzeológiai és régészeti alkalmazásainak bemutatása volt. Az összejevetel során 13 előadás hangzott el 52 kutató részvételével. Egyes előadások kivonata az interneten is megtekinthető (www.kfki.hu/cheminfo/hun/olvaso/geokem/index.html).

Az MTA Természet tudományi Kutatólaboratóriumok (MTA TTKL) megszűnésével a *Geokémiai Kutatólaboratórium* az 1998. január 1-jén létrehozott *Földtudományi Kutatóközpont* keretein belül folytatja tevékenységét.

Közgazdaság-tudományi Intézet

A Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem (BKE) és a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság-tudományi Intézete (MTA KTI) együttműködési megállapodást kötött. A megállapodás szerint az MTA KTI munkatársai fokozottan vesznek részt a BKE oktatási tevékenységében, elsősorban a posztgraduális képzésben. A felek ezen megállapodással kezdeményezik az MTA KTI kihelyezett tanásképpé minősítését. A megállapodás öt évre szól.

Művészettörténeti Kutatóintézet

1997. november 25. A Collegium Artium vitaműhely keretében hangzott el Beke Zsófia „A felülnézet képzőművészeti ábrázolásának sajátos aspektusai és meghatározása” című előadása az intézet tanácstermében.

1998. január 28. Brüsszelben vette át Dávid Ferenc művészettörténész (az MTA MKI tudományos főmunkatársa) az Europa Nostra (Association for the protection and enhancement of Europe's architectural and natural heritage) 1997. évi nagydíját a budapesti Új Színház (VI. Paulay u. 35., egykori Parisiana mulató) rekonstrukciójáért építész partnereivel, König Tamással és Wagner Péterrel együtt. A nemzetközi díj a műemlék- és természetvédelem területén a legfontosabb nem kormányzati kitüntetés.

Regionális Kutatások Központja (Pécs)

1997. november 17. Az MTA „Magyarország az ezredfordulón” stratégiai kutatási program területfejlesztési alprogramja keretében „A területfejlesztés új tervei és a közigazgatás” címmel szűk körű szakmai értekezletet tartottak az RKK Dunántúli Tudományos Intézetében.

1997. december 3. Az MTA Regionális Kutatások Központja és a City Menedzser Önkormányzati Vagyongazdálkodási Tanácsadó Kft. nemzetközi konferenciát rendezett Szolnokon. Az Akadémia részéről Horváth Gyula főigazgató, Süli-Zakar István tudományos csoportvezető, Szoboszlai Zsolt kutatási igazgató és Csefkő Ferenc ügyvezető igazgató tartottak előadást a területfejlesztés rendszerének tapasztalatairól.

1997. december 4–5. Az MTA RKK és az Institut für Ökologische Raumentwicklung (Drezda) „A Duna menti régió területfejlesztési problémái” címmel nemzetközi konferenciát rendezett Budapesten. Célja a területfejlesztéssel foglalkozó kelet-közép-európai kutatóhelyek és műhelyek egymás közti, valamint a tudományos intézmények és a területfejlesztésért felelős központi szervek közti párbeszéd elmélyítése, továbbá konkrét, tudományos igényű európai területfejlesztési elképzelések kidolgozása.

MTA KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet

1997. október 23–28. Az MTA KFKI SZFKI Folyadékkristály Osztályának szervezésében került megrendezésre a „Patterns, Non-Linear Dynamics and Stochastic Behaviour in Spatially Extended, Complex Systems (PNS '97)” c. nemzetközi konferencia Budapesten, az MTA székházában. A konferencia, amely a témakörben két évente kerül megrendezésre, egyúttal két európai TMR Network éves munkatalálkozójaként is szolgált. A tudományos program 53 szóbeli előadásból állt. A konferencia előtti napon a 22 országból érkezett 200 résztvevő (közöttük 16 magyar) bevezető (tutorial) előadásokon ismerkedhetett meg a rendezvény néhány főbb témájával.

KFKI Atomenergia Kutató Intézet

1997. november 28. A KFKI Atomenergia Kutató Intézet a ZR-6 reaktor elindításának 25 éves évfordulóját ünnepelte. Az ünnepségen 16 külföldi és 35 magyar résztvevője volt. (A ZR-6 a VVER típusú atomerőművi reaktorok, amilyen a négy paksi blokk is, nukleáris modelljeként szolgált és alkalmat adott reaktorfizikai mérések végzésére. A kísérleti program tizennyolc éve során 350 különböző konfigurációt sikerült megvizsgálni, az eredményeket egy mintegy tízmillió elemű adatbázis tartalmazza. Az eredmények egy része belekerült az OECD 1996-ban publikált benchmark könyvébe (International Criticality Safety Benchmark Experiments), amely CD-n és az interneten is hozzáférhető.

SZBK Genetikai Intézet

1998. január 18–21. A Magyar Biológiai Társaság Sejt- és Fejlődésbiológiai Szakosztályának évi rendes kongresszusát a Szegedi Biológiai Központ kutatói (Deák Ferenc, Kiss István, Venetianer Anikó) rendezték az SZBK-ban. Az immár hatodik alkalommal megrendezett kongresszuson a sejtbiológia mintegy 150 hazai kutatója vett részt. A plenáris nyitó előadást dr. Oláh Edit professzor tartotta „Örökletes daganatok molekuláris biológiája” címmel. A kongresszus alkalmával 17 hazai és külföldi cég képviselői állították ki a kutatást segítő műszereiket és vegyszereiket.

Történettudományi Intézet

1998. február 16. A Történettudományi Intézet megemlékezett Ránki György halálának 10. évfordulójáról. Ránki György tudományos és tudomány-szervezői tevékenysége, igazgató-helyettesi majd igazgatói munkája meghatározó szerepet játszott abban, hogy az intézet a magyar történettudomány széles körű nemzetközi elismertségű központi műhelyként működik. A megemlékezésen Glatz Ferenc, az MTA elnöke bejelentette, hogy fiatal történészek munkájának támogatására az MTA Ránki György Alapítványt hozott létre. Február 19-én az MTA elnöke és az intézet képviselői megkoszorúzták Ránki György sírját. Az intézet júniusban fiatal kutatók konferenciájával adózik Ránki György emlékének.

Világgazdasági Kutató Intézet

1997. november 14–15. Az intézet és a TEPSA (Trans European Policy Studies Association) közös konferenciája Budapesten az EU-bővítés költségvetéséről.

1997. november 27. Az Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Intézet, a Világgazdasági Kutatóintézet és a Le Centre d'Observation Économique de la Cambre de Commerce et d'Industrie de Paris kerekasztalvitát rendezett „Az Európai Unió és a Visegrádi Csoport államainak gazdasági kapcsolatai”, illetve „A magyar és az európai energiapolitika” címmel, magyar és francia előadók részvételével.

1997. november 28. Az ún. Integrációs Stratégiai Munkacsoport (ISM) összefogott francia érdekeltségű magyarországi vállalatok képviselői folytattak eszmecsere-t a francia-magyar kapcsolatok kilátásairól és problémáiról az EU kibővítése témakörében.

Zenetudományi Intézet

1998. február 4. Kondor Ádám szerzői estje az intézetben, melyen a zeneszerző legfrissebb művei hangzottak el. Az intézet Kodály-termében most indult koncertsorozat fiatal zeneszerzők számára biztosít önálló zeneszerzői estet. A sorozat kiegészítő programokkal beépül a Zeneakadémia zenetudományi szakos hallgatóinak képzésébe is.

Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulójának megünneplése

A történelmi évfordulók véletlen, de szerencsés találkozása folytán 1998–99-ben lehetőség nyílik arra, hogy az ország a magyar állam ezeréves fennállásának 2000-ben tetőpontjára érő ünnepségsorozatába illeszkedve — de önálló programegyüttes keretében — emlékezhessen meg az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulójáról. A tartalmi harmóniát az adja, hogy a Szent Istvántól napjainkig lezajlott tíz évszázad egységes folyamatában egykor kialakult feudális királyságot ekkor váltotta fel a parlamentáris államszervezet, a középkori gazdasági és társadalmi intézmények helyén ekkor indult immár korlátok nélküli fejlődésnek a piacgazdaság és a polgári társadalom. A megemlékezéseknek külön súlyt ad az a tény, hogy bár már a „nagy idők” harmadik ötvenéves fordulójánál tartunk, mégis ez lesz az első alkalom, amikor reményeink szerint nem deformálja közvetlen politikai érdek az ünnep arculatát. 1898-ban Ferenc József személye, a dualizmus fenntartásának szempontjai jelentettek gondot, míg 1948-ban a kiépülő kommunista diktatúra ünneplése tette lehetetlenné az igazi 1848-hoz való kötődést.

E rendkívül gazdag korszak sokoldalú örökségéből a megemlékezések során különösen három érték kiemelése ajánlható. A

polgári szabadságjogok — az egyéni és a kollektív önrendelkezési jogok — megteremtése az egyik legfontosabb olyan vívmány, amelynek őrzése azóta is alapkövetelménye a jogállamiságnak. A 48-as nemzedék nemcsak a kor liberális alapelveit osztotta, de legjobbjai kísérletet tettek azok demokratikus továbbfejlesztésére is (nemzetiségi törvény, zsidóemancipáció). Az átalakulás kiharcolásában, majd a megőrzéséért folytatott fegyveres küzdelemben mutatta meg erejét egy évszázadok óta alakuló közösség, a történelmének immár modern korszakába lépő magyar nemzet.

A magyarországi törekvéseknek a „népek tavaszán” kivívott győzelmében pedig az a tény is meghatározó szerepet játszott, hogy a polgári és a nemzeti követelményeket egyaránt áthatotta az európaiság: a kontinens egészen végigviharzó eseményekkel egy időben és egy irányban, azokkal szoros kölcsönhatásban cselekedett az ország. Ennek élménye persze nemcsak szolidaritást, hanem konfliktusokat is okozott a térség népei között, de évszázados távlatban nyilvánvalóvá tette a felismerést: az alapjában véve közös gondokra tartós megoldást találni csak az európai környezettel való gazdasági, társadalmi és politikai harmóniában lehet.